

दो-शब्द

शान्त स्वभावी प्रवर्तक मु० श्री १००८ श्री ताराचन्द्रजी म० सा० व्या० वा० प रत्न श्री कृष्ण-लालजी म० सा० शान्त स्वभावी प्र० व० प० रत्न श्री शोभाग्यमलजी म० सा०, कविवर्य प मुनि श्री सूर्य मुनिजी म० सा० ठा० १४ का सवत् १६६४ का चातुर्मास मद्रास शहर में था, उस चातुर्मास में कुछ महानुभावों ने सूर्य मुनिजी म० सा० के सामने यह इच्छा प्रगट की कि कोई व्याख्यानोपयोगी श्लोकों का संग्रह तैयार कीजिये। फल स्वरूप मुनि श्री ने अपनी सम्पूर्ण शक्ति उसी के पीछे लगाई और एक सुन्दर संग्रह तैयार कर श्रावक समाज के सामने रक्खा। उसी चातुर्मास में वह संग्रह

(ग)

शक्ति से प्रेरित हुए बेंगलोर तक दर्शनार्थ पधारे !
आप वेलूर के एक प्रतिष्ठित व्यौपारी हैं ! इसी
प्रकार मुनि श्री ने अपने दक्षिण प्रवास में अनेक
गण्यमान्य सज्जनों को जैन धर्म के भक्त बनाये हैं !
अनेकों को उपदेश द्वारा मांसाहार तथा मदिरा
पान का त्याग कराया है ।

उक्त श्लोक संग्रह पत्राकार तथा पुस्तकाकार
दोनों तरह का छप कर तैयार हो गया है ! पुस्त-
काकार का सब खर्च रा० सा० सेठ सांवलदासजी
ने उठाया है ! अतः आप धन्यवाद के पात्र हैं !

आशा है साधु मुनिराज तथा विद्वत् मण्डली
इनका अधिक से अधिक उपयोग कर सपह कर्ता
तथा प्रकाशकों का उत्साह बढ़ावेंगे ।

चिम्मनसिंह लोढ़ा
म्युनिसिपल कमिश्नर ब्यावर.

रा सा सेठ सांवलदासजी
वैलूर

ॐ श्रीवीतरागाय नम ॐ

संस्कृत-श्लोकसंग्रहः

मंगलाचरणम् ।

१

अर्हन्तो भगवन्त इन्द्रमहिता सिद्धाश्च सिद्धिस्थिता ।
आचार्या जिनशामनोन्नतिकरा पूज्या उपाध्यायका ॥
श्रीसिद्धान्तसुपाठका मुनिवरा रत्नत्रयाराधका ।
पञ्चैते परमेष्ठिन प्रतिदिन कुर्वन्तु नो मङ्गलम् ॥

(३)

श्रीपावापुरपत्तनेऽन्तिमजिन शैले समेताभिधे ।
शेषा विंशतयो गता शिवपदं कुर्वन्तु नो मङ्गलम् ॥

६

इन्द्राग्न्याऽऽशुगभूतय समकुला व्यक्त.सुधर्मातथा ।
पष्ठो मण्डितपुत्रको गणधरो मौर्यात्मज सप्तम ॥
श्रेयो दृष्टिरकम्पितो गुणमणिर्धीरोऽचलभ्रातृक ।
मेतार्यो दशम प्रभासगणभृत्कुर्वन्तु नो मङ्गलम् ॥

७

ब्राह्मी चदनवालिका भगवती राजीमती द्रौपदी ।
कौशल्या च मृगावती च सुलसा सीता सुमद्रा शिवा ॥
कुन्ती शीलवती नलस्य दयिता चूडा प्रभावत्यपि ।
पद्मावत्यपि सुन्दरी प्रतिदिन कुर्वन्तु नो मङ्गलम् ॥

८

वीरस्सर्वसुरासुरेन्द्रमहितो वीर बुधा सश्रिता ।
वीरेणामिहत स्वकर्मनिचयो वीराय नित्य नम ॥
वीरात्तीर्थमिदं प्रवृत्तमतुल्य वीरस्य घोरं तपो ।
वीरे श्रीधृतिकीर्तिकान्तिनिचय. श्रीवीर ! भद्र विश्व ॥

प्रोद्यत्सूर्ध्वसमं सुरासुरैः^१ लघुवितं त्रिमूर्धं ।
श्रीमत्पार्श्वक्षिनं क्षिनं क्षिनपतिं कश्चात्क्षरक्षीधनम् ॥
तीर्थेण सुराजयवित्पदं लोकादये पावनं ।
बन्धेऽहं गृह्यसत्तारं सुखाकरं विरदैकचित्तमग्निम् ॥

१

नामपादिक्षिणा प्रकृत्यवदना स्वान्ताश्चतुर्विधतिः ।
श्रीमन्तो भरतेश्वरप्रभृतयो ये चक्षिणो ह्यारत ॥
ये विष्णुमतिविष्णुकाङ्क्षचरा सप्ताधिक्यं विंशतिः ।
सर्वे तेऽमचदास्त्रिपट्टिपुष्पाः कुर्वन्तु नो मङ्गलम् ॥

११

पार्श्वो बुधत्वविदारकश्चिदुच्यते पार्श्वं रज्जुतं सुराः ॥
बाह्वेनाऽभिहतं कपाम्बुजं पार्श्वं तस्मै वसः ॥
पार्श्वान्पापं सुतं भुजङ्गपुगवं पारश्वस्य धियं महत् ।
पार्श्वं ध्यात्वा तदा क्षमंश्चिदप्यु देवपत्नैः । वै पार्श्वि वः ॥

१२

शो वासुदे बह्वपात्रकारं चरणांगुलेन द्वापचक्र ।
शो इत्या गगनाङ्गुलीच्छ्रिततनुं बुधजीवकरामरम् ॥

भास्वच्चन्द्रमसौ विमानसहितौ य स्तोतुमभ्यागतौ ।
त वन्दे त्रिदशाधिराजमहितम् श्रीवर्द्धमान जिनम् ॥

१३

किं मन्त्रैर्मणिभि किमौषधगणै किं किं रसस्फातिभि ।
किं वा सवननै किमजनवरै किं देवताराधनै-
जंतूनामिह पार्श्वनाथ इति चेन्नित्य मनोमदिरे ।
कल्याणी चतुरस्ररा निवसति श्रीसिद्धविद्याद्भुता ॥

१४

नो कीर्तिं त्रिदिवाधिपत्यमपि नो नो चक्रवर्त्तिश्रिय ।
सौन्दर्यं न च पाटव न त्रिभव नो विष्टगप्राभव ॥
नो सर्वौषधिमुख्यतन्विधनिवह नो मुक्तिमभ्यर्थये ।
किन्तु त्वच्चरणारविन्दयुगले भङ्गि जिन ! श्रेयसीं ॥

१५

ॐ ह्रीं श्रीं धरणोरगेन्द्रमहित श्रीमसभोगोह्लस-
न्माणिक्यावलिकान्तिसञ्चय इव ध्वान्तप्रपचारुण ॥
श्रीवामोदरचारुपकजवनीमार्त्तण्डधिम्भायितो ।
विघ्नश्रेणिसिमथनो विजयतां श्रीपार्श्वद्विश्वप्रभु ॥

१३

पत्रं ज्योम मसी महश्चुभिसरिचुम्बाविष्मर्षा षड् ।
हेस्त्रिन्याः सुरमूर्खाः सुरगद्यास्तै हेस्त्रिणारः समे ॥
भानुः सामरज्येभ्यो बभूवराः स्त्रीषा षडपि प्रभो ।
कैम्बसापि गुण्यज वै त्रिष मधेत्सामस्त्वतो हेस्त्रर्ष ॥

१४

इरीशपूज्योऽप्यइरीशपूज्यः ।
सुरेशपूज्योऽप्यसुरेशपूज्यः ॥
अनङ्गम्वोऽपि तुमाङ्गम्वः ।
श्रीशान्तिनाथः तुममावधोतु ॥

१५

संसारदायानन्ददाहवीरम् ।
संसोहहृतीहरणे क्षमीरम् ॥
माया-रसाधारणसारसीरं ।
बभामि वीर गिरिसाहवीरम् ॥

१६

वः सर्वायि चराचरायि विविच्यन्त्यायि तेषां गुणान् ।
न्यन्त्यापि मूर्तमाविमबतः सर्वांश्च सरा सर्वेषां ॥

जानीते युगपत्प्रतिक्षणमत सर्वज्ञ इत्युच्यते ।
सर्वज्ञाय जिनेश्वराय महते वीराय तस्मै नम ॥

२०

काष्ठ कल्पतरु सुमेरुरचलश्चिन्तामणि प्रस्तर ।
सूर्यस्तीव्रकर शशी क्षयकर क्षारो हि वारानिधि ॥
कामो नष्टतनुर्धनोऽनिलवशो नित्य पशु कामगौ-
र्नैतास्ते तुलयामि भो जिनपते कस्योपमा दीयते ? ॥

२१

कल्याणानि समुल्लसन्ति जगतां दारिद्र्यविद्रावणा-
द्राघीय पदवीप्रबर्हघटनाकल्याणकल्पद्रुमात् ॥
कल्याणप्रगुणीभवत्प्रवचनश्रीसिद्धसारस्वत-
श्रीमत्पार्श्वजिनेश्वरस्मरणात् कल्याणमाहात्म्यत ॥

२२

य शैवा समुपासते शिव इति ब्रह्मेति वेदान्तिनो ।
बौद्धा बुद्ध इति प्रमाणपटव कर्त्तेति नैयायिका ॥
अर्हन्नित्यथ जैनशासनरता कर्मेति मीमांसका ।
सोऽयं नो विदधातु वाञ्छितफल श्रीवीतरागो जिन ॥

१३

घोषरं विन्दुसंशुटं निरुं प्यापन्ति बोधिनः ।
कम्मद् मोघं वैद घोषराव नमोषमः ॥

१४

कथमककपराव प्रसक्तं वेव हरपते ।
बन्द् वैवद्वद्विद्वान् सर्वाज्ञानविद्वत्तये ॥

१५

त्रिनेन्द्रप्रक्षिपानेन पुस्वी बन्द्वेन च ।
निहन्ति न चिरं पाव विद्वदस्ते यथोदकम् ॥

१६

तव दामोऽस्मि त्वस्योऽस्मि तेवकोऽस्म्यस्मि किञ्चन ।
घोभिति प्रतिपद्यन्व नाय ! नातः परं द्रव्यं ॥

१७

जन्मजन्महर्षं पाप जन्मकोटिसमर्षितं ।
जन्मयुचुर्बराणोगः दम्बते त्रिनद्वराणम् ॥

१८

निष्ते हृदयमिन्द्रः क्षिपन्ते सर्वसृष्टया ।
चारु कर्माणि तस्मिन्पदे परापरं ॥

जितसमोह सर्वज्ञ, यथावस्थितदेशक ।
 त्रैलोक्यमहित स्वामिन्, वीतराग नमोस्तुते ॥

२६

अनध्ययनविद्वासो निर्द्रव्यपरमेश्वरा ।
 अनलकारसुभगा पान्तु शुष्माङ्गिनेश्वरा ॥

३०

त्रैलोक्य सकल त्रिकालविषय सातोकमालोकितम् ।
 साक्षाद्येन यथा स्वयं करतले रेखात्रय साद्गुल्ल ॥
 रागद्वेषभया मयान्तकजरालोलत्वलोभादयो ।
 नात्त यत्पदलघताय स महादेवो मया वदन्ते ॥

३१

किं बाललीलाकलितो न बाल ,
 पित्रो पुरो जल्पति निर्विकल्प ।
 तथा यथार्थं कथयामि नाथ !,
 निजाशय मानुशयस्तवाग्रे ॥

३३

दत्त न दान परिशीलित च,
 न शालि शील न तपोऽभितप्तम् ।

दुमो व मावोऽप्यमवद् मवोऽस्मिन्,
विमो मया भ्रान्तमहो मुपैव ॥

३४

दग्धोमिना क्लेशमघेष दहो
दुष्टेन होमात्प्रमहोरगेव ।
प्रस्योऽमिमावावगरेव मात्पा—
वास्तेव बहोऽस्मि कस्य मचे रवा ॥

३५

वरात्पद्यः परवद्वताम
वमोपदेशो ववरजवाप ।
वादाय विद्याऽप्ययत्नं च मेऽभूत्
किवद् मुपे हावकटं खनीक ! ॥

३६

परापवाद्म मुक्ता सदीर्घं वेत्तं परस्त्रीव्यवशील्येन ।
वेत्त परात्पविचिन्तनेव ह्युत्तं मदिप्यामि कर्त्तविमोऽहं ॥

३७

रात्पुर्गवत्प्राप्तु न पापदुश्चिर्षितववो वो विपवामिच्छापः ।
वद्व भिपञ्चविधीव वसे खामिन्महामोहविर्द्धववामे ॥

३८

न देवपूजा न च पात्रपूजा न श्राद्धधर्मश्च न साधुधर्म ।
लवध्वापि मानुष्यमिदं समस्तं कृतं मयाऽरण्यविलापतुल्यं

३९

सद्भोगलीला न च रोगकीला धनागमो नो निधनागमश्च ।
दारानकारा नरकस्य चित्ते व्यचिन्ति नित्यं मयकाऽधमेन ॥

४०

अशोकवृक्षं सुरपुष्पवृष्टिः,
दिव्यध्वनिश्चासरमासनं च ।
भामदलं दुन्दुभिरातपत्रम्,
सत्प्रातिहार्याणि जिनेश्वराणाम् ॥

४१

श्रीपार्श्वनाथो भवपापताप-
प्रशान्तधाराधरचारुरूप ।
विघ्नौघहन्ता प्रणतोरगेन्द्रः,
समस्तकल्याणकरो जिनेन्द्रः ॥

३२

की हावसांगी दिविचार्यभङ्गी—

मङ्गीकरोतु

सुखसुखिणी ।

शिवाय्यपाने प्रबरा तुष्टी

कीसखिनेन्द्रावनपद्युष्टी ॥

३३

सज्जाम्बसूकरभिता कुषपाः कुस्याः

प्रक्षिप्यमादिभुरकुहकश्च्यमानाः ।

एवञ्चासतापि अकरष्यजसम्भपारे

मर्त्या मबन्धि मय एवञ्चतुष्टक्याः ॥

३४

सस्तगकेमसिद्धताकनवदयूक—

पुरापुराशिणद्वर्चनभूतमुद्यम् ।

एति एव मयसरोपदिशेवद्वच

बन्तावक कथमिमं मविमालपीते ॥

देव ।

१
महाज्ञान भवेद्यस्य, लोकालोकप्रकाशकम् ।
महादया दमो ध्यान, महादेव स उच्यते ॥

२
विमुक्तिमार्गप्रतिपादको यो,
यो जन्ममृत्युव्यसनाद् व्यतीत ।
त्रिलोकलोको विकलोऽकलङ्क,
स देवदेवो हृदये ममास्ताम् ॥

३
भववीजाङ्कुरजनना, रागाद्या क्षयमुपागता यस्य ।
प्रह्ला वा विष्णुर्वा, हरो जिनो वा नमस्तस्मै ॥

४
पक्षपातो न मे वीरे, न द्वेषः कपिलादिषु ।
युक्तिमद् वचन यस्य, तस्य कार्यं परिग्रहं ॥

५
सर्वज्ञो जितरागादिदोषस्त्रैलोक्यपूजित ।
यथास्थितार्थवादी च, देवोऽर्हन् परमेश्वर ॥

रागद्वेषी महामहो ^१ दुर्जयी येन निरिक्तौ ।
महादेष त्वतो मन्वे शेषाम्ब नामचास्त्रः ॥

बभोस्तु ते महादेष महादोषविबन्धित ।
महाबोमविर्मुक्त महातुषसमन्वित ॥

महारागो महारुषो महामोहच्छापरः ।
कयाबम्ब हता येन महादेषः स उच्यते ॥

महाश्रेयो महामानो महामाया महामहा ।
महाशोभो हतो येन महादेषः स उच्यते ॥

महात्मना हतो येन महामवविबन्धितः ।
महाब्रह्मोपदेशक महादेषः स उच्यते ॥

महाधैर्यो महावीर्यो महार्थीको महागुणः ।
महापूजा हता यस्य महादेषः स उच्यते ॥

१२

स्वयभूत च यज्ज्ञान, लोकालोकप्रकाशकं ।
अनतवीर्यं चारित्र्य, स्वयभू सोऽभिधीयते ॥

१३

परमज्ञानयोगेन परात्मा परमव्यय ।
परमचान्तिसयुक्त, परमात्मा स उच्यते ॥

१४

देवतागणभोग्यास्तु, चामरादिविभूतय ।
मायाविष्वपि दृश्यन्ते, नातस्त्वमसि नो महान् ॥

१५

प्रशमरसनिमग्न दृष्टियुग्म प्रसन्न,
वदनकमलमङ्ग कामिनीसङ्गशून्यम् ।
करयुगमपि यत् ते शस्त्रसम्बन्धवन्ध्व,
तदासि जगति देवो वीतरागस्त्वमेव ॥

१६

निरातङ्को निराकाक्षो, निर्विकल्पो निरजन ।
परमात्माऽक्षयोऽत्यक्षो, ज्ञेयोऽनन्तगुणोऽव्यय ॥

१०

सुखसुरस्यसंप्रसवः सद्भूताद्यप्रदयकः ।
कृत्स्नकर्मकर्म कृत्वा संग्रहः परमं पदम् ॥

१८

का देवो ? वाचतमा, कः सुगुरु ? शुद्धमार्गसंभाषी ।
किं परमं विज्ञानं ? स्वकीयगुणदोषविज्ञानम् ॥

१६

देवोऽज्ञादशभिर्दोषैर्मुक्तो धर्मो ह्यथाऽश्रितः ।
गुह्यं ब्रह्मचर्येण निराम्यपरिग्रहः ॥

२

वे श्रीशशाङ्कसूत्रादिरागात्पट्टककविताः ।
निग्रहानुग्रहपरास्ते देवाः स्युर्न सुकृपे ॥

२१

पञ्चाशत् च विज्ञानानां मधमासमुखां तया ।
द्विबीक्यां तु भजनं सुरापानसमं स्युतम् ॥

२२

ममदा भाषते कर्म द्वेषमाशुचसम्पदः ।
अपमाणा ह्यसर्षथ शौचमार्गं कस्यचिद्गुः ॥

२३

निर्मलस्य कुत स्नान, वस्त्र विश्वोदरस्य च ।
निरालम्बस्योपधीत, पुष्प निर्वासनस्य च ॥

२४

निर्लेपस्य कुतो गन्धो, रम्यस्याभरणा कुतः ।
निर्गन्धस्य कुतो धूपः, स्वप्रकाशस्य दीपनम् ॥

२५

नित्यतृप्तस्य नैवेद्य, ताम्बूल च कुतो विभोः ।
स्वय प्रकाशमानस्य, कुतो नीराजन विभो ॥

२६

अन्तर्बहिश्च पूर्यास्य, कथमुद्वासन भवेत् ।
एवमेव परा पूजा, सर्वावस्थासु सर्वदा ॥

२७

अन्तराया दानलाभवीर्यभोगोपभोगगा ।
हासो रत्यरती भीतिर्जुगुप्सा शोक एव च ॥

२८

कामो मिथ्यात्वमज्ञान निद्रा चाविरतिस्तथा ।
रागो द्वेषश्च नो दोषास्तेषामष्टादशाप्यमी ॥

(युग्मम्)

१०

७ सुसुरेश्वरसंपुत्रः सद्गुणधर्मदेवकः ।
 कृत्स्नकर्मफलं कृत्वा स्वप्रसूतः परमं पदम् ॥

१८

८ श्रेयो देवो ? शीघ्रतयाः कः सुगुरुः ? दुःखमार्गसंभारपी ।
 किं परमं विज्ञानं ? स्वकीयगुणदोषनिश्चयम् ॥

१३

९ देवोऽद्यादतमिशोपैस्सुक्लो धर्मो वृथाऽभिधाः ।
 गुरुश्च प्रज्ञाचार्यश्च निरारम्भपरिमहाः ॥

२

१० यः कीरुष्यात्सुमाधिरागच्छद्दुःखं किताः ।
 निमद्धानुग्रहपरस्तु वृथाः स्वुर्न मुक्तये ॥

२१

११ पद्मार्थां च विद्याचानां मयमांसमुखां वृथा ।
 विद्वीकमां तु भजनं सुरापानममं स्थूयम् ॥

२२

१२ यमदा मापते कर्म द्वैपसमुच्चसंस्थाः ।
 अपमाणा इत्यर्थं शीघ्रतया कस्यचिद्दुःखम् ॥

२३

निर्मलस्य कुत स्नान, वस्त्र विश्वोदरस्य च ।
निरालम्बस्योपवीत, पुष्प निर्वासनस्य च ॥

२४

निर्लेपस्य कुतो गन्धो, रम्यस्याभरण कुत ।
निर्गन्धस्य कुतो धूप, स्वप्रकाशस्य दीपनम् ॥

२५

नित्यवृत्तस्य नैवेद्य, ताम्बूल च कुतो विभो ।
स्वय प्रकाशमानस्य, कुतो नीराजन विभो ॥

२६

अन्तर्वहिश्च पूर्यस्य, कथमुद्वासन भवेत् ।
एवमेव परा पूजा, सर्वाविस्थासु सर्वदा ॥

२७

अन्तराया दानत्वाभवीर्यभोगोपभोगा ।
हासो रत्यरती भीतिर्जुगुप्सा शोक एव च ॥

२८

कामो मिथ्यात्वमज्ञान निद्रा चात्रिरतिस्तथा ।
रागो द्वेषश्च नो दोषास्तेषामष्टादशाप्यमी ॥

(युग्मम्)

२४

स्मरन्ते सर्वसुनीम्बुर्ध्वः पा स्तुवन्ते सर्वैतरामरेभ्यः ।
बो गीवन्ते वैदपुराणशास्त्रैः स वैवदेवो हृदये ममात्माम् ॥

३

बो दर्शनज्ञानसुखान्धमात्रः समस्तससारविकारवधः ।
समाधिगम्यः परमात्मसंज्ञः स वैवदेवो हृदये ममात्माम् ॥

२१

बो व्यापको विषयव्रीहिवृत्तिः सिद्धो विदुषो दुतकर्मबन्धः ।
ध्यातो बुधीते सकल विकारस वैवदेवो हृदये ममात्माम् ॥

२२

त सूरवते कर्मकलहदोषैः बो ध्यान्वस्यैतिथ सिध्दररिमा
तिरङ्गर्न निष्कमनेकमेकं त वैवमाम् शरदां प्रपद्ये ॥

शुद्धः ।

ब्रह्मानतिमिराम्बावां शमाजगदब्रह्मण्या ।
बहुकम्पीक्षितं वेन तस्म जीगुरवे नमः ॥

१

एकमप्यहरं वस्तु गुण शिष्ये निवेदयेत् ।
पृथिव्यां नास्ति तद्वृत्त्यं ब्रह्मण्यं हृदयि मयेत् ॥

३

एकाक्षरप्रदातार, यो गुरु नाभिमन्यते ।
शुना योनिशत गन्वा, चारुडालेष्वभिजायते ॥

४

महाव्रतधरा धीरा, भक्षमात्रोपजीविन ।
सामायिकस्था धर्मोपदेशका गुरवो मता ॥

५

वाल पश्यति लिङ्ग, मध्यमबुद्धिर्विचारयति घृत्तम् ।
आगमतरुव तु बुध, परीक्षते गर्भयत्नेन ॥

६

योगीन्द्र श्रुतवारग समरसाम्भोधौ निमग्न सदा ।
शान्तिज्ञान्तिनितान्तदान्तिनिपुणो धर्मैकनिष्ठारतः ॥

७

शिष्याणां शुभचित्तशुद्धिजनक मसर्गमात्रेण य ।
सोऽन्यास्तारयति स्वयं च तरति स्वार्थं विना सद्गुरु ॥

८

य सम सर्वभूतेषु, विरागी गतमत्सर ।
जितेन्द्रिय शुचिर्दृष्ट, सदाचारसमन्वित ॥

३

गृह्णाति शिष्येभ्यः इत्येवं मोनिरुच्यते ।
भोपशकश्चैव गुरुशार्थं एव सा ॥

४

विद्याऽम्पत्तस्तपो ज्ञानमिन्द्रियमर्हं च सधमः ।
अहिंसा गुरुसेवा च त्रिःशेषसकलं परम् ॥

११

नीचं शम्भामग चास्य सर्वदा गुरुस्तद्विधौ ।
गुरोस्तु बहुविधमे न जपेष्टासनो भवेत् ॥

१२

अज्ञहर्मं दयाहीनं विद्याहीनं गुरु भजेत् ।
भजेत् श्लेषसुखी भाषा मित्रेहम्बन्धवास्तवेत् ॥

१३

गुरवो विद्याः सन्ति शिष्यसन्ध्यापहारकाः ।
गुरवा बहुव सन्ति शिष्यविशयहारकाः ॥

१४

पूर्वं तद्वच्छे नृशिनः सर्वत्र नूनेऽपि गौहे ह्युचितः स मूढः ।
कहरद्रुमे सन्नपि वै बरिद्रो गुरुवद्विषागेऽपि द्विषः प्रमादी

१५

पिता माता आता प्रियसहचरी सूनुनिवह ।
सुहृत् स्वामी माद्यत्करिभटरथाश्वा. परिकर ॥
निमज्जन्त जन्तु नरककुहरे रक्षितुमल ।
गुरोर्धर्माधर्मप्रकटनपरात्कोऽपि न पर ॥

१६

वेष न विश्वसेत्प्राज्ञो, वेषो दोषाय जायते ।
रावणो भिक्षुरूपेण, जहार जनकात्मजाम् ॥

१७

यथा चतुर्भि कनक परीक्ष्यते,
निघर्षणच्छेदनतापताडनै ।
तथा चतुर्भि पुरुष परीक्ष्यते,
त्यागेन शीलेन गुणेन कर्मणा ॥

१८

विना गुरुभ्यो गुणनीरधिभ्यो,
जानाति तत्त्वं न विचक्षणोऽपि ।
आकर्णदीर्घायितलोचनोऽपि,
दीप विना पश्यति नांधकारे ॥

१६

वसिष्ठ विरिसम काल् कञ्चं सिन्धुपत्रे—
 सुरतद्वरणात्ता सेकिनी पत्रमुर्ध्वा ।
 क्षिप्रदि वदि गृहीत्वा शाखा सवैकान्ते
 पदपि तत्र गुद्यालामीष्ट पारं न वाति ॥

१

गुर्ध्वा शब्दस्त्वन्वकारस्य ६ शब्दस्तत्रिरोवकः ।
 अन्वकारनिरोधत्वाद् गुदरिम्भिषीपते ॥

२१

दुग्धेन वेमुः कुसुमेन वल्ली
 शीलेन भार्या कर्मशेष तोवम् ।
 गुह्य विना भाति न वैच शिष्याः
 शमेन विद्या नगरी क्षमेन प

२२

गुह्यया गुह्यविष्णुर्गुह्यो महेन्द्रः ।
 गुह्य साक्षात् परं तत्र तस्मै श्रीगुरवे नमः ॥

(२३)

२३

धर्मज्ञो धर्मकर्ता च, सदा धर्मपरायण ।
तत्त्वेभ्यः सर्वशास्त्रार्थदेशको गुरुरुच्यते ॥

२४

निवर्तयत्यन्यजनं प्रमादत,
स्वयं च निष्पापपथे प्रवर्तते ।
गृणाति तत्र हितमिच्छुरङ्गिनां,
शिवार्थिना यः स गुरुर्निगद्यते ॥

२५

शुभोपदेशदातारो, वयोवृद्धा बहुश्रुता ।
कुशलं धर्मशास्त्रेषु, पर्युपास्या मुहुर्मुहुः ॥

२६

न स्नानेन न मौनेन, नवाग्निपरिचर्या ।
ब्रह्मचारी दिव याति, स याति गुरुपूजनात् ॥

२७

सर्वाभिलाषिणः सर्वभोजिनः सपरिग्रहा ।
अब्रह्मचारिणो मिथ्योपदेशा गुरवो न तु ॥

२८

परिग्रहारम्भमसास्नारपयुः कथं परान् ? ।
 न्ययं शिष्यो न परमीचरीकर्तुमीश्वर ॥

२९

बैद्यो गुरुश्च मन्त्री च बस्य कस्य विधाः सदा ।
 शरीरधर्मबोधैः शिष्य स परिदीपते ॥

३०

गुरुश्चाप्यसादेन मूर्खो वा परि परिहृतः ।
 बस्तु संशुष्यते तत्रं विरक्तो भवसागरात् ॥

३१

गुरुराद्यां हि शोकं स्वाशुचिकापस्तव वाचकः ।
 सर्वस्माश्चिष्यं ह्यात्मा तदीयश्च ततो गुरु ॥

३२

प्राकृत संस्कृतैश्चापि गद्यपद्यश्चरित्या ।
 इत्यभाषादिभिर्मैत्र बोधयेत्स गुरु स्मृतः ॥

३३

किमत्र बहुनोपतेन शास्त्रकमेविततेन च ।
 गुरुमा चित्तदिक्षातिदिना गुरुकृपापरम् ॥

श्रुतिस्मृतिमविज्ञाय, केवल गुरुसेवकाः ।
ते वै सन्यासिनः प्रोक्ता इतरे वेपधारिण ॥

धर्म ।

एक एव सुहृद्धर्मो, निधनेऽप्यनुयाति य ।
शरीरेण सम नाश, सर्वमन्यद्धि गच्छति ॥ १ ॥
नामुत्र हि सहायार्थं, पिता माता च तिष्ठत ।
पुत्रो दारा न ज्ञातिर्वा धर्मस्तिष्ठति केवल ॥ २ ॥
मृत शरीरमुस्सृज्य, काष्ठलोष्टमम चितौ ।
त्रिमुखा बान्धवा यान्ति, धर्मस्तमनुगच्छति ॥ ३ ॥
तस्माद्धर्मं सहायार्थं, नित्य सचिनुयाच्छने ।
धर्मेण हि सहायेन, तमस्तरणि दुस्तरम् ॥ ४ ॥
सकलाऽपि कला कलात्वता, विकला धर्मकलां विना खलु
सकले नयने वृथा यथा, तनुभाजा हि कनीनिकां विना ५
आयु क्षणलवमात्र, न लभ्यते हेमकोटिभिः क्वापि ।
तच्चैतद्गच्छति सर्वं, मृषा ततः काऽधिका हानि ॥ ६ ॥

शरीरादि विमर्शो वैव शाश्वतः ।
 नित्यः सन्निहितो मृत्युः कर्तव्यो धर्मसंमदः ॥ ७ ॥
 बाधाल्पम्यमिदं ददं पापमृत्युम वृत्तः ।
 तावदात्महितं कुर्यात्प्रस्यन्ते किं कश्चिन्वति ॥ ८ ॥
 पुत्रैश्च धर्मशीलाः कादमिदं बहु जीवितम् ।
 को हि जायति कलाय मृत्युदाहो मविन्वति ॥ ९ ॥
 जीवन्त मृतवन्मन्वे वेदिनं धर्मवर्जितम् ।
 मृतो धर्मैश्च संपुत्रो दीर्घजीवी न संशया ॥ १० ॥
 अजरामरवध्मणो विद्यामर्षश्च शिष्टपैव ।
 गृहीत इव कथासु, मृत्युना धर्ममाचरेत् ॥ ११ ॥
 उभ्यापोन्पाय बोद्धव्यं किमप्य नुहर्तं कृतम् ।
 आधुयः कश्चिन्मादाव रविरस्त मविन्वति ॥ १२ ॥
 अस्मिन् जीवित लोके, अस्मिन्ने चमयीवने ।
 अस्मिन्ना पुत्र शरत्त धर्मः कीर्तिर्द्वैव विरम् ॥ १३ ॥
 शुहूर्तमपि जीवैश्च नरा शुक्लेन कर्मणा ।
 न कल्पमपि पापेन लोकात्प्रविशोविना ॥ १४ ॥

यौवनजीवितचित्त, छाया लक्ष्मीश्च स्वामिता ।
 चञ्चलानि षडेतानि, ज्ञात्वा धर्मगतो भवेत् ॥१५॥
 दिवसेनैव तत्कुर्याद्येन रात्रौ सुखं वसेत् ।
 षष्टमासेन तत्कुर्याद्येन वर्षा सुखं वसेत् ॥१६॥
 पूर्वे वयसि तत्कुर्याद्येन वृद्धः सुखं वसेत् ।
 यावज्जीवेन तत्कुर्याद्येनामुत्र सुखं वसेत् ॥१७॥
 विद्या रूप धन शौर्यं, कुलीनत्वमरोगता ।
 राज्य स्वर्गश्च मोक्षश्च, सर्वं धर्मादवाप्यते ॥१८॥
 सर्वेषां यः सुहृन्नित्यं, सर्वेषां च हिते रतः ।
 कर्मणा मनसा वाचा, स धर्म वेद नेतरः ॥१९॥
 अद्रोहः सर्वभूतेषु, कर्मणा मनसा गिरा ।
 अनुग्रहश्च दानञ्च, सतां धर्म सनातनः ॥२०॥
 चक्षुर्दधान्मनो दद्याद्वाचं दद्यात्सुभाषितम् ।
 उत्थाय चासनं दद्यादेव धर्म सनातनः ॥२१॥
 अहिंसा सत्यमक्रोधो, दानमेतच्चतुष्टयम् ।
 अजातशत्रोः सेवस्व, धर्म एष सनातनः ॥२२॥
 सत्यं ब्रूयाद्विप्र्यं ब्रूयात्, न ब्रूयात् सत्यमप्रियं ।
 प्रियञ्च नानृतं ब्रूयात्, एष धर्म सनातनः ॥२३॥

सोपानभूतं स्वर्गस्य, मानुष्य प्राप्य दुर्लभम् ।
 तथात्मान समाधत्स्व भ्रश्यसे न पुनर्यथा ॥३३॥
 घृति क्षमा दमोऽस्तेय, शौचमिन्द्रियनिग्रह ।
 धीर्विद्या रुत्यक्रोधो, दशक धर्मलक्षणम् ॥३४॥
 इज्याऽध्ययनदानानि, तप सत्य क्षमा दम ।
 अलोभ इति मार्गीय, धर्मम्याष्टत्रिध स्मृत ॥३५॥
 सत्तेपाः क्रुध्यते धर्मो, जना किं विस्तरेण न ।
 परोपकार पुण्याय, पापाय परपीडनम् ॥३६॥
 श्रूयता धर्मसर्वेस्व, श्रुत्वा चैवावधार्यताम् ।
 आत्मनः प्रतिकूलानि, परेपा न समाचरेत् ॥३७॥
 यथा यथा हि पुरुष, कल्प्याणे कुरुते मन ।
 तथा तथाऽस्य सर्वार्था, सिध्यन्ते नात्र सशय ॥३८॥
 बालो वा यद्वे वा वृद्धो, युवा वा गृहमागत ।
 तस्य पूजा विधातव्या, सर्वस्याभ्यागतो गुरु ॥३९॥
 राज्य सुसम्पदा भोगा, कुले जन्म सुरूपता ।
 पाण्डित्यमायुरारोग्य, धर्मस्यैतत्फल विदुः ॥४०॥
 न पुत्रात्परमो लाभो, न भार्याया पर सुखम् ।
 न धर्मात् परमं मित्र, नानृतात्पातक परम् ॥४१॥

धर्मस्य फलमिच्छन्ति, धर्मं नेच्छन्ति मानवाः ।
 फलं पापस्य नेच्छन्ति, पापं कुर्वन्ति सादरा ॥५१॥
 छिन्नमूलो यथा वृक्षो, गतशीर्षो यथा भटः ।
 धर्महीनो धनी तद्वत्, कियत्कालं ललिष्यति ॥५२॥
 याति कालो गलत्यायुर्विभूतिरतिचञ्चला ।
 प्रियेषु क्षणिकं प्रेम, केयं धर्मेऽवधीरणा ॥५३॥
 कथं चरेत् कथं तिष्ठेद्, आसीत् च शयीत् च ।
 कथं भुञ्जीत् जल्पेच्च, पापकर्म न बध्यते ॥५४॥
 दयाचर्या दयास्थानं, दयाऽऽसनं दयाशयम् ।
 दयाभुक्तिर्दयाजल्पः, पापकर्म न बध्यते ॥५५॥
 धर्मं प्रसङ्गादपि नाचरन्ति,
 पापं प्रयत्नेन समाचरन्ति ।
 आश्चर्यमेतद्धि मनुष्यलोकेऽ-
 मृतं परित्यज्य विषं पिबन्ति ॥५६॥
 आहारनिद्राभयमैशुनञ्च,
 सामान्यमेतत् पशुभिर्नराणाम् ।
 धर्मो हि तेषामधिको विशेषो,
 धर्मेण हीनाः पशुभिः समानाः ॥५७॥

१ सुपात्रे सुमर्ग च शीघ्र

तपो विप्रिन्नं तुमसायना च ।

मन्वाद्येभ्योत्तरेणानपान

धर्मधनुर्षा सुनयो बह्विधि ॥२८८॥

दीपो यथाहोवि तर्मासि इति

अथोऽपि रोगात् इत्ये सुधायाः ।

वृषां बह्विधस्तु कथोऽपि चापे—

धर्मस्य श्रेयोऽप्यमन्त्राद्यर्थाः ॥२८९॥

मामो नास्ति कुतः सीमा भारी नास्ति कुतः सुतः ।

मशा नास्ति कुतो विद्या धर्मो नास्ति कुतः सुसम् ॥२९०॥

वा प्राप्य मामुत्तमं सुखं भवतीतिनिः ।

धर्मं तर्कं कुर्वन् सकृद्यत्नं वीरिवत् ॥२९१॥

यो वीरति सुखायत्नं बहवधर्मैः स वीरति ।

सुखधर्मैः वीरस्व विप्रस्यं तस्य वीरिवत् ॥२९२॥

संपत्ती विपस्यं शशी महान वीरवे प्रथम् ।

इतिश्रेष्ठे दानमप्यहं मयाह्वयमाय जायते ॥२९३॥

अनन्तदुःखः संसा । माथोऽनन्तसुखा दुःखः ।

तथोऽस्मात्पत्तिसम्पत्ती हेतु धन विद्या बहि ॥२९४॥

राजन्नसारे ससारे, सारमन्यन्न किंचन ।
 सारोऽस्ति धर्म एवैक, सरोजमिव कर्दमे ॥६५॥
 नागो भाति मदेन क जलरुहै पूर्णेन्दुना शर्वरी ।
 वाणी व्याकरणेन हसमिथुनैर्नद्य सभा परिष्ठतै ॥
 शीलेन प्रमदा जवेन तुरगो नित्योत्सवैर्मन्दिर ।
 सत्पुत्रेण कुल नृपेण वसुधा लोकत्रय धार्मिकै ॥६६॥
 धर्म कल्पतरु णिर्विषहरो रत्न च विन्तामणि—
 धर्म कामदुघा सदा सुखकरी सञ्जीवनी चौषधि ॥
 धर्म कामघटश्च कल्पलतिका विद्याक्लाना खनि ।
 प्रेम्णैः परमेण पालय हृदा नो चेद् वृथाजीवनम् ॥६७॥
 मम गृहवनमाला वाजिशाला ममेय,
 गजवृषभगणा मे भृत्यसार्था ममेमे ।
 वदति सति ममेति मृत्युमापद्यते चे—
 न्हि तव किमपि स्याद्धर्ममेक विनाऽन्यत् ॥६८॥
 नरकान्धमहाकूपे, पतता प्राणिनां स्वयम् ।
 धर्म एव स्वसामर्थ्यादित्ते हस्तावलम्बनम् ॥६९॥
 यस्य न रागद्वेषौ, नापि स्वार्थो ममत्वलेशो वा ।
 तेनोक्तो यो धर्म, सत्य पथ्य हितं मन्ये ॥७०॥

किं वा भिन्न प्रवासे च किं वा भिन्नं गृहेषु च ।

वशाधिमतस्य किं भिन्नं किं वा भिन्नं मृतस्य च ॥७१॥

विद्या भिन्न प्रवासे च भार्गो भिन्नं गृहेषु च ।

रोमिन्द्रीपर्वं भिन्नं चर्मो भिन्नं मृतस्य च ॥७२॥

घर्षाः पादत्रोपमा विरिन्द्रीपेगोपमं बीजन

आनुष्यं बसन्तोक्तविदुष्यपर्वं केरोपमं श्रीशिवम् ।

धर्मं यो न करोति निन्दितमतिः स्वर्गोर्गन्धोद्भास्यं

पद्मःप्राप्तुनी जगत्परिपथः शोकप्रिया दृश्यते ॥७३॥

वाचस्वस्वभिर्दं शरीरमन्त्र वाचजरा दूरी

वाचवेन्द्रियशक्तिः प्रतिदृता वाचस्वयो नानुषः ।

आत्मधवासे तावदेव विदुषा कर्तव्यः प्रवक्षो महाम्

सदीप्ते मन्त्रे तु कृपकवर्षं प्रदुष्यताः श्रीशिवः ॥७४॥

वसन्तं कुम्भे शरीरपट्टता

सीमावमासुर्बन्धम्

चर्मोक्तं मन्त्रितं निर्मलवर्णो-

विद्यार्थसंपत्तयः ।

कान्ताराच्च महाभयाच्च सतत,

धर्मः परित्रायते,

धर्मं सम्यगुपासता भवति,

हि स्वर्गापवर्गप्रदः ॥७५॥

धर्मं सर्वसुखाकरो हितकरो,

धर्मं बुधाश्चिन्वते,

धर्मैरेव समाप्यते शिवसुख,

धर्माय तस्मै नमः ।

धर्माच्चास्त्यपर सुहृद् भवभृता,

धर्मस्य तत्त्व महत् ,

धर्मं चित्तमह दधे प्रतिदिन,

हे धर्म ! मां पालय ॥ ७६ ॥

धर्माय धनवह्नयेषु धनद ,

कामार्थिनां कामदः,

सौभाग्यार्थिषु तत्प्रदः किमपरम् ,

पुत्रार्थिनां पुत्रद ।

रत्नपारिषदि रत्नवदः किमववा
नानादिदृशैर्मुखात्
उत् किम् वद ददाति वाम्बिद्वगच्छ
स्वर्गापवर्गावधि ॥७०॥

धर्मः धर्मं मुच्यतेपुत्रपुरी—
सारं विचार्तुं धर्मो
धर्मः प्रापित्तमर्षद्वोषधिपुत्र—
मीतिरुदमंमिनाम् ।

धर्मः स्वर्गेगरीनिरान्तरमुवा—
एतदोदकस्वात्सदन्

धर्मः किञ्च करोति मुक्तिरुदना—
सप्तमोग्योरव धर्मम् ॥ ७८ ॥

यदि वरकनिपत्तस्तत्तुममन्तमिह—
किदृशपतिमहर्षिः प्राप्नुमेकान्ततो वा ।
यदि चरमपुनर्षः प्राप्यनीबखदमी
किमपरमभिधेर्षं नाम धर्मं विचरत ॥ ७३ ॥
ते चात्तरुर्षं वपन्ति सद्यते प्रोम्युत्त वरपात्रुर्षं
चिन्तारुमपास्व कात्तरुर्षं कीदुर्षते ते वदाः ।

त्रिक्रीय द्विरद गिरीन्द्रसदृश क्रीणति ते रासभं,
 ये लब्ध परिहृत्य धर्ममधमा धावन्ति भोगाशया ॥२०॥
 अपारे ससारे कथमपि समामाद्य नृभव,
 न धर्मं य कुर्याद्विषयसुखतृष्णातरलित ।
 ब्रुडन् पारावारे प्रवरमपहाय प्रवहणा,
 स मुख्यो मूर्खाणामुपलमुपलब्धु प्रयतते ॥२१॥
 प्रथमे नार्जिता विद्या, द्वितीये नार्जित धनम् ।
 तृतीये नार्जित पुण्य, चतुर्थे किं करिष्यति ॥२२॥
 मनसश्चेन्द्रियाणाञ्च, निग्रह परम तप ।
 स ज्याय सर्वधर्मेभ्य, स धर्मं पर उच्यते ॥२३॥
 प्रत्यक्ष चानुमान च, शास्त्र च विविधागमम् ।
 त्रय सुविदित कार्यं, धर्मशुद्धिमभीप्सता ॥२४॥
 क्षणं वित्त क्षणं वित्त, क्षणं जीवति मानव ।
 यमस्य कर्तव्या नास्ति, धर्मस्य त्वरिता गतिः ॥२५॥
 धर्मेण हन्यते व्याधिर्हन्यन्ते वै तथा ग्रहा ।
 धर्मेण हन्यते शत्रुर्यतो धर्मस्ततो जय ॥२६॥
 श्रेणेन गात्र नयनेन वक्त्रे,
 नयेन राज्य क्षवणेन भोज्यम् ।

अनद्य हीनं वत क्षीयितम्

न राशते कन्दमसा निरीच ॥८७॥

शस्त्रेण वृष्टः पचसाम्बलचह

क्षीरेण शशी विदपी कक्षेत्र ।

धर्मेण शोभासुपपाति मर्त्यो

मयेव इन्दी तुरगो कषेत्र ॥८८॥

शस्त्राणि क्षीयं सश्लिखानि मेवं

वृत्तानि दुर्गं कुसुमानि वृष्टं ।

कंधस्यहन्त्रेषु विना विनेरुं

धर्मं विना कंधति वाः सुखानि ॥८९॥

हरति जननदुःखं मुक्तिवसौक्यं विधत्ते

रक्षयति शुभशुक्तिं पापशुक्तिं हुनीते ।

अवति सक्कवन्तुर् कर्मशुक्तिहन्ति

प्रशमयति मनोबन्धं दुष्टा धर्ममाहुः ॥९०॥

व्याधिजन्मजरादुत्सुप्रस्थानां मास्तिनामिह ।

विना विनोदित धर्मं शरणां कोऽपि नापरः । ९१॥

स धर्मो यो ह्यापुङ्गवः, सर्वमाधिहितप्रदाः ।

स पञ्चाचारण्ये शक्यो भवान्मोक्षोः सुदुस्तरात् ॥९२॥

पञ्चैतानि पवित्राणि, सर्वेषा धर्मचारिणाम् ।
 अहिंसा सत्यमस्तेय, त्यागो मैथुनवर्जनम् ॥६३॥
 अहिंसासूनृतास्तेय—ब्रह्माकिञ्चनतामय ।
 केवल्युपज्ञ परमो, धर्मश्च शरणा मम ॥६४॥
 धर्मो मङ्गलमुत्कृष्ट, धर्म, स्वर्गापवर्गद ।
 धर्म ससारकान्तारोल्लङ्घने मार्गदेशक ॥६५॥
 चला लक्ष्मीश्चला प्राणाश्चले जीवितमन्दिरे ।
 चलाचले च समारे, धर्म एको हि निश्चल ॥६६॥
 अपारे व्यसनाम्भोधौ, पतन्त पाति देहिनम् ।
 सदा सविधवर्त्येको बन्धुधर्मोऽतिवत्सल ॥६७॥
 अबन्धूनामसौ बन्धुरसखीनामसौ सखा ।
 अनाथानामसौ नाथो, धर्मो विश्वैकवत्सल ॥६८॥
 सुखार्थं सर्वभूतानां, मता सर्वा प्रवृत्तय ।
 सुख नास्ति विना धर्म, तस्माद्धर्मपरो भवेत् ॥६९॥

१००

धर्माभूत सदा पेय, दुःखात्कृविनाशनम् ।
 यस्मिन् पीते पर सौख्य, जीवाना जायते मदा ॥

१ १

सुशुतं शीघ्रं अष्टाङ्गिजनता तपसा ।
कान्तिमार्दवसूनुता मुक्तिश्च दृश्या स तु ॥

१ २

अथाऽर्हिसा कमा सन्ध हीध्वेन्द्रियसंपमा ।
शान्तिभ्या तपोभ्याम दृशकं धर्मसाधनम् ॥

१ ३

दुर्गतिमपतञ्जन्तु कारणादधर्मं वृण्वते ।
शान्तीशतपोभाषमेवात् स तु चतुर्विधा ॥

१ ४

मन्त्रशीघ्रे द्वाधर्मं धर्मकल्पतक्यमम् ।
शान्तीशतपोभाष शास्ता मुक्तिमुक्तं पश्यत् ॥

१ ५

विद्यसूक्तो यथा बृहो गतशीरो यथा भरः ।
धर्महीनो यमी तद्वत्, किञ्चिद्दार्ढ्यं कश्चिप्यति ॥

१ ६

धर्मस्य दुर्लभा ज्ञाता सम्बन्धात् ततोऽपि च ।
ज्ञाता ततोऽपि भङ्गात् कर्ता कोऽपि ज्ञा सुधीः ॥

(४१)

१०७

वित्तम्बो नैव कर्तव्य, आयुर्याति दिने दिने ।
न करोति यम चान्ति, धर्मस्य त्वरिता गति ॥

१०८

दु ख पापात् सुख धर्मात्, सर्वशाम्त्रेषु सस्थिति ।
न कर्तव्यमत पाप, कर्तव्यो धर्मसंचय ॥

१०९

अनन्तदु ख संसारो मोक्षोऽनन्तसुख पुन ।
तयोस्त्यागपरिप्राप्तिर्हेतुधर्मं विना न हि ॥

११०

न क्लेशेन विना द्रव्य, द्रव्यहीने कुत क्रिया ।
क्रियाहीने न धर्मं स्याद्धर्महीने कुत सुखम् ॥

१११

धर्मकार्ये मतिस्तावद्यावदायुर्दृढ तव ।
आयु कर्माणि मत्तीरो, पश्चात्त्र कि करिष्यसि ? ॥

११३

अरेऽर्ममन्त्रिणं त्वत्तु वीरिणम् ।
नेप पञ्चमी, शङ्कागतवतो यद्यम् ॥

११३

विद्या तथा चर्म शीर्षं कुञ्जीरवमरोगता ।
राजर्षि शर्गम मोक्षम सर्वं यमाद्वाप्यते ॥

११४

सन्वतिः दुःखसीधन्वा विभूतिर्भोगभासुरा ।
विद्या विवचविद्ययाता फलं चर्मतरोदिदम् ॥

११२

वीर्यमाधुर्बशब्दाद् दुर्यां बुद्धिं दुर्यां विवम् ।
मात्रं राजर्षि सुखं शब्दाद् इत्ते चर्मसुख्युमाः ॥

११५

स्वर्गापवर्गसंपत्तिकारणां कल्प्यामयः ।
अन एव सतां चर्मैः कर्मचर्मचलाभिनः ॥

११

अमेघो वादिशिर्षेण कुञ्जीरिद मन्दरा ।
वीरश्चात्मय माहादेश चर्मैः यनाद्यम् ॥

(४३)

११८

जिनधर्मविनिर्मुक्तो, मा भूव चक्रवर्त्यपि ।
स्या चेतोऽपि दरिद्रोऽपि, जिनधर्माधिवासित ॥

११९

जिनशासनस्य सारो, जीवदया निग्रह कषायाणाम् ।
साधार्मिकवात्सल्य, भक्तिश्च तथा जिनेन्द्राणाम् ॥

१२०

म्लायन्ति पुष्पनिचया प्रहरार्धकेन,
वैगन्ध्यमेति दिवसेन कृतोऽङ्गराग ।
जीर्यन्ति रम्यवसनान्यपि भूरिवर्षे,
नो जीर्यते युगशतैर्जिनधर्मसेवा ॥

१२१

रम्य रूप करणपटुताऽऽरोग्यमायुर्विशाल ।
कान्ता रूपानमितरतय सूतवो भक्तिमन्त ॥
षट्खण्डोर्वीतलपरिवृढत्व यश. क्षीरशुभ्र ।
सौभाग्यश्रीरितिफलमहो धर्मवृत्तस्य सर्वम् ॥

१११

-म कुत कश्चिद्विद्यते जातिः सुवर्मात्परा ।
 गुणवत्तं चर्मात् नारीरोगता ॥
 वर्माद्विद्यमनिम्बित निस्त्रमा भोगाः सुधीर्तिः सुधीः ।
 वर्मात्तु च वेदिनां प्रभवतः स्वर्गात्तुर्गात्तु ॥

११२

यद्द्वैतमेतरोः कश्चिन्मि सुकृते वर्मानर्कं धीरिण ।
 मन्वीर्षुद्विद्यते यथापपद्यसी सौभाग्यमारोग्यता ॥
 यमास्तुत्तुर्गात्तु च वेदिनां प्रभवतः स्वर्गात्तुर्गात्तु ॥
 सार्वभौग्यात्तुत्तुर्गात्तु शिबरमा सङ्गम्बयो वेदिनाम् ॥

११३

यद्विद्यात्तु नरो वर्म सुवर्मात्तु जाति पाति च ।
 मनुष्यजन्मसात्तु चर्मात्तु वर्मवेद्यमम् ॥

११४

कुत कश्चिन्मि सुकृते वर्मानर्कं धीरिण ।
 देवर्षे च मनुष्ये च वर्मवेद्यमम् ॥

मुनि गुणाः ।

१ ।

ये तीर्णा भववारिधिं मुनिवरास्तेभ्यो नमस्कुर्महे ।
येषां नो विषयेषु गृह्यति मनो नो वा कषायै प्लुतम् ॥
रागद्वेषविमुक् प्रशान्तकलुष साम्याक्षरमद्वय ।
नित्य खेत्तति चाप्तसयमगुणा श्रीदे भजद्भावना ॥

२

यस्मिन्देशे भवेद्योगी, ध्यानयोगविचक्षण ।
सोऽपि देशो भवेत्पूत, किं पुनर्यस्य बान्धव ॥

३

श्रुत्वा स्पृष्ट्वा च दृष्ट्वा च, भुक्त्वा घ्रात्वा च यो नरः ।
न हृष्यति ग्लायति वा, स विशेयो जितेन्द्रियः ॥

४

स्थानोपवेशनस्वाप-निक्षेपग्रहणादिषु ।
जन्तुप्रमार्जनार्थं हि, रजोहरणमिष्यते ॥

५

सपातिमादिसत्वानां, रक्षायै मुखवस्त्रिका ।
भक्तपानस्यजंतूना, परीक्षायै च पात्रकम् ॥

१

समुद्राः स्थितिं मुच्यन्ति चकन्ति कुक्षपर्ययाः १
विषयति मद्यमे नापि महर्षीमीड्यत इतम् ॥

•

अहं मेरुः प्रचसेत्तु मन्वरं
चसेत्तु ताराग्रहचन्द्रमासु ।
अपि काले पृथिवीः चसेद्वि,
तथापि वायु न चसेद्वि साधोः ॥

८

अहम्बा इतते निहान् इत्योद्गारेण मध्यमाः ।
अपमा अहसासेन न इतन्ति मुनीश्वराः ॥

१

न च राजमय न च वीरमयं
न च वृत्तिमय न विभोगमयम् ।
इहकोकमुलं परकोकद्विष्टं
अमयात्ममिदं रमणीयतरम् ॥

१०

चित्ते त्याग क्षमा शक्तौ, दु खे दैन्यविहीनता ।
निर्दंभता सदाचारे, स्वभावोऽय महात्मनाम् ॥

११

आशा नाम नदी मनोरथजला तृष्णातरङ्गाकुला ।
रागग्राहवती वितर्कविहगा धैर्यद्रुमध्वंसिनी ॥
मोहावर्तसुदुस्तराऽति गहना प्रोस्तुङ्ग चिन्तातटी ।
तस्या पारगता विशुद्धमनसो नन्दन्ति योगीश्वराः ॥

१२

धैर्यं यस्य पिता क्षमा च जननी शान्तिश्चिरं गेहिनी ।
सत्यं सूनुरय दया च भगिनी भ्राता मन सयम ॥
शय्या भूमितल दिशोऽपि वसन ज्ञानामृत भोजन-
मेते यस्य कुटुम्बिनो वद सखे कस्मान्दय योगिन ॥

१३

कौपीन शतखण्डजर्जरतर कन्था पुनस्तादृशी ।
निश्चिन्त सुखसाध्यमैक्ष्मशनशय्या श्मशाने वने ॥
मित्रामित्रममानता जिनपतेश्चिन्ताथ शून्यालये ।
स्वप्तमामन्दमदप्रमोदमुदितो योगी सख तिष्ठति ॥

१४

पुष्पराज बसेद् ग्रामे पचने तु दिनत्रयम् ।
दूरे विमर्शं मिथुनगरे पञ्चरात्रकम् ॥

१५

अष्टौ सर्वमूलाणां भैराः कश्यप एव च ।
निर्ममो निरहंकरः, धनदुःखसुखधमी ॥

१६

बया विष्ट तथा बाधो बया बाधस्तथा क्रियाः ।
विष्टे बाधि क्रियायां च साधुनामेकस्यवा ॥

१७

अधिद् मूत्रो शष्वा अधिद्वि च पर्वद्वयवनम् ।
अधिष्ठात्प्रहारी अधिद्वि च शश्वोद्वयद्विः ॥
अधिलब्धावती अधिद्वि च दिग्बन्धरचरो—
मनस्वी अर्थाधी च गन्धवति शुभं च च सुखम् ॥

१८

तुष्यन्ति भोजनविभवाः, मधुरा वनमन्त्रिताः ।
पाचका परमंजोषाः, तुष्याः परनिवृत्तिषु ॥

१६

मक्षिका व्रणमिच्छन्ति, धनमिच्छन्ति पार्थिवाः ।
नीचा बलहमिच्छन्ति, शान्तिमिच्छन्ति साधवः ॥

२०

बाह्य आध्यात्मिके वापि, दुःख उत्पादिते परैः ।
न कुप्यति न चाहति, दम इत्यभिधीयते ॥

२१

न यम यममित्याहुः—आत्मा वै यम उच्यते ।
आत्मा सयमितो येन, त यम किं करिष्यति ? ॥

२२

उपकारिषु य साधु, साधुत्वे तस्य को गुण ।
अपकारिषु य साधु, स साधुः सद्भिरुच्यते ॥

२३

सुलभा पुरुषा लोके, साधव साधुकारिषु ।
असाधुषु पुन साधुर्दुर्लभ पुरुषो भुवि ॥

२४

यस्य चित्तं द्रवीभूतं, कृपया सर्वजन्तुषु ।
स धन्यः ससृतौ पुण्यं, किं जटाभस्मवत्कलैः ॥

२१

गृहस्थाणां सहस्रेषु चानप्रत्यक्षतेन च ।
महाचारिसहस्रेषु योगाम्वाप्सी विशिष्यते ॥

२२

हृत्पार्श्वे विद्यते तेन चाम्बो दशः कुक्ष्ये चत् ।
बाधते योगचाम्पद्य इत्थमहृत्पार्श्वे मयम् ॥

२३

मध्यचर्चमर्हिषा च सप्तारोधापरिमहम् ।
सेवेऽथ बोधी निष्कामो योगवर्णो मयम् न पद् ॥

२४

कर्मणा मयमा वाचा मय्दम्बेषु मिस्सृष्टा ।
अस्तबभिति सम्मोहमृषिमिस्तरद्विमि ॥

२५

धीवर्णो हुर्केना वेदे रिषयश्चतुरात्मना ।
चित्तेषु तेषु बोधेऽर्थं ननु कुम्भस्त्वना चित्तः ॥

२

सुदुर्बलं माप्य मुनिर्यमार्गं सुप्रमिष्ठं सूताः सुप्रदसदाचार्य
ते वाञ्छिन्ते चोरे नारक नरादि यथा मयेदे किञ्च कुडरीक्य ॥

३१

परद्रव्येषु योऽन्धः स्यात्, परस्त्रीषु नपुंसक ।
परापवादे यो मूकः, सर्वदा विजितेन्द्रिय ॥

३२

सुखिनो विषयवृत्ता, नेन्द्रोपेन्द्रादयोप्यहो ।
भिष्णुरेक सुखी लोके, ज्ञानवृत्तो निरञ्जनः ॥

३३

यो दानमानस्तुतिवन्दनाभिर्न मोदतेन्यैर्न तु दुर्मनायते ।
अलाभलामादिपरीषद्दान् सहन्,
यतिः स तत्रवादपरो विदम्बकः ॥

३४

सता सदा शाश्वतधर्मवृत्ति,
सन्तो न सीदन्ति न च व्यथन्ते ।
सतां सदा नाफलसङ्गमोऽस्ति,
सद्म्यो भय नाजुभवन्ति सन्तः ॥

१५

श्रीरुचयः तु सताम्बाः सन्तः परममुत्तमम् ।
न चैव प्रुष्टादृष्टानपच चैव सदा बद्धम् ॥

१६

सर्वत्र इवाचरतः सन्तः कश्चिदेदिनः ।
गण्डान्कनीच सुम्नुष्टा चरुह पर्याप्तिसुत्तमम् ॥

१७

विद्यामहो जनमदस्तुतीषोऽभियन्ता सदा ।
सदा प्रुष्टेऽवसिस्तानामेत एव सता इमम् ॥

१८

बतो बतो निवर्तते तवन्तानो विमुच्यते ।
निवर्तनादि सर्वतो न वेति सुत्तमचरवि ॥

१९

कुर्वन् पवित्र जन्मी कुठार्था वसुन्धरा पुत्रवचती च तेन ।
अपारसंविन्नुक्तसागरेऽस्मिन् जीवंपरे मद्यष्टिबकचेतः

२०

बघादपि कथोराष्टि बद्धि कुत्तुमादपि ।
श्रीकेशराज्ञा चरन्ति का हि विद्वन्मुनीति ॥

४१

नेदेति नाममायाति, सुखं दुःखे सुखप्रभा ।
यथाप्राप्तं स्थितिर्यस्य, स जीयन्मुग्र वक्ष्यते ॥

४२

जान्ता महान्तो निधमन्नि मन्तो,
यमन्तवह्लोकहिते चरन्त ।
श्रीर्णा स्वयं भीमभचारंश्च जनान्,
न हेतुनान्यानपि तारयन्त ॥

४३

निर्वरः सद्यः शान्तो, दम्भाहङ्कारवर्जित ।
निरपेक्षो मुनिर्वीतरागः साधुरिहोच्यते ॥

४४

न प्रहृष्यति मग्माने, नापमाने च कुप्यति ।
न क्रुद्धः परुष इत्यादेतद्धि साधुलक्षणम् ॥

४५

परोपकारैकधियः, स्वमुखाय गतस्पृहा ।
जगद्धिताय जायन्ते, साधवस्तवाद्गशा भुवि ॥

४१

इन्द्राऽपि न सुखी तात्प्यारगुमिच्छुस्तु निःस्पृहाः ।
क्येऽन्वः स्याद्विद सैसारं शिखोक्षीविमये सति ॥

४२

रगक्रियन्ममसा विनाऽऽननिबहेषो माति वघाऽन्वो ।
बहूपरिच्छुतलोकावर्जितसमा इतीव दन्त विना ॥
पुण्य गंभविबर्जित मृतपतिष्ठीबहू उद्गुम्भुनिः ।
आरिन्नेह विना न भाति सवतं वघप्यमी शास्त्रबन्धु ॥

४३

देहे निर्गममता पुरी विनयता निरथ भ्रुवाऽन्यासता ।
आरिबोम्भकता महोपशमता ससारनिर्बेगता ॥
कतवर्षिपरिमहककता बन्धैकता साधुता ।
साधो ! साधुजनस्य कथयन्मिदं संसारनिर्धेदकम् ॥

४४

निरीहा निरहङ्कारा विर्ममाः सम्बेवसा ।
महाजनधरा धैर्या साधवाः कुर्यान्मम ॥

४५

सुखगृहामी इवात्मास्तु, प्यामी वदन्वते तथा ।
नम्यमीवरधारी वा स सिष्यति महासुनिः ॥

(५५)

५१

न यस्य मित्र न च कोऽपि शत्रुर्निज ,
परो वाऽपि न वक्ष्णास्ते ।
न चेन्द्रियार्थेषु रमेत चेत ,
कषायमुक्त्वा परम स योगी ॥

५२

सम , शत्रौ च मित्रे च , तथा मानापमानयो ।
शीतोष्णसुखदुःखेषु , समः सङ्गत्रिवर्जित ॥

५३

दुःखेष्वनुद्विभ्रमना , सुखेषु विगतस्पृहः ।
वीतरागभयक्रोध , स्थितधीर्मुनिरुच्यते ॥

५४

ये न हृष्यन्ति क्षामेषु , नाक्षामेषु व्यथन्ति च ।
निर्ममा निरहङ्कारा सस्वस्था समदर्शिनः ॥

५५

यः समः सर्वभूतेषु , त्रसेषु स्थावरेषु च ।
तपश्चरति श्रद्धात्मा , ध्रमखोऽसौ प्रकीर्तित ॥

१९

३ वाङ्मति मैत्र मैत्र विष्टुमै वैरान्तु ।
मौग ह्युभ्यति मैत्र मैत्र तपसि कस्यैर
रत्वि षड्वति मैत्र मैत्र तपसि प्रहोचमा
वैर्वा दृष्टदृष्टां सर्वत्र दृष्टत्र तं योमि

२०

आशमौपम्यैत्र सर्वत्र सर्व परत्र
सुखं वा वदि वा दुःखं स योमी

२१

व ईशराजस्य न वाङ्मतिवस्तौ सुखं
वहीयरागस्य सुखैः सदात्मनिष्ठस्य ।

२२

सर्वं माता पिता ज्ञानं चर्मो ज्ञा
शान्तिः पत्नी जमा पुत्रा वदेते

१

पिता योताम्बाम्बो विद्वत्विदितिः ८
विद्वेकः सोद्वर्षः प्रतिदिनमबीहा

प्रिया ज्ञानि पुत्रो विनय उपकार प्रियसुहृत्,
महायो वैराग्य गृहमुपशमो यस्य स सुखी ॥

६१

सूक्ष्माणि जन्तूनि जलाश्रयाणि,
जलस्य वर्णाकृतिसंस्थितानि ।
तस्माज्जल जीवदयानिमित्त,
निर्ग्रन्थशूरा परिवर्जयन्ति ॥

६२

अष्टौ मासान् विहारः स्याद्यतीनां सयत्तत्तमनाम् ।
एकत्र चतुरो मामान्, वार्षिकान् निवसेत् पुन ॥

६३

मौनात् मुनिर्भवति, नारयवसनान्मुनिः ।
स्वल्पश्चर्त्ता तु यो वेत्ति स मुनि श्रेष्ठ उच्यते ॥

६४

स्वैर विहरति स्वैर शेते स्वैर च जहति ।
भिन्नुरेक सुखी लोके राजचौरभयोज्झित ॥

६५

अस्मिन्नपारससारे सागरे मज्जतां सवाम् ।
किं समात्म्येन साधो ! रागद्वेषपरिचय ॥

दान ।

१

दानं दारिद्र्यनाम्नाय शीघ्रं दुर्गतिबाधकम् ।
तपः कर्मविषयाश्च भावना मन्त्राशीशी ॥

२

गौरव प्राप्यते दानाच्च तु विनास्य सचवात् ।
म्यतिर्द्वैः बभोदानां पयोधीनामचः म्यतिः ॥

३

दानकर्ममिति बहान् दीयतेऽनुपकारिणे ।
द्वे दाने च पात्रे च तद्वत् साधिकं विदुः ॥

४

दरिद्र्याद् अर बीज्जेष मा मन्त्रेषु चरे जनम् ।
ध्यायितस्वीयच पथ्य भीद्वज्ज्य विभीषणैः ? ॥

५

उपाङ्गिनाम्नां विनाम्नां त्वाया एव हि रक्षकम् ।
तदागोदरसंस्थायां परीबाह इवाग्मसाम् ॥

६

दान भोगो नाशस्त्रिमो, गतयो भवन्ति त्रित्तस्य ।
यो न ददानि न भुङ्क्ते, तस्य तृतीया गतिमञ्चति ॥

७

यो न ददाति न भुङ्क्ते, सति विभवे नैव तस्य तद्द्रव्यम्
मृणमयकुत्रिमपुरयो, रक्षति शस्य परस्वार्थे ॥

८

दातव्य भोक्तव्य, सति विभवे सन्नयो न कर्तव्य ।
पश्येह मधुकरिणां, मचितमर्थं हरन्त्यन्ये ॥

९

दानेन भूतानि वशीभवन्ति,
दानेन वैराण्यपि यान्ति नाशम् ।
परोऽपि बन्धुत्वमुपैति दानैर्दान हि—
सर्वव्यसनानि हान्ति ॥

१०

सुरगशतसहस्र गोगजाना च ब्रह्म,
कनकरजतपात्रं मेदिनी सागरान्ता

कोटिक रामदान

न हि भवति समान आद्यदानाद्यथानम् ॥

११

दानं तु स्थितकारिण्यथास्मान्नां प्राप्तिनां मदा ।
तु नान्य पात्रे चान्ना साधुकर्म्या भिषीषते ॥

१२

ननु महाभक्तिन कृते कदाचिदावैरदुःखितं ।
इयं चर्मादिना दानञ्च विना कीर्त्यादिकरणम् ॥

१३

दानञ्च पञ्चमश्रेणी दानेन प्रथमो विना ।
दानञ्च मंगमो भोयी दानेन ह्यनुपुत्रकः ॥

१४

इव मादक्यञ्च दाने पात्रापात्रविचारया ।
इवादानं तु सर्वज्ञैः कुत्राऽपि न विविच्यते ॥

१५

नृणां हारी पपात्सही कबोऽहारी विचमदा ।
अंनं पात्राभ्यापात्रायां वेदुपद्मगवोद्विष ॥

१६
दीनदानाद्भवेद्भोगी, सुखी - सत्पात्रदानत ।
अभीतिदानाद्दीर्घायु, ज्ञानी स्यात् ज्ञानदानत ॥

१७

दानं च निजहस्तेन, मातुर्हस्तेन भोजनम् ।
तिलकं स्वसहस्तेन, परहस्तेन मदनम् ॥

१८

कुभोजने दिनं नष्टं, कुनार्या यौवनं हतम् ।
कुपुत्रेण कुलं नष्टं, धनं नष्टं न दीयते ॥

१९

शुध्यति भस्मना कांस्यं, नारी शीलेन शुध्यति ।
शुध्यति तपसा साधुर्गृही दानेन शुध्यति ॥

२०

योजने श्रूयते मेरी, मेघो द्वादश योजने ।
दातारो दानशब्देन श्रूयन्ते सचराचरे ॥

२१

उष्णकाले तक्रदानं, वर्षाकाले च मन्दिरम् ।
शीतकाले वस्त्रदानं, सर्षकाले च भोजनम् ॥

२१

स्वाजे सार्द्धिगुणं विभक्तं व्यवसाये चतुर्गुणम् ।
 क्षेत्रे सप्तगुणं प्रोक्तं, पात्रेऽर्जुनगुणं मयेषु ॥

२२

आत्मनो वारक्यसंख्या तृप्तसंख्या महीतले ।
 गङ्गायां बाहुकासंख्या पात्रसंख्या न विधत्ते ॥

२३

विभक्तं विभक्तं च पात्रं च त्रयमेकैव सख्यतम् ।
 दुर्धमं ह्यम्पते क्षेत्रे तत्रैव सख्यं मतम् ॥

२४

अनादरो विह्वल्यङ्ग वैभुक्त्वं निष्ठुरं वचः ।
 पञ्चाद्यापञ्च पञ्चापि हानस्य दूषयानि च ॥

२५

धर्मबोऽधृष्टि रोमाञ्चो बहुमानः विषं वचः ।
 तथाजुमोदना पात्रे दम्भमूत्रवपञ्चकम् ॥

२६

भारिकं तौष्टिकं चार्द्धं सविद्यात्मजोऽनुषम् ।
 सात्त्विकं कमलं सन्तो दत्तारं सख्यं विदुः ॥

२८

किं द्रव्येण कुबेरस्य, किं समुद्रस्य वारिणा ।
किं गृहेण गृहस्थस्य, भुक्तिर्यत्र न योगिनाम् ॥

२९

ध्यानेन शोभते योगी, सयमेन तपोधन ।
सत्येन वचसा राजा, गृही दानेन चारुणा ॥

३०

काले ददाति योऽपात्रे, वितीर्यं तस्य नश्यति ।
निक्षिप्तमूपरे बीज, किं कदाचिदवाप्यते ॥

३१

ताडन पीडन स्तेय, रोषणा दूषणां भयम् ।
य कृत्वा ददते दान, स दाता न मतो जिनै ॥

३२

दानतो वैरिणोऽपि स्युर्मित्राण्येव न सशय ।
दाने सर्वमिद विश्व, प्रतितिष्ठति सर्वदा ॥

३३

प्रशसन्ति प्रजा नित्य, कर्णबल्यादिकानिह ।
वदान्या दानत स्वर्गं, व्रजन्ति सतत नरा ॥

३४

रात्रेण मात्स्यते स्वर्तो दात्रेण सुखमरमुते ।
इहास्तुत्र च दात्रेण, पुत्रो भवति मत्र ॥

३५

पद्दाति चक्ष्माति तद्वच चनिभो जन्म ।
जन्मे मृतस्य कीदृन्ति दात्रेपि चक्ष्मेरपि ॥

३६

मवन्ति वरुणा वापात्पार्य दात्रिभसंभवम् ।
दात्रिभसमदात्रेण, तरमादात्रपते मवेत् ॥

३७

दात्रिभो पुत्रो रात्रे स्वर्तस्योपरि तिष्ठति ।
जन्म चमवा पुत्रो दात्रिभ प्रदात्रेणम् ॥

३८

दात्रे विपवात्स्यद्विष दात्रेणार्थं चमाश्चिषत शीर्षम् ।
चित्त दात्रेणमेत पुत्रेणममंतकनुमेदम् ॥

३९

अपत्रम्वास्तु वृत्तानि दात्रानि सुखदृश्यपि ।
दुःखा मवन्ति दात्रेणम् ! मरुमन्वात्सदादृतिर्बवा ॥

४०

पात्रेभ्यो दीयते नित्यमनपेक्ष्य प्रयोजनम् ।
केवल त्यागबुद्ध्या यत्, धर्मदान तदुच्यते ॥

४१

अभिगम्योद्यम दानमाहूतञ्चेत् मध्यमम् ।
अधम याच्यमान स्यात् सेवादानन्तु निष्फलम् ॥

४२

दान वाचस्तथा बुद्धेर्पित्तस्य त्रिविधस्य च ।
शरीरस्य च कुत्रापि केचिदिच्छन्ति पण्डिताः ॥

४३

गोदुग्ध वाटिकापुष्प, विद्या कूपोदक धनम् ।
दानाद्विचर्द्धते नित्यमदानाच्च धिनश्चति ॥

४४

देय भेषजमार्तस्य, परिश्रान्तस्य चामनम् ।
तृपितस्य च पानीय, क्षुधितस्य च भोजनम् ॥

४५

यथायाज्ञौषधदान-भेदतन्मद्यतुर्धिधम् ।
दान निगद्यते मद्भि, प्राणितामपकारकम् ॥

३६

पूजायामपमाने सीक्ये हुक्ते समागमे विगमे ।
शुभ्यति वस्व न चेतो पात्रमसाक्षुचमः साक्षु ॥

३७

धादेवः सुमयाः सौम्यस्वामी सोमी बशोविधिः ।
मवत्समवद्भ्येव शिरशीशी निरामयः ॥

३८

पत्कं ददतः पूष्णी प्राप्नुक एव मोक्षनम् ।
धनपोरन्तरं मन्थे तुवादिबदहपोरिष ॥

३९

सर्वेषु गान्धेयु शिरः प्रधानं
सर्वेष्विन्द्रियाणां वचनं प्रधानम् ।
सर्वेषु वेदेषु एवाः प्रधानम्
सर्वेष्वीशानां सर्वं प्रधानम् ॥

४०

न गोप्यदानम् न महीपदानम्
न वात्सदानं हि तथा प्रधानम् ।

यथा वदन्तीह बुधा. प्रधानं,
सर्वप्रदानेष्वभयप्रदानम् ॥

५१

श्रीनाभेयजिनेश्वरो घनभवे श्रेय. श्रियामाश्रय ।
श्रेयांस. स घ मूलदेवनृपति. सा नन्दना चन्दना ॥
धन्योऽय कृतपुण्यक. शुभमना श्रीशालिभद्रादिक' ।
सर्वेऽप्युत्तमदानमानविधिना जाता जगद्विश्रुता ॥

५२

दान ख्यातिकर सदा हितकरं संसारसौख्याकर ।
नृणां प्रीतिकरं गुणाकरकरं लक्ष्मीकर किङ्कर ॥
स्वर्गावासकर गतिक्षयकरं निर्वाणसम्पस्कर ।
वर्णायुर्बलबुद्धिवर्द्धनकर दान प्रदेय बुधै. ॥

५३

देय भो ह्यधने धन सुकृतिभिर्नो सञ्चित सर्वदा ।
श्रीकर्णस्य बलेश्च विक्रमपतेरद्यापि कीर्ति स्थिता ॥
आश्चर्यं मधु दानभोगरहितं नष्ट चिरात् सञ्चितम् ।
निर्वेदादिति पाणिपादयुगल घर्षन्त्यहो मक्षिका. ॥

२४

शास्त्रेषु ज्ञानंते शूराः सहस्रेषु च परिहृतः ।
ब्रह्मा शतसहस्रेषु, दाता भवति वा न वा ॥

२५

न श्रेष्ठे विजयाच्छ्रुतोऽप्यपवाद च परिहृतः ।
न ब्रह्मा वाङ्मूढत्वेन न दाता ज्ञानदानतः ॥

२६

इन्द्रियाणां ज्ञाने शूरो यः चरति परिहृतः ।
द्विष्यशाश्वतोऽपिर्ब्रह्मा दाता सम्मानदानतः ॥

२७

मातापितागुरुं मित्रं विनीते चोपक्रमेति ।
दीनानामभिशिष्टेषु एतं तद्वद्वत्तमवेत् ॥

२८

न्यायागतं ज्ञानेन कर्तव्यं पारशीकिडम् ।
ज्ञानं हि विविक्तं देयं वासे पात्रे गुणान्भित्तं न

२९

मिथ्यादृष्टिसहस्रेभ्यो ब्रह्मेको जितान्मयी ।
त्रिजगत्त्रिविधस्यैको परमेशो ब्रह्मवती ॥

६०

अणुव्रतिसहस्रेभ्यो, वरमेको महावती ।
महाव्रतिसहस्रेभ्यो, वरमेको जिनेश्वर ॥

६१

जिनेश्वरमम पात्र, न भूतो न भविष्यति ।
अत पात्रविशेषेण, देव दान शुभात्मभि ॥

६२

पात्रे त्यागी गुणे रागी, भोगी परिजनै सह ।
जास्त्रे चोद्धा रणे योद्धा, पुरुष पञ्चलक्षणम् ॥

६३

श्रीवृद्धिर्नखत्रच्छेद्या, नैव धार्या कदाचन ।
प्रमादात् स्वलिते कापि, समूला सा विनश्यति ॥

६४

हस्तस्य भूषणं दान, सत्य कण्ठस्य भूषणम् ।
श्रोत्रस्य भूषणं शास्त्र, भूषणे किं प्रयोजनम् ॥

६५

दानेन प्राप्यते स्वर्गो दानेन सुखमश्नुते ।
इहामुत्र च दानेन पूज्यो भवति मानवः ॥

६९

गन्धः। प्रथमतो मित्रं मासो मित्रं गृह सतः।
 घानुरास्य मिषत् मित्रं दान मित्र मरिच्यता ॥

७०

घनदधुचलीधे—करोऽपि कुरणे कर।
 तच्च दानं मन्वेत् पात्र—दत्तं बहुधनं पतः ॥

७१

घनमदि चिती चित्तं चरणीयं प्रवर्षत।
 जलमोगत् चया दन्त्यात् पुनश्चमुचोऽपि चर्षते ॥

७२

ह्लादि न दानम् गृहादि न क्षीयते।
 परोपकरार्थाय वचने वा दक्षिणा ॥

•

गुणत्र चापयुक्ता गुणानि निहितेषु नम् ।
 गुणत्र च गुणानि च ह्युक्तं दत्तं न नरकनि ॥

७२

कदर्योपात्तवित्तानां, भोगो भाग्यवतां भवेत् ।
दन्ता दलन्ति कष्टेन, जिह्वा गिलति लीलया ॥

७३

उत्तमोऽप्रार्थितो दत्ते, मध्यम प्रार्थित पुन ।
याचकैर्योच्यमानोऽपि, दत्ते न त्वधमायम ॥

७४

गर्जित्वा बहुदूरमुन्नति-भृतो मुञ्चन्ति मेघा जल ।
भद्रस्यापि गजस्य दानसमये सजायतेऽन्तर्मद ॥

७५

पुष्पाढम्वरयापनेन ददति प्राय फलानि द्रुमा ।
नो छेको न मटो न कालहरणां दानप्रवृत्तौ सताम् ॥

७६

धिग् धिग् दानमसत्कार, पौरुष धिक्कलङ्कितम्
जीवित मानहीन धिग्, धिक्कन्या बहुभाषिणीम्

७७

प्रियवाक्यप्रदानेन, सर्वे तुष्यन्ति जन्तव
तस्मात्तदेव घ्नन्व्य, वचने का दरिद्रता

१९

गर्भः प्रवसतो मिथ मायां मिथं गृह सतः ।
 मानुरस्य मिपद् मित्र दानं मिथ मरिभ्वतः ॥

२०

अथानुरवस्तीप—करोऽपि कुम्भे करं ।
 तत्र दानं मयेत् पात्र—दत्त बहुकलं पतः ॥

२८

अथमपि शिथी शिष्ठ वरवीर्य प्रवर्षते ।
 अन्नयोगात् पचा दानात् पुण्यबुद्धोऽपि वर्षते ॥

२९

इत्यादिपि न दातव्यं गृह्णादि च क्षीयते ।
 परोपकरकार्याय वचने वा दक्षिणा ॥

•

मुञ्चते वापचद्मीं सुपात्रे सिद्धिप्रेक्षणम् ।
 मुञ्चते च सुपात्रे च ह्युत्तं दत्तं न नरवति ॥

३१

संमर्द्दकपराः प्राप समुद्रोऽपि रससिद्धम् ।
 दाता तु अन्नदा परव भुवनोपरि गर्जति ॥

७२

कढर्योपात्तवित्ताना, भोगो भाग्यवतां भवेत् ।
दन्ता दलन्ति कष्टेन, जिह्वा गिलति लीलया ॥

७३

उत्तमोऽप्रार्थितो दत्ते, मध्यम प्रार्थित पुन ।
याचकैर्यैच्यमानोऽपि, दत्ते न त्वधमाधम ॥

७४

गर्जित्वा बहुदूरमुन्नति-भृतो मुञ्चन्ति मेघा जल ।
भद्रस्यापि गजस्य दानसमये मजायतेऽन्तर्मद ॥

७५

पुष्पाढम्बरयापनेन ददति प्राय फलानि द्रुमा ।
नो छेको न मढो न कालहरणं दानप्रवृत्तौ सताम् ॥

७६

धिग् धिग् दानमसत्कार, पौरुष धिक्कलङ्कितम्
जीवित मानहीन धिग्, धिक्कन्यां बहुभाषिणीम्

७७

प्रियवाक्यप्रदानेन, सर्वे तुष्यन्ति जन्तव
तस्मात्तदेव षड्व्य, वचने का दरिद्रता

७८

उपभोक्तु म ज्ञानानि विष प्राप्स्यसि मानवः ।
 काकपटं जलमग्नेश्चि वा हि खेत्तव विदुषा ॥
 जले सैव जलं गुह्य पागे दान मनागपि ।
 प्र.हे काक स्वयं वात्रि विद्वार बक्षुपक्रिता ॥

७९

सहो पूर्णं वर जन्म सर्वमाप्नुपजीवनम् ।
 पन्था महीक्षा भेम्बो निराशा पान्थि नाबिनः ॥

८०

क्षाणामन्यस्त कुर्वन्ति विद्वन्ति स्वयमाचरे ।
 कदाचनपि परार्थेन हृद्य सत्पुत्रा इव ॥

८१

इती दानविषयिणी भुक्तिपुरी सारभुक्तिरोहिणी ।
 नेत्रे साधुविद्योक्तनेन रक्षिते पात्री न तीर्षं गती ॥
 अन्धाचारितविषयमुद्गर गर्भेद्य त्तं विधे ।
 रे जम्बुक ! मुञ्च मुञ्च सहस्राणी चरु निघ्न प्रयु ॥

८२

यदि तात ! धन नास्ति, पुर्यदुष्कृतकर्मणा ।
तथापि ललिता वाणी, वचने का दृष्टिता ॥

८३

दाता नीचोऽपि सेव्य स्यान्निष्फलो न महानपि ।
जलार्थं वारिधि त्यक्त्वा, पश्य कृप निषेवते ॥

८४

रक्षन्ति कृपणाः पाणौ, द्रव्य प्राणमिवात्मन ।
तदेव मन्त सततमुत्सृजन्ति यथा मलम् ॥

८५

अर्थिप्रश्नकृतौ लोके, सुलभौ तौ गृहे गृहे ।
दाता चोत्तरदक्षैव, दुर्लभौ पुरुषौ भुवि ॥

८६

नाना दान मया दत्त, रत्नानि विविधानि च ।
नो दश मधुर वाक्य, तेनाह शूकरो मुखे ॥

८७

पश्य सङ्गमो नाम, सम्पद वत्सपालक ।
चमत्कारकरीं प्राप, मुनिदानप्रभावत ॥

८८

अश्वत्थीभिः शूलानि चर्मोपकरणानि च ।
साधुम्बाः साधुशोणानि देवानि विविधा दुषिः ॥

८९

वदि चान्दमिते सुर्वे न इत्तं प्रथमविभाम् ।
तद्धर्मं नव जायामि प्राप्ता करव मविष्यति ॥

९०

साधाऽहकारप्रजासिः प्रभुपक्षिवाऽपरा ।
पक्षिचिदीवते दान न तद्धर्मैस्व माधकम् ॥

९१

सुदानात् प्राप्सते भाग सुदानात् प्राप्सते भयाः ।
सुदानात्प्राप्तं वीरिः सुदानात् प्राप्सते सुदान् ॥

९२

कश्च वप्यति साधुम्बो दानं मायानि संतया ।
कश्च तुल्यं दानापेक्षया सर्वं तदुमोदकम् ॥

९३

दानेन शत्रुन् जयति ध्यायिभूतिन वरवति ।
दानेन ह्यस्यन् विद्या दानेन सुवतीयता ॥

६४

सुपात्रदानाच्च भवेद्धनाढ्यो, धनप्रभावेण करोतिपुण्यम् ।
पुण्यप्रभावात् सुरलोकवासी, पुनर्धनाढ्य पुनरेव भोगी

६५

कुपात्रदानाच्च भवेद्दरिद्रो, दारिद्र्यदोषेण करोति पापम् ।
पापप्रभावान्नरक प्रयाति, पुनर्दरिद्र पुनरेव पापी ॥

६६

चारित्र्यं चिनुते तनोति विनयं ज्ञानं नयत्युन्नति ।
पुण्याति प्रशमं तप प्रबलयत्युल्लासयत्यागमम् ॥
पुण्यं कन्दलयत्यघं दलयति स्वर्गं ददाति क्रमा-
न्निर्वाणं श्रियमातनोति निहित पात्रे पविश धनम् ॥

६७

सत्पात्रं महती श्रद्धा काले देयं यथोचितम् ।
धर्मसाधनसामग्री धन्यास्येयं प्रजायते ॥

अभय दान ।

१

श्रीशानो रक्षणं भद्र श्रीषा श्रीदितक्यचिह्नः ।
तस्मात्समस्तदानेभ्योऽभयदानं प्रशस्यते ॥

२

न स्वर्गे ब्रह्मलोकं वा तत्सुखं प्राप्स्यते नरैः ।
सदार्तबन्धुनिषात्प्रदानोत्थमिति मे मतिः ॥

३

मार्त्तमाद्यन्व हेमाद्रि राज्य वाऽथ प्रदक्ष्यन्तु ।
तद्विहं परिसम्य श्रीषो श्रीभितुमिच्छति ॥

४

परमं कस्य सत्यस्य वृत्ता ह्यभयददित्वा ।
न तु विप्रमहसेभ्यो गोमहत्तमस्य दहन्तम् ॥

५

हमयेषु पराधीनां पातारः सुखभा भुवि ।
दुर्लभाः दुर्लभो लोकं वा प्राप्तिष्यभयप्रदा ॥

६

यो दद्यात् काञ्चन मेरु कृन्ना चैव वसुन्धराम् ।
एकस्य जीवित दद्यात् च तुल्य युधिष्ठिर ॥

७

दत्तमिष्टं तपस्तप्त तीर्थसेवा तथा श्रुतम् ।
सर्वेऽप्यभयदानस्य कला नगर्हन्ति षोडशीम् ॥

८

महतामपि दानाना कालेन क्षीयते फलम् ।
भीताऽभयप्रदानस्य क्षय एव न विद्यते ॥

९

एकतः काञ्चनो मेरुर्बहुरसना वसुधरा ।
एकतो भयभीतस्य प्राणिनः प्राणरक्षणम् ॥

१०

यो भूतेष्वभय दद्याद् भूतेभ्यस्तस्य नो भयम् ।
याद्दग् वित्तीर्यते दानं तादृगासाधते फलम् ॥

११

अभयं सर्वसत्त्वेभ्यो यो ददाति दयापर ।
तस्य देहाद्विमुक्तस्य भयं नास्ति कुतश्चन ॥

१२

शो ददाति सहस्राणि गवामञ्जलानि च ।
समस सर्वसत्त्वैर्म्यस्यस्यहानमिति चोच्यते ॥

१३

मृतामपप्रदानेन सर्वात्मकामाववाप्नुयात् ।
शीर्षमापुञ्जं हन्ते सुखी वै च सदा भवेत् ॥

शीलम् ।

१

वीराणां मूर्खं विद्या मन्त्रिणां मूर्खं वृषा ।
मूर्खं च पतिः क्षीणां शीघ्रं सर्वस्य मूर्खं ॥

२

अज्ञचरं सदा त्वे-ददवा मैत्रुणं वृषत् ।
अरुणं क्षीणं केलिः मेघनां गुह्यमापन्नम् ॥

३

नेकहरोऽप्यवसाचञ्च क्षिप्रानिष्पत्तिरेव च ।
एतन्मैत्रुणमह्यं प्रवदन्ति मनीषिणः ॥

४

वर प्रवेष्टु ज्वलित हुताशन,
न चापि भग्न चिरसचित व्रतम् ।
वर हि मृत्यु सुविशुद्धचेतसः,
न चापि शीलस्खलितस्य जीवनम् ॥

५

शील नाम नृणां कुलोच्चतिकरं शील परं भूषणम् ।
शील चाशु करोति पावकजल शील सुगत्यावह ॥
शीलं दुर्गतिनाशन च विपुल शील यश पावन ।
शील निर्वृतिहेतुरेव परम शील तु कल्पद्रुम ॥

६

शीलेन रक्षितो जीवो, न केनाऽप्यभिभूयते ।
महाहृदनिमग्नस्य, किं करोति दवानल ॥

७

वान्धवा सुहृद सर्वे नि शीलस्य पराद्मुखा ।
शत्रवोऽपि दुराराध्या, समुखा सन्ति शीलिन ॥

८

रूपान्तरादिमुद्रानक्षत्रविजयपञ्चेष्टित्वा नारदः ।
 सीता राजमती मती च सुखमा ब्रूयात् सुमन्त्रा पुनः ॥
 श्रीशुक्रा च मृगावती प्रतिमति पद्मावती श्रीपदी ।
 शीतल प्रतिवेदिर सुमगतिं प्राप्य प्रतिह्यं पराम् ॥

९

किं कुम्भन विशाम्भ शीतलमेवाथ कारयम् ।
 कुम्भय किं न जायन्ते कुसुमेषु सुगन्धिषु ॥

१०

अत्राह सर्वभूतषु कर्मदा मनसा मितः ।
 अन्नुपहृद्य शान्तः शीतलमेतद्विदुषुषाः ॥

११

विद्वेषु धन विद्या व्यसनेषु धन मतिः ।
 पाण्डोर्ध्व धर्म धर्मैः शीतलं सर्वत्र वै धनम् ॥

१२

एकमेव इत सुख्यं ब्रह्मचर्यं प्रगल्भये ।
 मद्रिद्युद्धि समापन्ती पुम्बन्ते पृथिवीषि ॥

१३

अभिवादनशीलस्य, नित्य वृद्धोपसेविन ।
चत्वारि तस्य वर्धन्ते, आयुर्विधा यशो बलम् ॥

१४

शीलतो न परो बन्धु, शीलतो न पर सुहृत् ।
शीलतो न परा माता, शीलतो न पर पिता ॥

१५

भगस्थानपरित्यागी, व्रत पालयतेऽमलम् ।
तस्करैर्लुब्धते कुत्र, दूरतोऽपि पलायित ॥

१६

शौचाना परम शौच, गुणानां परमो गुण ।
प्रभावो महिमा धाम, शीलमेक जगत्त्रये ॥

१७

व्यर्थं मानजीवन सविभव शील विना शोभनम् ।
व्यर्था शीलगुणां विना निपुणता शास्त्रेकलायां तथा ॥
व्यर्थं साधुपद च नायकपद शील यदा खण्डितम् ।
सेवाधर्मसमादरो न सुलभ शील व्रत चान्तरा ॥

१८

विभूषणां सुव्रतता शीर्षस्थ वापसंबमो ।
 कुण्डस्य विनयो विरुह्य पात्रे ध्वजः प
 धकोपकृतपसः वमा बहवतां वमैस्व निर्व्याजता ।
 सर्वेषामपि सर्वकारवमिर्त् शीख परं भूपत्यम् ॥

१९

बद्धिस्तस्य अज्ञावते बहविति। कुण्डपावते उत्सवा-
 म्नेरुः स्वल्पशिखावते भूगपति। सया कुण्डावते ॥
 प्दाको माह्यगुणावते विपरमः पीपूषवर्षापते ।
 बहवतोऽस्त्रिककोकवह्मभयमे शीख समुन्मीलति प

२०

वेरवा रागावनी मश तद्गुणा पद्मीरसैर्भोजवम् ।
 शीख वाम मनोहर वपुरहो वयो वपासंगमः ॥
 काकोऽर्ध बहवामिकवह्मपि प वम त्रिगावाहयत् ।
 न वन्द बुननीमवोवकुण्डम् भीस्पृक्षिभद्र मुनिम् ॥

२१

व्रतानामपि शेषाणां वस्तुर्देवतमङ्गके ।
 शीखया भद्रतामाहुस्तन्माद्य बु-शीखतां स्पष्टे ॥

२२

पृथ्वी सत्पुरुष विना न रुचिरा चन्द्र विना शर्घरी ।
लक्ष्मीर्दानगुण विना वनलता पुष्पं फल वा विना ॥
श्रादित्येन विना दिन सुखकर पुत्र विना सत्कुलम् ।
धर्मो नैव धृतः सदा श्रुतधैर शील विना शोभते ॥

२३

न मुक्ताभिर्न माणिक्यैर्न वस्त्रैर्न परिच्छेदे ।
अलङ्कियेत शीलेन केवलेन हि मानवः ॥

२४

अग्निजल द्विपन्मित्र, तालपुट सुधानिभम् ।
सिन्धु स्थल गिरिभूमिर्हेतुः शीलस्य तत्र च ॥

२५

निशाना च दिनाना च, यथा ज्योतिर्विभूषणम् ।
सतीनां च यतीना च तथा शीलमखण्डितम् ॥

२६

अमरा किङ्करायन्ते, सिद्धयः सह सङ्गता ।
समीपस्थायिनी सपच्छीलालङ्कारशालिनाम् ॥

२७

इत्यस्तेन जगत्प्रवृत्तिर्व्यदो गोत्रे मपीहृत्वात् ।
 आरिभ्रष्टः कथाऽनधिर्गुणगन्तामस्य-दाशानकः ॥
 सङ्गेनः सकलावर्षा शिवापुराङ्गरे कपास्ये इह ।
 टीक्ष्णवेन निज विदुसमस्त्रिंशं त्रैलोक्यविश्वामणिः ॥

तप ।

१

विदुश्चपति इत्यस्तेन सद्बोधमपि काञ्चनम् ।
 तद्वत् तत्रैव श्रीबोद्धं तत्प्रमाणस्योऽधिया ॥

२

जप्तं ज्ञानं विनाशं च कथावस्तुं तथा इति ।
 सानुबन्धा विनाशं च तत्तपः तुष्टमिच्छते ॥

३

ब्रह्माहिमपरम्परा विचरते वास्य सुराः कुर्वते ।
 काम शास्त्रनिदान्ब्रह्मीश्विवाद्यः ब्रह्मन्वमुत्तर्पति ॥
 उन्मीकन्ति महर्षयः कष्टवनि उर्ध्वं च वाऽर्म्भ्याः ।
 ज्ञानाशौचं विदुः कर्माणि च शिवं स्वयं तपसाऽहताम् ॥

३

तनोति धर्मं विधुनोति कल्मष,
हिनस्ति दुःखं विदधाति समदम् ।
चिनोति सत्त्वं विनिहन्ति तामस,
तपोऽथवा किं न करोति देहिनाम् ॥

४

कान्तारं न यथेतरो ज्वल्लयितुं दक्षो द्वाग्निं विना ।
द्वाग्निं न यथेतरं शमयितुं शक्नोति विनाम्भोधरम् ॥
निष्णातं पवनं विना निरसितुं नान्यो यथाऽम्भोधरम् ।
कर्मौघं तपसा विना किमपरं हर्तुं समर्थं तथा ॥

६

उप-समीपे यो वासो, निजात्म-परमात्मनो ।
उपवासं स विज्ञेयो, न तु क्वायस्य शोषणम् ॥

७

मासपक्षोपवासेन, मन्यन्ते अत्तपो जना ।
आत्मविधोपभातस्तु, न तपस्त्रसतां मतम् ॥

८

निरारम्भोऽपरिग्रहः ।

ज्ञानध्यानात्पाराङ्गस्तपस्वी सः प्रशस्यते ॥

९

रमाद्रोपी बधि स्वातां तपसा किं प्रबोजनम् ।
तावेव बधि न स्वातां तपसा किं प्रबोजनम् ॥

१०

अहिंसा सत्यवचनमाशुशंसं इमो वृथा ।
एतत्तपो विदुषीरा न शरीरस्य शोषणम् ॥

११

बन्धुं बन्धुं पद्दुःखाराण्य न च पूरं न्यवस्थितम् ।
वत्सवं तपसा सार्धं तपो हि दुःखिकमम् ॥

१२

नन्दीनेवदधमहारिहृदया धन्यो मुनिर्देवदत्तः ।
चारुवाणी हरकेयिनामविदितो मूषः प्रवेष्टी तथा ॥
पृच्छीवरपद्मदा मतिहिमं कुरोऽर्हृतो माश्रिकः ।
हृन्वा चान्विदुर्त तपो इतमहा एते गताः सद्गतिम् ॥

१३

सदोषमपि दीप्तेन, सुवर्णं वह्निना- यथा ।
तपोऽग्निना तप्यमानस्तथा जीवो विशुध्यति ॥

१४

ज्ञान्त्या शुध्यन्ति विद्वांसो, दानेनाकार्यकारिण ।
प्रच्छन्नपापा जापेन, तपसा सर्व एव हि ॥

१५

मल स्वर्णगत वह्निर्हंस. क्षीरगत जलम् ।
यथा पृथक्करोत्येव, जन्तो- कर्ममल तप ॥

१६

अनशनमूनोऽरता, वृत्ते सत्तेषु रसत्यागः ।
कायक्लेश सलीनतेति बाह्य तप प्रोक्तम् ॥

१७

प्रायश्चित्त वैयावृत्य स्वाध्यायो विनयोऽपि च ।
व्युत्सर्गोऽथ शुभध्यान षोढेत्याभ्यन्तर तप ॥

१८

मनःप्रसाद सौम्यत्व, मौनमात्मविनिग्रह ।
भावसशुद्धिरित्येतत्, तपो -मानसमुच्यते ॥

वर्तिक्रान्तिं त्रिषु लोकेषु प्रार्थयन्निष्ठ नराः सुखम् ।
तत्सर्वं तपसा सार्धं तपो हि दुरतिक्रमम् ॥

भाव ।

१

मा कर्षीय कोपि पापानि मा च मृत कोपि दुर्मखितः ।
सुध्मतां जगदप्येवा मर्तिर्मन्त्री निराचले ॥

२

अपास्ताश्लेषशोषाद्यां बहुतत्त्वावलोकिनाम् ।
गुरोषु वक्षपातो वा स प्रमोदः प्रकीर्तितः ॥

३

ईनेष्दारोषु भीतेषु वाचमात्रेषु क्षीयितम् ।
मनीकारवरा बुद्धिः कारुण्यमभिधीयते ॥

४

करुण्यैस्तु मिःशकं देवतागुरुनिम्बिषु ।
धर्मशरोभिषु पोषेवा तन्माध्यस्थसुवीरितम् ॥

५

नन्दति मन्दा श्रियमाप्य नित्य,
पर विपीडन्ति विपद्गृहीता ।
विवेकदृष्ट्या चरता जनानां,
श्रियो न किञ्चिद् विपदो न किञ्चित् ॥

६

प्राप्तव्यमर्थं लभते मनुष्यो,
दैवोऽपि त लङ्घयितु न शक्नोति ।
तस्माद् न शोचामि न विस्मयो मे,
यदस्मदीयं न हि तत् परेषाम् ॥

७

जीवन्तु मे शत्रुगणा सर्वैव,
येषां प्रसादेन विचक्षणोऽहम् ।
यदा यदा मां भजते प्रमात्—
स्तदा तदा ते प्रतियोधमन्ति ॥

८

त्यक्तसगो जीर्णवासा, मलक्लिन्नकलेवर ।
भजन् माधुकरिं वृत्तिं, मुनिचर्यां कदा श्रये ॥

४

स्यत्र च दुःशीघ्रसंसर्गं गुह्यापरकाः सूक्तम् ।
कदाऽहं भोगमम्बस्वप् ममवेव भवन्निद्रे ॥

५

विराविठैः संवमसर्वभोगैः
पतिप्वहस्ते मवदुःखराण्यौ ।
शाखायि शिष्योपविपुस्तक्या
महाभ्य लोकाः शरणाववाहम् ॥

११

अधीत्य अतुरो वेदाम्बानुज्याहारस्तृतीः ।
सहो ! भमक्य वेदवमहमापि कश्चिती न वेद ॥

१२

गते शोको न वर्तन्वो मविष्यं नैव विन्वयेत् ।
वर्तमानेषु व्यर्थेषु, वर्तवन्ति विचरन्त्याः ॥

१३

सत्त्वेषु मैत्री गुणेषु प्रमोदं क्रिदेषु जीवेषु कृपावत्त्वम् ।
साध्यस्वभार्च विपरीतहृदी सदा समहमा विद्वन्नु वेव

१४

घन दत्त वित्त जिनवचनमभ्यस्तमखिल ।
क्रियाकाण्ड चण्ड रचितमवनौ सुप्तमसकृत ॥
तपस्तीर्ण तप्त चरणमपि वीणं चिरतरम् ।
न चेच्चित्ते भावस्तुष्यपनवत्सर्वमफलम् ॥

१५

तर्कविहीनो वैद्यो, लक्षणहीनश्च पण्डितो लोके ।
भावविहीनो धर्मो, नून हस्यन्ते त्रीण्यपि ॥

१६

स्तोकमप्यनुष्ठान, भावविशुद्ध हन्ति कर्ममलम् ।
लघुरपि सहस्रकिरणस्तिमिरनितम्भ प्रणाशयति ॥'

१७

न काष्ठे विद्यते देवो, न शिलायां न मृगमये
भाषेषु विद्यते देवस्तस्माद् भावो हि कारणम्

१८

पुत्रमित्रकलत्रादि, वस्तूनि च धनानि च
सर्वथाऽन्यस्वभावानि भावय त्व प्रतिक्षणम्

१३

परद्वितचिन्ता मत्री परदुःखविनाशिनी तथा कल्या ।
परसुखमुदिमुदिता परदाशेषेचबहुपेक्षा ॥

१४

एक एव परार्थस्तु त्रिधा भवति वीक्षितः ।
कामिनी कुक्ष्य मास कामिमिर्बोमिमा कामिः ॥

१५

शत्रुर्दहति सघोरं विबोने भिन्नमप्यहो ।
उभयोर्दुःखशायित्वात् को मेरु शत्रुमित्रयोः ॥

१६

कां दश कामि मित्राणि का काका की उरवागमौ ।
बन्धाह का च मे शत्रिरिति चिन्त्य सुदुःखः ॥

१७

शास्त्रान्वासो त्रिवपद्मति स्वगति सर्वदार्थैः ।
सद्गुणानां गुणगणकया दोषबाद च मीढम् ॥
सर्वस्यापि प्रियहितवचा भावना चात्मतारुणे ।
सम्पद्यन्तां मम सबन्धे वावदाहोऽपरार्थे ॥

२४

जन्मैव व्यर्थता नीतं, भवभोगप्रलोभिना ।
काचमूल्येन विक्रीतो, हन्त चिन्तामणिर्मया ॥

२५

पुराणान्ते श्मशानान्ते, मैथुनान्ते च या मति ।
सा मतिः सर्वदा चेत्स्यात्को न मुच्येत बन्धनात् ॥

२६

यस्मिन् सर्वाणि भूतानि ह्यारमैवाभूद्विजानत ।
तत्र को मोहः क शोक एकत्वमनुपश्यतः ॥

२७

एकाकी चिन्तयेन्नित्यं विविक्ते हितमात्मन ।
एकाकी चिन्तमानो हि, परं श्रेयोऽधिगच्छति ॥

२८

कासं क्व च गमिष्यामि, कश्चाह किमिहागत ।
को यन्धुर्मम कस्याहमित्यात्मानं विचिन्तय ॥

२९

शिवमस्तु सर्वजगत, परहितनिरता भवन्तु भूतगणा ।
दोषाः प्रयान्तु नाश, सर्वत्र सुखी भवतु लोक ॥

३

का म इवमी बो भे ताता ।

इति परिमाणस्य सर्वमसतं सर्वं व्यक्त्या स्वयम् चारम् ॥

३१

ब्रह्महीनमर्हच्छरं ब्रह्महीनं च भोजनम् ।

स्वर्दीप्तं च गन्धर्वं भावहीनं च मैथुनम् ॥

३२

ब्रह्मवाचकित्वात्प्राप्त्यास्तीवो बहुपरिमती ।

दुःखं वैरवते नृवं परमेष्ठिकिता ततः ॥

३३

पृथ्वीचन्द्ररूपो मुनिः कुनगद्वरचपातिपुत्रकथा ।

जज्ञी धीमरतेचरत्त कपिकाः श्रीमारदेवी तथा ॥

आपादो गुणसंगतो क्वचुदाचार्यकः सिष्यो न चो ।

भावेनैव भवात्त्रिवारजगाम श्रितेऽपिज्ञा मानवाः ॥

३४

ह्यमहीनतयास्यज्ञानेन मज्जते कश्चिद् ।

त्वाम् प्राहुर्मन्वेभ्योऽग्ने किं नाम कश्चिद्विद्या ? ॥

३५

दानमिज्या तपः शौच, तीर्थं वेदा श्रुत तथा ।
सर्वाण्येतानि तीर्थानि, यदि भावोऽस्ति निर्मलः ॥

३६

भग्यंश्च भावना भाष्या, भरतेश्वरवचथा ।
फलन्ति दानशीलाद्या, वृष्ट्या यथेह पादपा ॥

३७

क्रियाशून्यस्य यो भावो, भावशून्या च या क्रिया ।
अनयोरन्तर दृष्ट, भानुखद्योतयोरिव ॥

३८

पट्खंडराज्ये भरतो निमग्नस्ताव्रूलवक्त्र सविभूषणश्च ।
आदर्शहर्म्येजटिते सुरत्नैर्ज्ञानसलेभे वरभावतोऽत्र ॥

३९

ज्वालाभिश्शलभा जलैर्जलचरास्तिर्यग्जटाभिर्धटा ।
मुण्डरेढकका समस्तपशवो नम्रा खरा भस्मभि ॥
काष्ठाभिस्तकला द्रुमा शुक्रवरा पाठाद्बका ध्यानतो ।
नो शुध्यन्ति विशुद्धभावचपला नैते क्रियातत्परा ॥

३०

सर्वे भवन्तु सुखिनः सर्वे भवन्तु विरामवाः ।
सर्वे मन्त्रादि परवन्तु मा कश्चित्पापमाचरेत् ॥

३१

अभिजात्याः प्रवृत्तयस्ते इत्यथैषा सुमुहूर्त्तमि ।
वा मुक्तिवतीवमोपावरणविषोऽभ्यन्तवन्तुराः ॥

३२

विध्याति कथावामिर्बिगच्छति राग्यो विज्ञीयते ध्यान्वम् ।
कश्चिदपि बोद्धीपो इति पुंसां जायमान्वासात् ॥

३३

समस्त भव मूर्तेषु निर्ममत्वं विचिन्तय ।
अपाङ्गुल्य मन्त्राद्यर्थे मान्दुर्गि समाजय ॥

३४

शिवु चित्ते शूरा मन्त्र ! भावना मान्दुर्गये ।
वाः सिद्धान्तमहावन्त्रे द्वादेवैः प्रतिष्ठिताः ॥

ज्ञ ।

१

न ज्ञानतुल्य किल कल्पवृक्षो,
न ज्ञानतुल्या किल कामधेनुः ।
न ज्ञानतुल्य किञ्च कामकुम्भो,
ज्ञानेन चिन्तामणिरप्यतुल्य ॥

२

अक्रोधवैराग्यजितेन्द्रियत्व,
समा दया सर्वजनप्रियत्वम् ।
निर्लोभदान भयशोकहान,
ज्ञानस्य चिह्नं दशलक्षणां च ॥

३

अज्ञानं नरको घोर-स्तमोरूपनया मत ।
अज्ञानमेव दारिद्र्य-मज्ञानं परमो रिपुः ॥

४

अज्ञान रोगसघातो, जरा अज्ञानमुच्यते ।
अज्ञान विपदः सर्वा, अज्ञान मरणां मतम् ॥

२

न ज्ञानमिदं गणनागम्यं च तत्पठतः ।

भक्त्याभक्त्य न बुध्यन्ते वैशाखेन च सर्वथा ॥

३

रक्षयन्ती रक्षति येन बीभो

विभ्रम्यतेऽप्यन्तर्हरीरसौक्यात् ।

कश्चि पापं कृन्ते विद्युद्भि

ज्ञानं तद्विद्युत्सकञ्जायैविन्निः ॥

४

वदन्तीशो विदुवोति कर्म

तपोसिद्धयैर्मेवकोविद्वचः ।

जानी तु वैकल्यतो द्विजम्भि,

तद्वच कर्मैति जिना वदन्ति ॥

५

न देवं नादेवं न शून्यगुणैश्च न कुण्ड

न धर्मं नाधर्मं न गुणपरिच्छदं न विगुणम् ।

न ह्यत्र नाहम्भं न द्विजसद्विद्युत्तापि विपुर्ब

विद्वोक्त्ये लोकं द्विजवचतत्तद्विद्विदिताः ॥

६

संसारसागर घोर, तर्तुभिच्छ्रुति यो नर ।
ज्ञाननावम् समासाद्य, पार याति सुखेन स ॥

१०

किं गर्जितेन वृषभेण पाजितेन,
किं कोकिलस्वरकृतेन विनावसन्तम् ।
किं कातरेण बहुशास्त्रपरिग्रहेण,
किं जीवितेन पुरुषेण निरक्षरेण ॥

११

यथैघासि समिद्धोऽग्निर्मस्मसात्कुरुतेऽर्जुन ।
शानाम्नि सर्वकर्माणि, भस्मसात्कुरुते तथा ॥

१२

चर्मचक्षुर्मृत. सर्वे, देवाश्चावधिचक्षुष ।
सर्वचक्षुर्धरा सिद्धा, साधेव शास्त्रचक्षुष ॥

-१३

ये द्वेषरागाश्रयत्तोभमोहप्रमादनिद्रामदखेदहीना ।
विज्ञातनि.शेषपदार्थतस्वान्तेषा प्रमाणां वचन विधेयम्

१४

तमां शुनीत कुह्ले प्रकम्पां शम विवत्त विमिह भिष्ठ कापम्
तपोनि चर्म विपु नोति पार्ष, शान न किं किं कुह्ले नरायाम्

१५

पूर्वापरत्रिरोधेन वज्रिगत वच निर्मलं ।
तद्व च भुवने ज्ञानं धर्यानां शोचय परं ॥

१६

जीवानां सुदया वच स्वाप्यते शर्मकारिणी ।
तस्याम सुपुत्रैः प्रोक्त सर्वसंपदिवाचकम् ॥

१७

सञ्ज्ञान विवधापित शुमतरं कुशावदिपदंभव ।
काक्यलोकदिहोक्तेकनमन सद्वृत्तिर्वात्मानम् ॥
जीवाजीवमुत्तत्त्वमेवकथक सताभिनजीवनम् ।
सर्वमाधिमुच्य प्रमोदजनक कुर्वात्सतां मङ्गलम् ॥

१८

किं क्रिहेन्द्रियरोधेन किं सदा वचनादिभिर ।
किं सर्वसामदमेन तपसं योग्मीक्षित यदि ॥

(१०१)

१६

ज्ञानाजीर्णमृता केचिज्ज्ञानदन्धास्तथाऽपरे ।
अन्ये तु ज्ञानघाहीका केचिज्ज्ञानमया. पुन ॥

२०

ज्ञान नाम महारत्न, यन्न प्राप्त कदाचन ।
ससारे भ्रमता भीमे, नानादुःखविधायिनि ॥

२१

सन्तु शास्त्राणि सर्वाणि, सरहस्यानि दूरत ॥
एकमप्यक्षरं सम्यक्, शिक्षित निष्फल न हि ॥

२२

भुवने हि पर ज्ञान, ज्ञान सर्वार्थमाधकम् ।
अनिष्टवस्तुविस्तारधारक ज्ञानमीरितम् ॥

२३

सामायिकविशुद्धात्मा, सर्वथा घातिकर्मणः ।
ह्यात्केवलमाप्नोति, लोकालोकप्रकाशरुम् ॥

२४

सर्वं द्वन्द्व परित्यज्य, निभृतेनान्तरात्मना ।
ज्ञानामृतं सदा पेय, चित्ताद्वादनमुत्तमम् ॥

२२

वाग्मानं बद्धिदग्धानि न रोहन्ति तथा पुनः ।
शानद्भवैस्तथा क्लेशैर्नरिणा सम्बन्धते तथा ॥

२३

ज्ञानादिभ्यश्चिद्वदु ह्यसमहृन्मन्त्रात्
ज्ञानाच्चरिषममर्षं च समाचरन्ति ।
ज्ञानाच्च मन्त्रमन्त्रिणः शिष्याभ्युदन्ति
शानं हि मूढमनुजं सञ्चरन्निवां तद् ॥

२४

तथा तथा शानबद्धन जीवो
जानाति तर्षं विदनाचरणम् ।
तथा तथा चर्ममणिः मशका
मश्यापते पापविनाशकश्च ॥

२८

क्षेत्रे प्रकाम्य विवत क्रोति
तदिदिनेभ्यस्तं पुनरेति रात्री ।
शान विद्याके सञ्चते प्रकाम्य
क्रोति नाप्याहममिति किञ्चिद् ॥

२६

पूज्य स्वदेशे भवतीह राजवं,
ज्ञान त्रिलोकेऽपि मद्रार्थनीयम् ।
ज्ञानं विवेकाय मद्राय राजवं,
ततो न ते मुख्यगुणे भवेताम् ॥

३०

जानन्ति केचिन्न तु कर्तुमीशा
कर्तुं क्षमा ये न च ते विदन्ति ।
जानन्ति तत्र प्रभवन्ति कर्तुं
ते केऽपि लोके विरला भवन्ति ॥

३१

मोहान्धकारे भ्रमतीह तावत्,
ससारदुःखैश्च कटुर्धमानः ।
यावद्विवेकार्कमहोदयेन
यथास्थित पश्यति नास्मरूपम् ॥

३२

ज्ञान स्यात् कुमतान्धकारतरणिज्ञान जगह्नोचन ।
ज्ञान नीतितरङ्गिणीकुलगिरिज्ञानं कषायापहम् ॥

निर्गुणिकरूपमन्वममक ज्ञानं मयाऽपावय ॥
ज्ञानं स्वर्गागतिमपावयत्यहं ज्ञानं निदानं विद्या ॥

११

अज्ञानममसाध्यज्ञो मूढान्तःकरवो मया ॥
न जानाति कुत्र कोऽहं क्वहं गन्ता किमात्मक ॥

१४

अज्ञानी रूपमेतु कर्म बन्धनमणतक्येदिति ॥
तज्ज्ञानी तु निर्गुणात्मा निहन्तन्तमुद्वृत्तये ॥

१२

आत्मब्रह्मसत्यमवैरमित्युक्ते व्याधिबेदनामस्ते ॥
ज्ञानवरवचनादन्वयास्ति शरणं अविहोत्रे ॥

दर्शन ।^१

१

अप्यं हि ब्रह्मज्ञानविपुलमपि दर्शनम् ॥
न पुनर्ज्ञानचारीत्रे मिथ्यात्वविपर्ययिते ॥

२

सम्यक्शास्त्रपरिज्ञाना-द्विगता भवतो जना ।
लब्ध्वा दर्शनसशुद्धिं, ते यान्ति परमां गतिम् ॥

३

ध्यानं दुःखनिधानमेव, तपसः सतापमात्रं फलम् ।
स्वाध्यायोऽपि हि बन्ध एव कुर्वन्ते तेऽभिग्रहाः कुग्रहाः ॥
अश्लाघ्या खलुदानशीलतुलनातीर्थादियात्रा वृथा ।
सम्यक्त्वेन विहीनमन्यदपि यत्तत्सर्वमतर्गडु ॥

४

सम्यक्त्वसहिता एव, शुद्धा वानादिकाः क्रियाः ।
तासां मोक्षफलं प्रोक्तं, यदस्य सहचारिता ॥

५

विधानं दुर्गतिद्वारे, निधानं सर्वसम्पदम् ।
विधानं मोक्षसौख्यानां, पुण्यैः सम्यक्त्वमाप्नुयात् ॥

६

सम्यक्त्वरक्षास्त परं हि रत्नम्
सम्यक्त्वमित्रास्त परं हि मित्रम् ।

१ परो हि बन्धुः

सम्बन्धकारमात्रं परो हि ज्ञानमा ॥

•

मन्तुर्मुहूर्त्तमपि पाः समुपालं बन्धुः

सम्बन्धकारणममत्र विग्रहाति सद्यः ।

बन्धुभूयते भवपत्रे सुखिरं न कोऽपि

तद् विग्रहप्रतिफलं किञ्चिदीरवामाः ॥

□

भात्यानुद्विदिषेकबालवकुलकाः शङ्कान्निरोपोतिष्ठताः ।

गम्भीरः मशमक्षिवा परिगतो बरभेन्द्रियो धैर्यवात् ॥

प्राचीन्य इति निम्बनेन सदितो मन्त्रिण्य देवे गुरी ।

अस्त्रवादिगुणैरक्षङ्कतस्तुः सम्बन्धबोम्बो मरिच ॥

•

अज्ञाना साध्यते चर्मो महन्निर्वाचिताशिमिः ।

अभिज्ञता हि सुमयाः अज्ञानान्तो किञ्च गतम् ॥

१

अज्ञानाङ्गमते ज्ञानं तत्परः सद्यतेन्द्रियः ।

ज्ञानं अज्ञाना परी ज्ञानितमन्त्रिरद्याविगच्छति ॥

११

अश्रद्धा परम पाप श्रद्धा पापप्रमोचिनी ।
जहाति पापं श्रद्धावान्, सर्पो जीर्णामिव त्वचम् ॥

१२

नलिन्या च यथा नीर, भिन्नन्तिष्ठति सर्वदा ।
अयमात्मा स्वभावेन, देहे तिष्ठति निर्मल ॥

१३ .

शङ्का काष्ठा निन्दा, परशसा सस्तत्रोऽभिलापश्च ।
परिहर्तव्या सद्भि, सम्यक्स्वविशोधिभि सततम् ॥

१४

नरत्वेपि पशूयन्ते, मिथ्यात्वग्रस्तचेतस ।
पशुत्वेऽपि नरायन्ते, सम्यक्स्वव्यक्तचेतना ॥

१५

अप्राप्ते बोधिरत्ने हि, चक्रवर्त्यपि रङ्गवत् ।
सप्राप्ते बोधिरत्ने तु, रङ्गोपि स्यात्ततोऽधिक ॥

१६

या देवे देवताबुद्धि-गुरौ च गुरुतामति ।
धर्मे च धर्मधी. शुद्धा, सम्यक्स्वमिदमुच्यते ॥

१०

नरत्नं सुखं चोक्ते, विद्या तत्र सुसुखमा ।
/ चर्मित्वा सुखं तत्र कदा तत्र सुसुखमा ॥

१८

सम्बन्धनमपद्यः कर्मणा न हि नश्यते ।
दर्शनेन विहीनस्तु मितार मतिपद्यते ॥

१३

विनैकक शम्भगाद्या कृपा कथा ।
विवाक्येभ्यो नश्यते कृपा कथा ॥
विना सुसुखं च कृपिर्कृपा कथा ।
विद्या सुसुखं विपुलं तपसा कथा ॥

१

न तत्र न वेन न जायते सुखं ।
न तत्र सुखं वेन न तोषसम्भवा ॥
न तोषणं तत्र कथो नवाहरो ।
मर्तं न सम्बन्धनसुखं मयेन वेन ॥

२१

विद्या गतत्वा तस्यारं बहुबोधिसमाकुलो ।
माहा सुसुखं मा बोधिा शासने विनयापिते ॥

२२

पुरेन्द्रनागेन्द्रनरेन्द्रसपद , सुखेन सर्वा लभते भ्रमन् भवे
प्रशेषदु खच्चपकारणा परं, न दर्शनं पावनमश्नुते जन ॥

२३

मूल बोधिट्टुमस्यैतद्, द्वार पुण्यपुरस्य च ।
पीठ निर्वाणहर्म्यस्य, निधान सर्वसपदाम् ॥

२४

मूल धर्मस्य सम्यक्त्व, स्वर्गसौख्यफलप्रदम् ।
अनुक्रमेण मोक्षस्य, सुखदं भणित ध्रुवम् ॥

२५

कनीनिकेव नेत्रस्य, कुसुमस्येव सौरभम् ।
सम्यक्त्वमुच्यते सार, सर्वेषा धर्मकर्मणाम् ॥

२६

चर नरकवासोऽपि, सम्यक्त्वेन समायुत ।
न तु सम्यक्त्वहीनस्य, निवासो दिवि राजते

२७

शमसवेगनिर्वेदानुकम्पास्तिक्यलक्षणै ।
लक्षणै पञ्चभि सम्यक् सम्यक्त्वमुपलक्ष्यते ॥

२८

परिहृतोऽथै विहीतोऽसौ, धर्मज्ञः विषयार्थः ।
वा। सदाचारसाम्यज्ञा। सम्प्रकल्पप्रमाणसः ॥

२९

सम्प्रकल्पेन हि कुष्ठस्य भ्रुव निर्वाणसंगमा ।
विध्यात्प्रतोऽस्य जीवस्य संसारे ज्ञमर्थं सदा ॥

३

सम्प्रकल्पेन धर्मस्य त्वं शब्दादिमहापरिहृतम् ।
संसारदुःखदायिभ्यं, नाशयेत् सुविधिमितम् ॥

३१

धर्मेन हीनोऽपि धर्मो मनुष्यो
वस्तुस्थिते सम्प्रकल्पधर्मे प्रयत्नम् ।
धर्मं मन्वेदकमवे सुखाय
धर्मे मन्वेदकमनुष्यो सुखी ॥

दश प्रकार सम्यक्त्व की रुचि ।

१ निसर्ग सम्यक्त्व ।

३२

द्रव्यक्षेत्रादिभावा ये, जिनै ख्यातास्तथैव च ।
श्रद्धते स्वप्नमेवैतान्, स निसर्गरुचिः स्मृतः ॥

२ उपदेश सम्यक्त्व ।

३३

य परेणोपदिष्टस्तु, छद्मस्थेन जिनेन वा ।
तानेव मन्यते भावादुपदेशरुचिः स्मृतः ॥

३ आज्ञा सम्यक्त्व ।

३४

रागो द्वेषश्च मोहश्च, यस्याज्ञानं ह्ययं गतम् ।
जिनाज्ञायां रुचिं कुर्वन्निहाज्ञारुचिरिष्यते ॥

४ सूत्ररुचि सम्यक्त्व ।

३५

श्रीसर्वज्ञागमो येन, दृष्टं स्पष्टार्थतोऽखिलम् ।
आगमशैर्गभिगमरुचिरेषोऽभिधीयते ॥

१ धीशुद्धिरस्ताय सम्यक्त्व ।

१६

स धीशुद्धिरस्ताय परमेष्ठमनेकधा ।
योऽध्यापयति सम्यक्त्वं तं ब्रह्मविन्दुरिबोदके ॥
२ अधिगमरुचि सम्यक्त्व ।

१७

गुरुपदेशमाहम्भ्यं प्रादुर्भवति इदित्याम् ।
पशु सम्यक्मदानं तत् त्वादिगमज परम् ॥
३ विस्ताररुचि सम्यक्त्व ।

१८

इत्याम्हा निस्त्रिधा भाषाः प्रमादरसिद्धिर्नयेः ।
रूपरसमगता पश्य स विस्ताररुचिर्निवाः ॥
४ क्रियारुचि सम्यक्त्व ।

१९

ज्ञानद्वयनचारिभ्यवन्समितिगुणियु ।
या क्रियासु एते निरूप्य स विज्ञेयः क्रियारुचि ॥

६ सक्षेपरचि सम्यक्त्व ।

४०

आज्ञाप्रवचने जने, कुदृष्टावनभिग्रह ।
य स्याद् भद्रभावेन, त सक्षेपरचि विदुः ॥

१० धर्मरुचि सम्यक्त्व ।

४१

यो धर्मं श्रुतचारित्रास्तिकायविषय खलु ।
श्रद्दधाति जिनाख्यात, स धर्मरुचिरिष्यते ॥

चारित्र ।

१

चारित्रेण विहीन, श्रुतवानपि नोपजीव्यते सद्भि ।
शीतलजलगरिपूर्ण, कुलजंश्चाण्डाल कूप इव ॥

२

सद्दर्शनज्ञानबलेन- भूता ।

पापक्रियाया विरतिस्त्रिधा या ॥

जिनेश्वरैस्तद् गदित चरित्र ।

समस्तकर्मक्षयहेतुभूतम् ॥

१
शास्वति नो म्यो ववा ।

१ विनाश्याने शास्वति नो वृषा यथा ॥
२ वृषाम्यथा यथा ।

विना अतं कर्मस्यात्तथा ॥

३

सत्य तपो ज्ञानमहिंसया च ।

विद्वन्महान् च सुरीश्वरा च ॥

पूजानि नो चावते स विद्वान् ।

न केवलं चः पठते स विद्वान् ॥

४

त्वरितं किं कर्तव्यं ? विदुषा संसात्मान्प्रतिष्पेदा ।

किं मोक्षतरोर्चीर्षं ? सम्प्रयत्नं विवासाहितम् ॥

५

शास्त्राचरणीत्यादि भवन्ति मूर्खा—

यस्तु विवासात्पुण्याः स विद्वान् ।

सुचिन्तितं शौचमस्तुराद्यां

न नाममात्रेण करोन्नरोगम् ॥

७

आचाराह्वभते शायुराचारादीप्सिता. प्रजा ।
आचाराद्धनमच्छयमाचारो हन्त्यलक्षयम् ॥

८

आचारप्रभवो धर्मो, नृणा श्रेयस्करो महान् ।
इह लोके परा कीर्तिः, परत्र परम सुखम् ॥

९

सर्वागमानामाचारः, प्रथम परिकल्पते ।
आचारप्रभवो धर्मो, धर्मस्य प्रभुरच्युत ॥

१०

आचार परमो धर्म आचारः. परम तपः ।
आचारः परमं ज्ञानमाचारार्त्तिकं न साध्यते ॥

११

गर्भे विलीन वरमत्र मातु , प्रसूतिकालेऽपि वर विनाशः ।
असंभवो वा वरमगभाजो, न जीवित चारुचरित्रमुक्त्त ॥

१२

वेपधारणां सिद्धेः, कारणां न च तत्कथा ।
क्रियैव कारणां सिद्धेः, सत्यमेतन्न सशयः ॥

१३

इच्छा विद्या परिच्छा शीघ्रपाठन-

सज्जनकर्म जरके च ताडनम् ।

तिर्बन्धु एहंभुववन्ववन्दन-

मेनैरक्षमा सखनीह निर्धैरा ॥

१४

क्रियाविरहित इच्छा ! ज्ञानमात्रमननैश्चम् ।

गति विना पथज्ञोऽपि वाप्नोति पुरमीप्सितम् ॥

१५

ईर्ष्यासाधयत्याऽऽदाननिक्षेपोरसर्गसक्तिर्वाः ।

पद्याकु समितीभिसा गुप्तीक्षिवोगभिभ्रदात् ॥

१६

तापश्च न तिर्बन्ग कृतवा निरीहत् पर्यदेद् शुभा ।

बुगमात्र भर्हीशुष्ट ततो गप्कृद्विद्याकूपम् ॥

१७

आत्मप्रशमापरतोपडामपहृन्व-

अर्कंरपविद्ववाक्यम् ।

विवर्ज्य भाषा वदता मुनीना,

वदन्ति भाषासमितिं जिनेन्द्रा ॥

१८

द्विचत्वारिंशतभिष्ठाटोपैर्नित्यमदूपितम् ।

मुनिर्यदन्नमादत्ते, सैपण्यसमितिर्मता ॥

१९

आसनादीनि सवीक्ष्य, प्रतिलिख्य च यत्नतः ।

गृहीयान्निक्षिपेद्वा यत्, साऽऽदानसमिति स्मृता ॥

२०

कफमूत्रमलप्राय, निर्जन्तुजगतीतले ।

यत्नाद्यदुस्सृजेत्साधु, सोत्सर्गसमितिर्भवेत् ॥

२१

विमुक्कल्पनाजाल, समत्वे सुप्रतिष्ठितम् ।

आत्माराम मनस्तज्जैर्मनोगुप्तिरुदाहता ॥

२२

सज्ञादिपरिहारेण, यन्मौनस्यावलम्बनम् ।

वाग्वृत्ते सवृत्तिर्वा या, सा वाग्गुप्तिरिहोच्यते ॥

२३

उपसर्गप्रसङ्गेऽपि स्वयोत्सर्गद्वयो मुखेः ।
स्विसीमायाः शरीरस्य स्ववगुहिरिगपते ॥

२४

ककविप्रथमस्यार्थसर्वोपविनहर्षणः ।
समिधमोतोऽपि सद्यः वीर्यं तावद्वदुम्बरम् ॥

२५

महतीभूत्सर्गात्पातकमकरव्यतिथेः ।
एवमहारिप्रभूतेर्वीरो हस्त्यसम्भवम् ॥

२६

उपसर्ग च वस्तु च क्वः सर्वोऽपि पश्चिन् ।
तदनुष्ठानकर्तृणे मुखयोऽपि च पश्चिन् ॥

२७

पठकः पाठकस्यैव ये चाम्बः शास्त्रकृतस्य ।
सर्वे स्वसमितो जेवा वः क्रियात्वात् स पश्चिन् ॥

२८

सामाधिक्यमित्याद्य द्वेदोपस्थापनं द्वितीयं तु ।
परिहारविदुश्चिह्नं सूक्तसम्भारं चयात्प्राथम्यम् ॥

२६

पञ्चास्रवाह्निरमणा पञ्चेन्द्रियनिग्रह कपायजय ।
दण्डत्रयविरतिश्चेति सयम सप्तदशभेद ॥

३०

चारित्ररत्नान्न परं हि रत्न, चारित्रवित्तान्न परं हि वित्तम् ।
चारित्रत्नाभाञ्च परो हि लाभश्चारित्रयोगान्न परो हि योगः ।

३१

क्षितितलशयनं वा प्रान्तमैक्षाशन वा ।
सहजपरिभवो वा नीचदुर्भाषित वा ॥
महति फलविशेषे, नित्यमभ्युद्यताना ।
न मनसि न शरीरे दुःखमुत्पादयन्ति ॥

३२

दीक्षा गृहीता दिनमेकमेव, येनोपचित्तेन शिव स याति
न तत्कदाचित् तदवश्यमेव वैमानिकः स्यात् त्रिदशप्रधानः

६

ज्ञानावरणहानान्ते, केवलज्ञानशालिनः ।

दर्शनावरणच्छेदादुद्यत्केवलदर्शनः ॥

७

वेदनीयसमुच्छेदाद्ब्रह्मावाधत्वमाश्रिता ।

मोहनीयसमुच्छेदात्सम्यक्स्वमचल श्रिताः ॥

८

आयु कर्मसमुच्छेदादवगाहनशालिनः ।

नामकर्मसमुच्छेदात्परम सौक्ष्म्यमाश्रिताः ॥

९

गोत्रकर्मसमुच्छेदात्सदाऽगौरवलाघवाः ।

अन्तरायसमुच्छेदादनन्त वीर्यमाश्रिताः ॥

१०

यस्य चित्त निर्विषय, हृदय यस्य शीतलम् ।

तस्य मित्रं जगत्सर्वं, तस्य मुक्तिं करस्थिता ॥

११

मोक्षस्य काङ्क्षा यदि वै तवास्ति,

त्यजातिदूराद्विषयान् विषय यथा ।

शीघ्रपुत्रोपदशाङ्गमाह—

प्रकान्तिदुष्णीर्मन्त्रं विष्णुमाप्सुरात् ॥

१२

मोक्षस्य हेतुः प्रथमो विगच्छते

वैराग्यमभ्यन्तमनित्यवस्तुषु ।

ततः क्षमयापि क्षमस्वितिका

न्यासः प्रसङ्गादिद्वन्द्वेयां मुशम् ॥

१३

धर्माधर्मौ सुखं दुःखं मानसासि न ते विनो ।

न कर्त्तासि न भोक्तव्यं मुक्त एवासि सर्वदा ॥

१४

कावचिद्विपरिहितं मनः कृत्वा सुविग्रहम् ।

पुतङ्गान् न मोक्षं च शेषास्तु धम्पदिस्तरा ॥

१५

वदन्तु शास्त्रमणि मन्त्रान्तु वचान्

कुर्वन्तु कर्माणि मन्त्रान्तु वचान् ।

अहमकवबोधव विनापि मुक्तिर्न—

सिद्धयति वर्षशतान्तरेऽपि ॥

१६

नाशाम्बरत्वे न सिताम्बरत्वे,
न तर्कशाम्ब्रे न च तस्ववादे ।
न पक्षसेवाश्रयणेन मुक्ति,
कषायमुक्ति किल मुक्तिरेव ॥

१७

सुरासुरनरेन्द्राणां, यत्सुख भुवनत्रये ।
तत्स्यादनन्तभागोऽपि, न मोक्षसुखसम्पदाम् ॥

१८

ससारे निवसन् स्वार्थ-सज्ज कज्जलवेशमनि ।
लिप्यते निखिलो लोको, ज्ञानसिद्धो न लिप्यते ॥

१९

न निन्दति न च स्तौति, न हृष्यति न कुप्यति ।
न ददाति न गृह्णाति, मुक्त सर्वत्र नीरस ॥

२०

मोक्षस्य न हि वासोऽस्ति, न ग्रामान्तरमेव वा ।
अज्ञानहृदयग्रन्थि-नाशो मोक्ष इति स्मृत ॥

११

१ इदमे वासः ससार इति स्मृतिषा ।
तयो सर्वोत्तमा वायो मोक्ष उच्ये मयीविमिः ॥

१२

निष्कपो विष्णुः शुद्धो विष्णुश्चोऽस्मत्तनिर्मुक्तः ।
निर्विकल्पस्य शुद्धात्मा परमात्मेति वद्विषा ॥

(१२५)

२६

सर्वसङ्गपरित्याग , सर्वद्वन्द्वसहिष्णुता ।
सर्वद्वन्द्वसमत्व च, मोक्षस्य विधिरुत्तम ॥

२७

गतपक्क यथा तुम्ब, जले यात्युपरि स्वयम् ।
क्षीणकर्ममत्तो जीवस्तथा याति शिवालयम् ॥

२८

निर्ममत्व , विरागाय, वैराग्याद्योगसङ्गति ।
योगात्सञ्जायते ज्ञान, ज्ञानान्मुक्ति प्रजायते ॥

२९

शीतोष्णादिभिरत्युग्रैर्यस्य बाधा न विद्यते ।
न भीतिमेति चान्येभ्यस्तस्य सिद्धिरुपस्थिता ॥

३०

न ज्ञान केवल मुक्त्यै, न क्रिया केवला भवेत् ।
सयोगादुभयो सम्यग्, मुक्तिमाहुर्मनीषिण ॥

३१

केवल केवलज्ञान, प्राप्नुवन्ति स्ववीर्यत ।
स्ववीर्यैर्यौव गच्छन्ति, जिनेन्द्रा परम पदम् ॥

३२

समगारवर्गी मबनो विमिही

स्वर्गाद् पतः स्यात् पतनं न मोषात् ।

पार्गे मुन्वधीः पुत्ररिन्द्रिबोत्सा

शेवा पाण्डमयी तु मोष ॥

३३

कृष्णकर्मचरात्मोहा अममृत्पदादिबद्धितः ।

मर्षबाबादिभिमुद्रुष्कास्तमुन्वमृत्पा ॥

मिष्यात्थ स्वरूप ।

१

मिष्यात्थं वरमा भोगा मिष्यात्थ वरमं तमः ।

मि वारं वरम वाचु-मिष्यात्थ वरम विवम् ॥

२

अममृत्पदादिबद्धितः भागे प्वात्त रिदुविचम् ।

पार्गे अममृत्पदादिबद्धितः मिष्यात्थमचिदिदिचम् ॥

(१२१७)

३

अदेवे देवबुद्धिर्या, गुरुधीरगुरौ च या ।
अधर्मे धर्मबुद्धिश्च, मिथ्यात्व तद्विपर्ययात् ॥

४

अदेवे देव सङ्कल्प—मधर्मे धर्ममानिताम् ।
अतस्त्वे तस्त्वबुद्धि च, विधत्ते सुपरिस्फुटम् ॥

५

अपात्रे पात्रतारोप—मगुरोषु गुणग्रहम् ।
ससारहेतौ निर्वाण—हेतुभाव करोत्ययम् ॥

६

मिथ्यात्वपङ्कमलिनो, जीवो विपरीतदर्शनो भवति ।
श्रद्धत्ते न च धर्मं मधुरमपि रस यथा ज्वरित ॥

७

पटोत्पत्तिमूल यथा तन्तुवृन्द ।

घटोत्पत्तिमूल यथा मृत्समूह ॥

तृणोत्पत्तिमूल यथा तस्य बीज ।

तथा कर्ममूल च मिथ्यात्वमुक्रम् ॥

८

शस्वानि बोधे केने निदिष्टानि कदाचन ।
न प्रकानि प्ररोहंति जीवे मिथ्यात्ववासिते ॥

९

सुखदुःखिपक्षेण मिथ्यात्वसिद्धिः । शरीरिणाम् ।
विनाशवति अस्मिन्, मिथ्यात्वं कोटितो भवान् ॥

१०

नास्ति मिथो न कर्ता न मोक्षरत्ना न निर्मुक्तः ।
तदुपायस्य वेत्साद्भूमिप्राहस्य पशति यद् ॥

११

करोति शेषे न समश्च कसरी ।

न चक्षुःको न कर्ता न मृमिषः ॥

शरीरं यद्ये न च शत्रुघ्नको ।

वमस्य मिथ्यात्वविरिणुः शरीरिणाम् ॥

१२

वयाऽन्वकाऽन्वपयस्यो जने ।

विचित्रचित्तं न विज्ञोक्तिरुं वमा ॥

(१२६)

यथोक्तवद्व जिननाथभाषित ।

निसर्गमिथ्यात्वतिरस्कृतस्तथा ॥

१३

दुर्घचन पराधीन, शरीरे कष्टकारकम् ।
शल्य शल्यतर तस्मात्, मिथ्यात्व शल्यमात्मनि ॥

१४

शत्रुभिर्निहित शस्त्रं, शरीरे जगति नृणाम् ।
यथा न्यथा करोत्येव, तथा मिथ्यात्वमात्मन ॥

१५

मिथ्यात्वशल्यमुन्मूल्य, स्वात्मान निर्मलीकुरु ।
यथाऽजस्र सुसिद्धरजसा भुवि दर्पण ॥

१६

स्वाध्यायेन गुरोर्भक्त्या, दीप्त्या तपसा तथा ।
येन केनोद्यमेनैव, मिथ्यात्वशल्यमुद्धरेत् ॥

१७

मिथ्यात्वमविरतिश्च, कषाया दुःखदायिन ।
प्रमादा दुष्टयोगाश्च, पञ्चैते बन्धकारणम् ॥

६

अनुमन्ता विशसिता, निहन्ता क्रयविक्रयी ।
सस्कर्ता चोपहर्ता च, खादकश्चेति घातका ॥

७

यो न हि कुरुते पाप, सर्वभृतेषु कर्हिचित् ।
कर्मणा मनसा वाचा, स ज्ञानी कथ्यते बुधै ॥

८

इन्द्रियाणि पशून् कृत्वा, वेदीं कृत्वा तपोमयीम् ।
अहिंसा आहुतीर्दद्यादेष यज्ञः सनातन ॥

९

जले जन्तु स्थले जन्तुराकाशे जन्तुरेव च ।
जन्तुमात्राकुले लोके कथं मिष्टुरहिंसकः ॥

१०

सूक्ष्मा न प्रतिपीड्यन्ते, प्राणिनः स्थूलमूर्त्तयः ।
ये शक्यास्ते विवर्ज्यन्ते, का हिंसा सयमात्मनः ? ॥

११

दुःखोत्पत्तिर्मनक्लेशः, तत्पर्यायस्य च क्षयः ।
यस्या स्यात् सा प्रयत्नेन, हिंसा हेया विपश्चिता ॥

१८

जरायुजाण्डजोद्भिज्जस्वेदजानि कदाचन ।
ये न हिंसन्ति भूतानि, शुद्धात्मानो दयापरा ॥

१९

अहिंसार्थाय भूताना, धर्मप्रवचन कृतम् ।
य. स्यादहिंसासयुक्तं, स धर्म इति निश्चयः ॥

२०

अहिंसा परमो धर्मस्तथाऽहिंसा परो दमः ।
अहिंसा परम दानमहिंसा परमं तप ॥

२१

अहिंसा परमो यज्ञस्तथाऽहिंसा पर फलम् ।
अहिंसा परम मित्रमहिंसा परम सुखम् ॥

२२

सर्वयज्ञेषु वा दान, सर्वतीर्थेषु वाऽऽप्नुतम् ।
सर्वदानफल वाऽपि, नैतत् तुष्ट्यमहिंसया ॥

२३

अहिंसस्य तपोऽक्षयमहिंसो यजते सदा ।
अहिंस सर्वभूतानां, यथा माता यथा पिता ॥

२४

अहिंसा परमं ब्रह्ममहिंसा परमो ब्रह्मः ।
अहिंसा परमो ब्रह्मसत्ताऽहिंसा परं परम् ॥

२५

अहिंसा परमं ध्यायमहिंसा परमं तपाः ।
अहिंसा परमं ब्रह्ममहिंसा परमं परम् ॥

२६

अहिंसा परमो धर्मसत्ताऽहिंसा परं तपाः ।
अहिंसा परमं ब्रह्ममहिंसा परमं परम् ॥

२७

अहिंसा परमो धर्मो अहिंसैव परं तपाः ।
अहिंसा परमं प्रायश्चित्तादुत्सृज्यः सदा ॥

२८

अहिंसा परमं ब्रह्ममहिंसा परमो ब्रह्मः ।
अहिंसा परमो वापः, अहिंसा परमं तुमम् ॥

२९

सर्वत्रैषु परमं सर्वत्रैषु ब्रह्मसत्ताऽहिंसा ।
सर्वत्रैषु वापि तत्र तुमम् ॥

३०

एतत्फलमहिंसाया भूयश्च कुरुषुङ्गव । ।
न हि शक्ता गुणा वक्तुमपि वर्षशतैरपि ॥

३१

सर्ववेदाधिगमनं, सर्वतीर्थावगाहनम् ।
सर्वयज्ञफलं चैव, नैव तुल्यमहिसया ॥

३२

नास्त्यहिंसापरं पुण्यं, नास्त्यहिंसापरं सुखम् ।
नास्त्यहिंसापरं ज्ञानं, नास्त्यहिंसापरो दमः ॥

३३

दीर्घमायु परं रूपमारोग्यं श्लाघनीयता ।
अहिंसाया फलं सर्वं किञ्चन्यत् कामदेव सा ॥

३४

लक्ष्मी. पाणितले तस्य, स्वर्गस्तस्य गृहाङ्गणे ।
कुरुते यो जन सर्वजीवरक्षा सदाऽऽदरात् ॥

हिंसा ।

१

इमो एवगुरुस्मातिर्दानमप्यवनं तपः ।
सर्वमप्येतद्दत्तं हिंसा चेन्न परिस्रजेत् ॥

२

कुर्वीहर्षसाहसं तु अहम्बहनि मज्जनम् ।
सागरेहापि हृत्प्लेब बभूवो नैव तुम्बति ॥

३

शमशीलवचामूर्खं हित्वा वम जगद्वितम् ।
अहो ! हिंसाऽपि धर्मोऽव जगदे मन्दबुद्धिभिः ॥

४

प्रसादं च वचा विधा कुर्वीसुतं यथा धनम् ।
कपटेन चचा मैत्री तथा धर्मो न हिंसया ॥

५

ये महाबन्धुमन्वपह्य स्वकीयपक्षपुङ्खये ।
त एव वातका वच बन्धुये भवन्तं विना ॥

६

पद्गु-कुट्टि-कुण्डिवादि, दृष्ट्वा हिमाफल सुधी ।
निरागन्मनन्तूनां, हिमां संकल्पतस्यजेत् ॥

७

शिला ममधिस्त्रुदाश्च, निमजन्ति जलान्तरे ।
हिमाश्रिताश्च ते तद्धत, समाश्रयन्ति दुर्गतिम् ॥

८

यावन्ति पशुरोमाणि, पशुरात्रेषु भारत ।
तात्रद्वर्षमहस्त्राणि, पच्यन्ते नरके नरा ॥

९

स कमलवनमधेर्वासर भास्करास्ता-

दमृतमुग्गवक्त्रात् साधुवाद विवादात् ।

रगदगममजीर्णाजीवित कालकृदा-

दभिलपति वधाद् यः प्राणिनां धर्ममिच्छेत् ॥

दया ।

१

रस्मिन्बान्धुपतेः वा मित्रे वृष्ये रिपौ नया ।
नात्मबद्धवित्तस्य हि र्वीया परिक्रियता ॥

२

सत्य तीर्थे जमा तीर्थे तीर्थमिच्छिन्ननिग्रहः ।
सर्वमूतद्वया तीर्थे सर्वशार्ङ्गसमेध च ॥

३

ज्ञान्निष्ठस्य तपो नास्ति संतोषस्तु शुभ परम् ।
नास्ति कृष्णामसो व्याधिर्न च धर्मो द्वापरा ॥

४

न च विद्यासमो बन्धुर्न च व्याधिसमो रिपुः ।
न चापसमः स्नेही न च धर्मो द्वापरा ॥

५

प्रसक्तचरितं निष्कममठस्यसिद्धिबन्धुम् ।
ण्डमिदं मह्यं योऽहं सुनिमित्तवर्तिनिः ॥

६

धर्मो जीवदयातुल्यो, न कापि जगतीतले ।
तस्मात् सर्वप्रयत्नेन, कार्या जीवदयाऽङ्गिभिः ॥

७

लावण्यरहित रूप, विद्यया वर्जित वपु ।
जलत्यक्र सरो भाति, तथा धर्मो दयां विना ॥

८

दयाऽङ्गना सदा सेव्या, सर्वकामफलप्रदा ।
सेविताऽसौ करोत्याशु, मानसं कल्पामयम् ॥

९

अहिंसालक्षणो धर्मोऽधर्मश्च प्राणिनां वध ।
तस्माद्धर्मार्थिभिलोकै, कर्तव्या प्राणिनां दया ॥

१०

दयाहीनं निष्फल स्यान्नास्ति धर्मस्तु तत्र हि ।
एते वेदा अवेदा स्युर्दया यत्र न विद्यते ॥

११

सर्वे वेदा न तत् कुर्यु, सर्वे यज्ञाश्च भारत ।
सर्वे तीर्थाभिषेकाश्च, यत् कुर्यात् प्राणिनां दया ॥

आरोग्य विगतान्तर त्रिजगति श्लाघ्यत्वमल्पेतर ।
समाराम्बुनिधि करोति सुतर चेतः कृपाद्रान्तरम् ॥

१७

समारे मानुष्य, सार मानुष्ये च कौलीन्यम् ।
कौलीन्ये धर्मित्व, धर्मित्वे चापि सदयत्वम् ॥

यज्ञ ।

१

निहतस्य पशोर्यज्ञे स्वर्गप्राप्तिर्यदीप्यते ।
स्वपिता यजमानेन किं न तस्मिन्निहन्यते ? ॥

२

अश्व नैव गज नैव व्याघ्र नैव च नैव च ।
अजापुत्र बलि दद्याद् देवो दुर्बलघातक ॥

३

नाह स्वर्गफलोपभोगतृपितो नाभ्यर्थितस्त्व मया ।
संतुष्टस्तृणभक्षणेन सतत साधो ! न युक्तं तव ॥
स्वर्गे यान्ति यदि त्वया विनिहता यज्ञे ध्रुव प्राणिनो ।
यज्ञ किं न करोषि मातृपितृभिः पुत्रैस्तथा ब्रान्धवैः । ॥

४

परदारमङ्गलव्याजमः सुगसेवयात् ।
 पटुमन्धमांसलिकताहाराच्च हे वीर ! ते ॥
 प्राधिचयस्य चेत्तत्र मयेत् स्वर्गापवर्गाक्षये ।
 ॥ ५ ॥ मत्कर्मवशा तदा परिचितः स्वप्नेति ज्ञानीमहे ॥

सत्य ।

१

सत्येन चार्पते पूष्णी मन्त्रेण तपते रषिः ।
 सत्येन वाचशो वाग्नि सर्वं सत्ये प्रतिष्ठितम् ॥

२

सत्यं हृत्तप यस्तु भाषितं मन्त्रमूषितम् ।
 कर्मणः परहिते यस्तु कश्चित्तप्तु करोति हिम् ॥

३

दिवासाचरण विपत्तिहृत्तपं तेषुः कृताराधन ।
 मुक्तैः सत्यार्थं कथाभिस्तमर्षं ज्ञानोत्तरगर्तभवत् ॥
 अथः संचननं सत्युद्दिग्गतं सौख्यसंश्रीवणम् ।
 श्रीरैः वेदितवन् प्रभाषमयन सत्यं यथाः पावनम् ॥

४

नानृतात्पापक किञ्चिन्न सत्यात्सुकृत परम् ।
विवेकान्न परो बन्धुरिति वेदविदो विदु ॥

५

मत्य द्रूयात्प्रियं द्रूयान्न द्रूयात्सत्यमप्रियम् ।
नासत्य च प्रिय द्रूयात् एष धर्म सनातन ॥

६

न पुत्रात्परमो लाभो, न भार्याया पर सुखम् ।
न धर्मात्परम मित्र, नानृतात्पातक परम् ॥

७

सत्यं जनविराधाय, असत्य जनरञ्जनम् ।
सुरा विक्रीयते स्थाने, दधि क्षीर गृहे गृहे ॥

८

सत्यमेव जयते नानृतम्, सत्येन पन्था विततो देवयान
येनाक्रमन्तृष्यो ह्यात्मकामा, यत्र तत्सत्यस्य परमं निधानम्

९

सत्य सत्सु सदा धर्म, सत्य धर्म सनातन ।
सत्यमेव नमस्तेत, सत्य हि परमा गति ॥

१

सम्भ सुदु मियं वाचन जीरो द्विदकर वदेत् ।
आत्मोत्कर्ष तथा मित्र्यां परेषां परिबर्धयेत् ॥

११

सत्यमेव घत वस्य इया जीनेषु सर्वदा ।
कामद्वेषी वरो वस्य स मातुः कथ्यते सुधैः ॥

१२

याति सत्यवमो धर्मो न सत्यान्निघते परम् ।
न हि नीचतरे क्विचिद्-गुणान्निह निघते ॥

१३

सज्जेन पृषते माधी धर्मः सज्जन वरुंते ।
तन्मार्गसत्यं हि वदन्त्यं सर्ववर्षेषु मादिभिः ॥

१४

सत्यं स्वर्गस्य सोपमं वाराचारस्य नीतिषु ।
न वाचनधर्मं विद्वित्तस्यार्थगमं क्वचित् ॥

१५

सत्यधम समाधित्य वरुर्धर्मं कुरते वरः ।
तद्वच सत्यं धर्मं सत्य वाणीदि सुवते ॥

(१४५)

१६

ऋषयश्चैव देवाश्च, सत्यमेव हि मेनिरे ।
सत्यवादी हि लोकेऽस्मिन्, पदं गच्छति चाक्षयम् ॥

१७

भूमि कीर्तिर्यशो लक्ष्मी, पुरुष प्रार्थयन्ति हि ।
सत्यं समनुवर्तन्ते, सत्यमेव भजेत्ततः ॥

१८

ये वदन्तीह सत्यानि, प्राणत्यागेऽप्युपस्थिते ।
प्रमाणभूता भूताना, दुर्गाण्यति तरन्ति ते ॥

१९

न तत्रवचनं सत्यं, नातत्रवचनं मृषा ।
यद्भूतहितमत्यन्तं, तत्सत्यमिति कथ्यते ॥

२०

सत्यहीना वृथा पूजा, सत्यहीनो वृथा जपः ।
सत्यहीन तपो व्यर्थमूपरे वपनं यथा ॥

२१

नाग्न्येवादिनं सख्यं, न पुण्यं न यशो भुवि ।
दृश्यते नापि कल्याणं, कालकूटमिवाक्षतः ॥

२२
यथार्थकथनं बहू सर्वघाते सुख्यदम् ।
तत्सत्यमिति विश्वैरमसत्यं तद्विपर्ययम् ॥

२३
सत्येन रक्षते धर्मो विद्याऽभ्यासेन रक्षते ।
सुख्यया रक्षते रूपं कुर्वन् कृतेन रक्षते ॥

२४
श्रेयं पथं ब्रह्मसत्त्वं सुश्रुतवत्सुच्यते ।
इत्यप्यमपि नो तप्यमपि च श्रेयं न वत् ॥

२५
प्रथिना सिध्यमानोऽपि ब्रह्मो ब्रह्मि न चाप्नुयात् ।
इथा सत्यं विना धर्मः ब्रह्मि नावाति कश्चिच्च न ॥

२६
इत्ये प्रतिष्ठिता शास्त्राः धर्मः सत्ये प्रतिष्ठिताः ।
इत्ये प्रतिष्ठितं ध्यानं धर्मं सत्ये प्रतिष्ठितम् ॥

२७
तास्ति सत्त्वात् परो धर्मो ब्राह्मणात् पातकं परम् ।
त्येतिर्हि सत्यं धर्मं च तस्मात्सत्त्वं न लोपयेत् ॥

(१४७)

२८

तस्याऽग्निर्जलमर्णवः स्थलमग्निर्मित्र सुरा किंकरा ।
कान्तार नगर गिरिर्गृहमहिर्माद्व्य मृगारिर्मृग ॥
पाताल विलमस्त्रमुत्पलढक्त व्याल शृगालो विषं ।
पीयूष विषम सम च वचन सत्याश्चित्त वक्त्रि य ॥

२९

चञ्चन्मस्तकमौलिरत्नविकटज्योतिरच्छटाढम्बैर—
देवाः पल्लवयन्ति यच्चरणयो पीठे लुठन्तोऽप्यमी ॥
कुर्वन्ति ग्रहलोकपालखचरा यत्प्रातिहार्यं नृणाम् ।
शाम्यन्ति ज्वलनादयश्च नियत तत्सत्यवाच फलम् ॥

असत्य ।

१

कामाक्षोभाद्भयात्क्रोधात् साक्षिवादात्तथैव च ।
मिथ्या वदति यत्पाप, तदसत्य प्रकीर्तितम् ॥

२

कन्या-गो-भूम्यलीकानि, न्यासापहरण तथा ।
कूटसाध्य च पञ्चेति, स्थूलासत्यानि सत्यजेत् ॥

३

सर्वलोकविद्मन् यद् बद् विश्वसितवाचकम् ।
बहिष्कृत्य पुस्तकस्य यं बधेत् तदनुत्तमम् ॥

४

बाणरथे रोचनात् सिद्धिर्वा, सिद्धिः शीघ्रमेवनात् ।
रुच्यसेवनात् सिद्धिः, सा सिद्धिः कुर्यात्तदात् ॥

५

बहिष्कृत्य परब्राह्मणं बन्धुर्धृत्वकृत् पारदारिका ।
द्वारपालञ्च कौशिकं तस्मात्सत्त्वस्य मन्दिरेत् ॥

६

विगोच्यश्च विर्यञ्च, तथा नरकवासिन्नु ।
उत्पद्यन्ते मृदावाहमसाधेन शरीरिणा ॥

७

वारदारिक-इत्युक्तमन्त्रि कथित् प्रतिष्ठिता ।
अन्यथादिना पुंसो मनीषरो न विद्यते ॥

८

मानाहा बन्दि वा क्षोमात् क्षोधाहा बन्दि वा भवात् ।
वा न्यायमन्यथा इति स वाति नरकं नरा ॥

६

धर्महानिरविश्वासो, देहार्थव्यसन तथा ।
असत्यभाषिणा निन्दा, दुर्गतिश्चोपजायते ॥

१०

असत्यवक्तुर्भुवि पक्षपातं, कुर्यान्न विद्वान् किल सङ्कटेऽपि
तेन ध्रुव हि वसुराजवत् स, इहापवाद नरकं परत्र ॥

११

मूकता मतिवैकल्य मूर्खता बोधविच्युति ।
बाधिर्यं मुखरोगित्वमसत्यादेव देहिनाम् ॥

१२

कुटुम्ब जीवित वित्त यद्यसत्येन वर्द्धते ।
तथापि युज्यते वक्तुं नासत्य शीलशालिभि ॥

अचौर्य ।

१

प्रच्छन्न वा प्रकाश वा, निशायामथवा दिवा ।
स्यात् परद्रव्यहरणं स्तेयं तत्प्रकीर्तितम् ॥

१

बद्धं राजा महात्मा रोदन बद्धम् ।
मूर्च्छस्व मीनित्वं श्रीराष्ट्रामग्नं बद्धम् ॥

२

इमणिसुखप्रवाहानि हृत्वा क्षोभेन मत्तया ।
विधिवापि य रक्षति वमहारेषु जायते ॥

३

श्रीशंकरप्रसादक एतयोरो द्विबोधनाः ।
दुष्क वि परमं प्रसौ पत्तक विमता परम् ॥

४

गुप्तिकारोहणं केचिच्छिररक्षुर् तथा परे ।
नासिप्रकृष्येरापि केचिरे चतुरङ्गताम् ॥

५

बलहानिः राजद्वयं श्रीविनायं तथैव च ।
श्रीशंकरप्रसादेन प्राप्यते दुष्कप्रोदनाः ॥

६

अदत्तं गृह्यते बद्ध श्रीशंकरं तदेव हि ।
न्यासाऽन्यद्वार्य पारं न मूर्तं न मविश्वसि ॥

८

अन्ये ये ये नरा लोके, चौर्यकर्मप्रभावत ।
दुःख हि परमं प्राप्ता, कस्तांस्तान् कथयितु क्षम ॥

९

वित्तमेव मत सूत्रे, प्राणा वाह्या शरीरिणाम् ।
तस्यापहारमात्रेण, स्युस्ते प्रागेव घातिता ॥

१०

अनादानमदत्तस्यास्तेयव्रतमुदीरितम् ।
घ्राह्यप्राणा नृणामर्थो, हरता त हता हि ते ॥

११

परार्थग्रहणे येषा, नियम शुद्धचेतसाम् ।
अभ्यायान्ति श्रियस्तेषा, स्वयमेव स्वयवरा ॥

१२

यदा सर्वं परद्रव्य, बहिर्वा यदि वा गृहे ।
अदत्त नैव गृह्णाति, ब्रह्म सपद्यते तदा ॥

१३

पतित विस्मृत नष्ट स्थित स्थापितमाहितम् ।
अदत्त नाददीत स्व परकीय क्वचित्सुधी ॥

१४

वस्व पद यत्ते परविद्यामिपत्सुदा ।
क्योति किं न किं तस्य क्यम्बामेव सर्पिणी च

१५

गुरवो ज्ञानवत् वीता गुणिनोऽप्यस्य कश्चिद्वत्स ।
वीत्संभवदोषेण वत्सो निघ्नं गताः च

१६

विषयविरतिमूढं संवमोहमशास्त्रम्
पमद्वयमपुष्य ज्ञानसीक्षाच्छास्त्रम् ।
विशुद्धमज्ञकुम्भैः सेवितं चर्मदूर्ध्वं
वहति मुनिरपीह स्तेवतीमात्रसेव ॥

घोर्य ।

१

तदात्तं स्वामिनाऽर्चं श्रीवात्तं तदाऽभरत् ।
स्वीच तु मिवात्तं गुर्वैर्चं तुरीचकम् ॥

२

पुष्पवैकं चर्चं दूर्ध्वं मार्गमाद्यस्य ज्ञानते ।
स्यचपीकृत्य दृष्यन्निजीव इते यत्ते ॥

३
अनिष्टः खेचरे घूक, स्वामिद्रोही नरेषु च ।
अनिष्टादप्यनिष्ट च, अदत्तमपलक्षणे ॥

४
अदत्तादानमाहात्म्यमहो वाचामगोचरम् ।
यदर्थमाददानानामनर्थोऽभ्येति सन्ननि ॥

५
दौर्भाग्यं प्रप्यतां दास्यमङ्गच्छेद दरिद्रताम् ।
अदत्तात्तफलं ज्ञात्वा स्थूलस्तेयं विघर्जयेत् ॥

६
यातनां विविधामत्र, परत्र नरके गतिम् ।
दौर्भाग्यं च दरिद्रं लभते चौर्यतो नर ॥

७
कातराणां यथा धैर्यं, चन्ध्यानां सततिर्यथा ।
न विश्वासस्तथा लोके, नृणामदत्तहारिणाम् ॥

ब्रह्मचर्यम् ।

१
 ब्रह्मचर्यं परं शीघ्रं ब्रह्मचर्यं वरन्वयाः ।
 स्थिता ब्रह्मचर्येण वासन्वास्तु विवर्णताः ॥

२
 धम्मं ब्रह्मचर्यमाकुर्वन् लोकद्वन्द्वरमापन्नम् ।
 अनुमादासहे ब्रह्मचर्यमेकान्तविर्मलम् ॥

३
 असुद्वन्द्वर्यं बहुदुपायो नीः प्रकीर्तिता ।
 ससामन्तर्यं तद्वत् ब्रह्मचर्यं प्रकीर्तितम् ॥

४
 बीरोगं कथञ्चित्सम्पन्नः सर्वदुःखविचरितः ।
 ब्रह्मचारी मन्वेन्नोक्तं पाप्मना च विचरितः ॥

५
 किं बहुत्रैव लोकेऽस्मिन् साधनं

(१५४)

६

यथा गजपटे सर्वे, पादा अन्तर्भवन्ति हि ।
नैतस्मादधिक किञ्चिद्, ब्रह्मचर्याद्वि विद्यते ॥

७

सर्वेसाधनसम्पन्ना ब्रह्मचर्यविवर्जिता ।
क्लेश हि मुनयो भेजुर्विद्वानोऽपि च कोटिश ॥

८

कर्मणा मनसा वाचा, सर्वावस्थासु सर्वदा ।
सर्वत्र मैथुनत्यागो, ब्रह्मचर्यं प्रचक्षते ॥

९

श्राजन्ममरणाद्यस्तु, ब्रह्मचारी भवेदिह ।
न तस्य किञ्चिद्प्राप्यमिति विद्धि नराधिप ! ॥

१०

श्रायुस्तेजो बल धीर्यं, प्रज्ञा श्रीश्च महायशा ।
पुण्यञ्च प्रीतिमएव च, हन्यतेऽब्रह्मचर्यया ॥

११

मरणां विन्दुपातेन जीवनं विन्दुधारणात् ।
तस्माद्यति प्रयत्नेन, कुरुते विन्दुधारणम् ॥

१२

६ स्थितो वेदे वाचस्पृशोर्मय कुतः ? ।
संरुचयेद्विन्दु, मूर्धुं जवति बोगवित् ॥

१३

शुक्र तस्माद्दिशेनेव रज्ज्वारोगमिच्छति ।
वर्माप्येक्षममोक्षात्वामारोग्य सूक्ष्ममवयम् ॥

१४

मुलं शय्या सूक्ष्मवस्त्र ताम्बूलं ज्ञानमञ्जन ।
दन्ताकाष्ठ सुगन्धकं मङ्गलचर्चस्य सूक्ष्मम् ॥

१५

मङ्गलचर्चमतिहायां जलसापि ।
सुरस्य मानवो वाति चान्ते वाति परां गतिम् ॥

१६

चिरादुपः सुसंस्वाता रज्ज्वहनना वराः ।
नेत्रान्धो महावीर्यं मयेतुर्मङ्गलचर्चता ॥

१७

सुशुम्भाविजरागप्री वीषूष परमीचकम् ।
मङ्गलचर्चमदधयः तन्मेष वराम्बदम् ॥

१८

शान्तिं कान्तिं स्मृतिं ज्ञान-मारोग्यञ्चापि सन्ततिम् ।
य इच्छति महद्धर्मं, ब्रह्मचर्यं चरेदिह ॥

१९

ब्रह्मचर्यं परं ज्ञानं, ब्रह्मचर्यं परं बलम् ।
ब्रह्मचर्यमयो ह्यात्मा, ब्रह्मचर्यैव तिष्ठति ॥

२०

पुष्पं दृष्ट्वा फलं दृष्ट्वा, दृष्ट्वा योषित्पौवनम् ।
श्रीणि रत्नानि दृष्ट्वैव, कस्य नोच्चलते मनः ? ॥

२१

पिता यस्य शुचिर्भूतो, माता यस्य पतिव्रता ।
ताभ्यां यः सुनुरूपपुत्रस्तस्य नोच्चलते मनः ॥

२२

अभिकुण्डसमा नारी, घृतकुम्भसमो नरः ।
जानुस्थिता परस्त्री चेत्कस्य नोच्चलते मनः ? ॥

२३

मन्त्रे धावति सर्षपं, मदोन्मत्तगजेन्द्रवत् ।
ज्ञानाद्कुशे समुत्पन्ने, तस्य नोच्चलते मनः ॥

१४

अज्ञानं सर्वस्मिन् सर्वेषां प्रवृत्तिर्मात्रम् ।
अज्ञानवद्वेषो यो नो भवति सत्त्वोत्तमः ॥

२५

मैत्रुण्यं चैव सत्त्वमिदं प्रवृत्तिर्मात्रम् ।
ते संसारात्प्रमुक्तस्य पारं गच्छन्ति शीघ्रम् ॥

२६

अज्ञानं प्रवृत्तिर्मात्रम्, मैत्रुण्यं चैव सत्त्वम् ।
अज्ञानं प्रवृत्तिर्मात्रम्, तदा ॥

२७

विष्णोर्वाचिस्त्वामात्रं प्रवृत्तिर्मात्रम् ।
सर्वोपायान्प्रवृत्तिर्मात्रं प्रवृत्तिर्मात्रम् ॥

२८

सत्त्वः सत्त्वः सत्त्वः, अज्ञानं प्रवृत्तिर्मात्रम् ।
अज्ञानं प्रवृत्तिर्मात्रं चतुर्थं तदज्ञानं प्रवृत्तिर्मात्रम् ॥

२९

अज्ञानं प्रवृत्तिर्मात्रं, अज्ञानं प्रवृत्तिर्मात्रम् ।
अज्ञानं प्रवृत्तिर्मात्रं न प्रवृत्तिर्मात्रम् ॥

३०

ज्ञानमुद्धर्तनाभ्यङ्ग, नखकेशादिसंक्रियाम् ।
गन्ध-माल्य प्रदीप च त्यजन्ति ब्रह्मचारिण ॥

३१

ब्रह्मचर्यं ध्रुव यज्ञः, परब्रह्मैककारणम् ।
देहशोभा तदर्थं हि, त्यज्यते ब्रह्मचारिभि ॥

३२

य स्वदारेषु सन्तुष्ट, परदारपराङ्मुख ॥
स गृही ब्रह्मचारित्वाद् यतिकल्प प्रकल्पते ॥

३३

योनियन्त्रसमुत्पन्ना, सुसूक्ष्मा जन्तुराशय ।
शीघ्रमाना विपद्यन्ते यत्र तत्तमैथुन त्यजेत् ॥

३४

रम्यमापातमात्रे यत् परिखामेऽति दास्याम् ।
किंपाकफलसकाशं तस् कं सेवेत मैथुनम् ॥

३५

कम्प स्वेदः श्रमो मूर्छा अभिग्लानिर्वलक्षयः ॥
राजयच्चमादिरोगाश्च भवेयुर्मैथुनोरिथिता ॥

५

अरदहनसुतीघ्नानन्तसन्तापविद्ध,
भुयनमिति समस्त वीक्ष्य योगिप्रवीरा ।
विगतविषयसङ्गा प्रत्यह मश्रयन्ते,
प्रशमजलधितीर सयमारामरम्यम् ॥

६

परिभवफलवल्लीं दु खटावानलालीम्,
विषयजलधिवेला श्वभ्रसौधप्रतोलीम् ।
मदनभुजगदष्ट्र मोहतन्द्रासवित्रीम्,
परिहर परिणामैर्धैर्यमात्तम्य नारीम् ॥

७

यासां सीमन्तिनीनां कुरवकतिलकाशोकमाकन्दवृक्षा ,
प्राप्योच्चैर्विक्रियन्ते क्षलितभुजलताक्षिङ्गनादीन्विलासान्
तासां पुण्येन्दुगौर मुखकमलमल वीक्ष्य लीलारसाढ्यम्,
को योगी यस्तदानीं कलयति कुशलो मानस निर्विकारम्

८

तावद्धत्ते प्रतिष्ठां परिहरति मनश्चापल चैप तावत्,
तावद्विद्वान्तसूत्र स्फुरति हृदि पर विश्वतत्त्वैकदीपम् ।

२

सत्वारमूत्रमारम्भास्तेषां हेतु परिग्रहः ।
तस्मादुपायकं कुर्यात्क्षपमत्तव परिग्रहे ॥

३

असतोपमविधानमारम्भं दुःखकारणम् ।
मत्वा मूर्च्छाफलं कुर्यात्, परिग्रहनिवन्त्रणम् ॥

४

करोति हे देव्यसुत ! यावन्मात्रं परिग्रहम् ।
तावन्मात्रं स एवास्य, दुःखं चेतसि यच्छति ॥

५

परिग्रहार्थमारम्भमसतोपाद्वितवन्ते ।
समारवृद्धिस्तेनैव, गृहीतं तद्विद्वं व्रतम् ॥

६

परिग्रहमहश्वाद्धि, मज्जत्येव भवानुधौ ।
महापोत इव प्राणी, त्यजेत् तस्मात् परिग्रहम् ॥

७

सर्वभावेपु मूर्च्छायास्त्राग स्यादपरिग्रहः ।
यदसत्स्वपि जायेत, मूर्च्छाया चित्तविषण्णव ॥

१३

एवं तावदह लभेय विभव रक्षेयमेव तत—
स्तद्वृद्धिं गमयेयमेवमनिश भुञ्जीय चैव पुन ।
द्रव्याशारसरुद्धमानस ! भृश नात्मानमुत्पश्यसि,
कुद्ध्यस्क्रूरकृतान्तदन्तपटलीयन्त्रान्तरालस्थितम् ॥

रात्रि भोजन निषेध ।

१

घोरान्धकार रुद्धाक्षैः, पतन्तो यत्र जन्तव ।
नैव भोज्ये निरीक्ष्यन्ते, तत्र भुञ्जीत को निशि ? ॥

२

मेघां पिपीलिका हन्ति, यूका कुर्याज्जलोदरम् ।
कुरुते मक्षिका वान्ति, कुष्ठरोगं च कोलिक ॥

३

कण्टक दारुखण्ड च, स्वरभङ्गाय जायते ।
इत्यादयो दृष्टदोषा, सर्वेषां निशि भोजने ॥

१०

उलूक काकमार्जार—गृहशंभरशूकरा ।
अद्विवृश्चिकगोधाश्च, जायन्ते रात्रिभोजनात् ॥

११

हृन्नाभिपद्मसङ्कोच—श्रणढरोच्चिरपायत ।
अतो नक्त न भोक्तव्य, सूक्ष्मजीवाद्नादपि ॥

१२

हिंस्यन्ते प्राणिन सूक्ष्मा, यन्नाशुच्यभिभक्ष्यते ।
तद्वात्रिभोजन सतो, न कुर्वन्ति दयापरा ॥

१३

वासरे च रजन्या च, य खादन्नेव तिष्ठति ।
शृङ्गपुच्छपरिभ्रष्ट, स्पष्ट स पशुरेव हि ॥

१४

स्वपरसमये गह्यं, आद्य श्वभ्रस्य गोपुरम् ।
मर्धज्ञैरपि यत्त्यक्त पापात्म्य रात्रिभोजनम् ॥

१५

करोति विरतिं धन्यो, य सदा निशिभोजनात् ।
मोऽधं पुरुषायुषस्य, स्यादवश्यमुपोषित ॥

सामायिक ।

१

त्यक्तात्तैरौद्रध्यानस्य, त्यक्त्वावधकर्मण ।
मुहूर्तं समता या ता, विदुः सामायिकव्रतम् ॥

२

समता सर्वभूतेषु, सयम. शुभभावना ।
आर्क्षैरौद्रपरित्यागस्तद्धि सामायिक व्रतम् ॥

३

मुहूर्त्तावधिसावद्य-व्यापारपरिवर्जनम् ।
आद्य शिष्टाव्रत सामायिक स्यात् समताजुषा ॥

४

सामायिक स्यात् त्रिविध, सम्यक्त्व च श्रुत तथा ।
आरित्र तृतीय तच्च, गृहिकमनगारिकम् ॥

५

रागादिध्वान्तविष्वसे, कृते सामायिकांशुना ।
स्वस्मिन् स्वरूप पश्यन्ति, योगिन परमात्मन ॥

तस्यैवाविचल सौख्य तस्यैव पदमव्ययम् ।
तस्यैव बन्धविश्लेष समत्व यस्य योगिन ॥

पौषध व्रत ।

१

चतुष्पद्यां चतुर्थादि—कुव्यापारनिषेधनम् ।
ब्रह्मचर्यं क्रियास्नाना—दित्याग पौषधव्रतम् ॥

२

चत्वारि सन्ति पर्वाणि, मासे तेषु विधीयते ।
उपवासः सदा यस्तत्, पौषधव्रतमीर्यते ॥

३

सर्वारम्भपरित्यागात्, पाश्चिकादिषु पर्वसु ।
विधेय पौषधोऽजस्र—मिव सूर्यवशा नृपः ॥

४

चतुर्दश्यष्टमीराको—द्विष्टा—पर्वसु पौषधः ।
विधेयः सौधस्थेनेत्थ, पर्वाण्याराधयेद्गृही ॥

३

पुष्पाणि चारवस्त्राणि, गन्धमाल्यानुलेपनम् ।
उपवासे न शुध्यन्ति, दन्तधावनमज्जनम् ॥

४

कषायविषयाहार—स्यागो यत्र विधीयते ।
उपवास. स विश्लेषः, शेष लङ्घनकं विदुः ॥

५

उपावृत्तस्य पापेभ्यो, यस्तु वासो गुणैः सह ।
उपवास स विश्लेषः, सर्वभोगविवर्जितः ॥

६

कर्मेन्धन यदशानात्, संचितं जन्मकानने ।
उपवासशिखी सर्वं, तद्गन्धीकुर्वते क्षणात् ॥

अतिथि व्रत ।

१

हिरण्ये वा सुवर्णे वा, घने धान्ये तथैव च ।
अतिथिं वं विजानीयात्स्य क्षत्रेभ्यो न विद्यते ॥

६

गृह्णन्ति हि बन्धास्तं पुरश्च वै वीपश्चरत् ।
दुष्प्राञ्च पाञ्चमन्त्रेषु यथा स बुद्धमीरिणः ॥

७

सर्वेष्वपि तपोभोगः प्रशस्त्य अक्षर्यसु ।
अहम्प्री पञ्चदशो च तिबतं वीपश्च वसेत् ॥

८

वीपश्चर्मश्च बन्धे यत् सन्नयेत् वीपश्चरत् ।
तच्चतुर्थी समाख्यात—माहम्वीपचारिकम् ॥

उपवासः ।

१

एतन्मोगोपमोपत्तं सर्वसिद्धिमोषिणः ॥
अनुविद्यमानकाले उपवासो जतो विवैः ॥

२

असह्यकालपापात्, तान्मूलकं च लक्षणात् ।
उपवासः प्रशुष्येत दिवास्वताश्च मैत्रुणात् ॥

८

कोविदो वाऽथवा मूर्खो, मित्रं वा यदि वा रिपुः ।
निदान स्वर्गभोगाना—मशनावसरेऽतिथि ॥

अतिथि-सत्कारः ।

१

सप्राप्तय त्वतिथये, प्रदद्यादासनोदके ।
अन्न चैव यथाशक्ति, सस्कृत्यविधि पूर्वकम् ॥

२

श्रद्धया चान्नदानेन, प्रियप्रश्नोत्तरेण च ।
गच्छतश्चानुयानेन, प्रीतिसुत्पादयेद् गृही ॥

३

अतिथि पूजितो यस्य, गृहस्थस्य तु गच्छति ।
नान्यस्तस्मात्परो धर्म इति प्राहुर्मनीषिणः ॥

४

पात्रन्त्वतिथिमासाद्य, शीलाढ्यं यो न पूजयेत् ।
स दत्त्वा दुष्कृत तस्मै, पुण्यमादाय गच्छति ॥

१

समाह्वयवस्तुषु सापारम्भविशक्तिषु ।
उभयपक्षसमापुष्पमिति विधि तावच्छब्दम् ॥

२

त्रिकिञ्चोक्त्याः सर्वे स्वरूपेण महात्मना ।
अतिविंशतिरिक्तानि पाश्चोपमभ्यागतं विदुः ॥

३

सदा वाचादिसंयाते साधूनां बलपूर्वकम् ।
मुग्धते पक्षद्विचि-संविभागादिषु मत्तम् ॥

४

अतिविम्बोऽष्टनावास-वासः पात्रादिबस्तुनाः ।
वाच्यवान् तद्विचि-संविभागादितं मवेत् ॥

५

वर्षादुत्पद्यु साहं हि वैशाखेण कर्तुंविधाः ।
तन्पुत्रस्योक्तसकलविधा पुत्रं न जन्मते ॥

६

वशादुत्पद्य विद्यमानः, साधूनां वरदायताः ।
वर्षानि तन्मन्त्रादिद्वेषेणवत् कर्म सुन्दरम् ॥

६

क्रोधात्प्रीतिविनाश, मानाद्विनयोपघातमाप्नोति ।
शाठ्यात्प्रत्ययहानि, सर्वगुणविनाशनं लोभात् ॥

७

नित्य क्रोधात्तपो रक्षेच्छिद्य रक्षेच्च मत्सरात् ।
विद्या मानापमानाभ्यामात्मान च प्रमादत ॥

८

हन्तव्यं क्षमया क्रोधो, मानो मार्दवयोगत ।
माया चार्जवभावेन, लोभ सतोपपोषत ॥

९

क्षमया मृदुभावेन, ऋजुत्वेनाप्यनीहया ।
क्रोध मान तथा मायां, लोभ रुन्ध्याद् यथाक्रमम् ॥

१०

विषयोरगदष्टस्य, कपायविषमोहिन ।
सयमो हि महामत्रस्त्राता सर्वत्र देहिन ॥

११

कपायविजये सौख्यमिन्द्रियाणा च निग्रहे ।
जायते परमोऽकृष्ट—मात्मनो भवभेदियत् ॥

कथाय ।

१

पद्म संस्कारतः मन्त्रास्त्वानो मासस्तुष्टयम् ।
उपस्मात्स्वानको वर्षे जन्मान्मन्त्रानुबन्धकः ॥

२

कथायकस्तुपो जीवो रामरञ्जितमानसः ।
चतुर्गोतिमन्त्रामोषी मित्रजीरिष सीदति ॥

३

कथायविषवाचीनां, दक्षिणां नास्ति निर्गुणिः ।
तथा च विरमे सीक्यं ज्ञात्ते परमास्तुष्टयम् ॥

४

कामः क्रोधश्च कामश्च देहे तिष्ठन्ति तस्मिन् ।
जालरक्षसपाहारी तस्माज्जातुष चापुष ॥

५

कथायान् शत्रुषु परेषु विषयान् विषयवशात् ।
मोह च परम व्याधिमेवमुच्यतेविषयवशात् ॥

४

क्रोधो नाशयते धैर्यं, क्रोधो नाशयते श्रुतम् ।
क्रोधो नाशयते सर्वं, नास्ति क्रोधसमो रिपुः ॥

५

यस्तु क्रोधं समुत्पन्न, प्रज्ञया प्रतिबाधते ।
तेजस्विनन्त विद्वांसो, मन्यते तद्वदरिणः ॥

६

अश्वारोहं यथा दृष्टो, वाजिः गर्ते निपातयेत् ।
एव क्रोधोऽपि नरके, नरमाशु निपातयेत् ॥

•

क्रुद्धः पापं नरः कुर्यात्क्रुद्धो हन्याद्गुरूनपि ।
क्रुद्धः परुषया चाचा, श्रेयांस्यवमन्यते ॥

८

एतान्दोषान्प्रपश्यद्भिर्जितः क्रोधो मनीषिभिः ।
इच्छद्भिः परम श्रेयः, इह चामुत्र चोत्तमम् ॥

९

मातरं पितरं पुत्रं, भ्रातरं च सुहृत्तमम् ।
ऽष्टौ नरो हन्ति, स्वामिन वा सहोदरम् ॥

१५

मासोपवासनिरतोऽस्तु तनोतु सत्यम्,
ध्यान करोतु विदधातु बहिर्निवासम् ।
ब्रह्मव्रत धरतु भैक्ष्यरतोऽस्तु नित्यम्,
रोप करोति यदि सर्वमनर्थक तत् ॥

१६

भ्रूभगभगुमुखो विकरालरूपो,
रक्तैश्चणो दशनपीडितदृतवासा ।
त्रासगतोति मनुजो जननिश्चयेप,
क्रोधेन कपिततनुर्मुवि राक्षसो वा ॥

१७

अत्यन्त क्रोधसतप्सा, मृतास्ते सर्पमागता ।
अधापि तस्त्रभावेन, फूत्कारै भीषणा ननु ॥

१८

क्रोधान्धा पश्य निघ्नन्ति, पितर मातर गुरुम् ।
पुहृद सोदर दागनात्मानमपि निर्घृणा ॥

१९

ने त, श्रान्त क्रुद्धो बुभुक्षितः ।
स्वरायुक्तः, कामुकश्च न धर्मवित् ॥

१४

मासोपवासनिरतोऽस्तु तनोतु सत्यम्,
ध्यान करोतु विदधातु यतिर्निषागम् ।
ब्रह्मव्रत धरतु भय्यरतोऽस्तु नित्यम्,
रोप करोति यदि सर्वमनर्धक तत् ॥

१६

भ्रमगभगुःमुखो विकरालरूपो,
रङ्गणो दशनपीडितदत्तवासा ।
शासगतोति मनुजो जननिष्ठयेप,
क्रोधेन कपिततनुर्भुवि राक्षसो वा ॥

१७

अत्यन्त क्रोधसतप्सा, मृतास्ते सर्पमागता ।
अधापि तस्वभावेन, फूत्कारैः भीषणा ननु ॥

१८

क्रोधान्धा पश्य निघ्नन्ति, पितर मातरं गुरुम् ।
सुहृद् सोदर दारानात्मानमपि निर्घृणा ॥

१९

मत्त. प्रमत्तश्चोन्मत्त, श्रान्तः क्रुद्धो बुभुक्षित ।
लुब्धो भीरुस्वरायुक्त, कामुकश्च न च

१०

श्लेष्माः परिहापक्याः सर्वस्वोद्देयकारकाः श्लेष्माः ।
वैतालुपचयकक्याः श्लेष्माः श्लेष्माः सुगतिरुक्ता ॥

११

श्ली विनश्यति श्लेष्म तपा श्लेष्मेन कश्यति ।
गात्रो दूर्यधारेण हरिणी शोभतिप्लवा ॥

१२

श्लेष्मो दिशुःशुभ्रममोषरुग्णो देहविस्तो देहविनाशकार
कामिक्याः काङ्गातो हि बद्धिः स एव बद्धिर्देहते बभूव

१३

संघातं तदुच्चैः शिवति शिवत्वं सौहार्म्यकामादप—
सुद्वेगं कथयामपप्रचर्न एते शिवते कश्चिम् ॥
कीर्तिं कृण्वन्ति दुर्मतिं शिवसति व्यादन्ति दुष्टबोद्धवं ।
वृत्ते वाः कृण्वन्ति स इत्युच्चिजो रोषाः सरोपः कथम् ॥

१४

इत्येकश्लेष्मेनैव तेषां शम्भुमासिर्कं क्वरा ।
श्लेष्माः पुनः कथेनाऽपि पूर्वोत्तराशिनं तपा ॥

१५

मासोपवासनिरतोऽस्तु तनोतु सत्यम्,
ध्यान करोतु विदधातु बहिर्निवासम् ।
ब्रह्मव्रत धरतु भैक्षयरतोऽस्तु नित्यम्,
रोष करोति यदि सर्वमनर्थक तत् ॥

१६

भूभगभगुःमुखो विकरालरूपो,
रक्षैक्षणो दशनपीडितदतवासा ।
त्रासगतोति मनुजो जननिश्चयेषः,
क्रोधेन कपिततनुर्भुवि राक्षसो वा ॥

१७

अत्यन्त क्रोधसतप्ता, मृतास्ते सर्पमागता ।
अधापि तस्त्वभावेन, फूत्कारै भीषणा ननु ॥

१८

क्रोधान्धा पश्य निघ्नन्ति, पितर मातर गुरुम् ।
सुहृद सोदर दारानात्मानमपि निर्धृणाः ॥

१९

मत्त प्रमत्तश्चोन्मत्त, श्रान्तः क्रुद्धो बुभुक्षितः ।
लुब्धो भीरुस्स्वरायुक्तः, कामुकश्च न धर्मवित् ॥

(१८५)

त्रलेश ।

१

स्तोकोऽप्यभिर्दहस्येव, काष्ठादिप्रभृत घनम् ।
क्लेशलेशोऽग्र तद्वप्य, वृद्धितस्तनुदाहक ॥

२

आत्मान तापयेन्नित्य, तापयेच्च परानपि ।
उभयोर्दु खकृक्लेशो, यथोष्णा रेणुका क्षितौ ॥

क्षमा ।

१

क्षमां शस्त्र करे यस्य, दुर्जन किं करिष्यति ।
अतृणे पतितो वह्नि, स्वयमेवोपशाम्यति ॥

२

क्षमा बलमशक्राना, शक्राना भूपणा क्षमा ।
क्षमा वशीकृतिर्लोके, क्षमया किञ्च साध्यते ॥

६

ददतु ददतु गालीर्गालिमन्तो भवन्तो,
वयमिह तदभावाद्गालिदानऽसमेर्था ।
जगति विदितमेतद्दीयते विद्यमान,
न तु शशकविषाणां कोऽपि कस्मै ददाति ॥

१०

मेतार्यश्च सुकोशलो गजमुनिश्छिन्नत्वचः स्वन्धक ।
शिष्या स्वधकचण्डरुद्रकृतिनो चन्द्रावतसो नृप ॥
चन्द्राब्धिर्दमदन्तकूरगडुकौ गाढप्रहारी मुनि—
रघङ्कारि मृगावतिप्रभृतयस्तीर्णा क्षमानौकया ॥

११

बाह्ये चाध्यात्मिके चैव दुःखे चोत्पादिते क्वचित् ।
न कुप्यति न वा हन्ति सा क्षमा परिकीर्तिता ॥

१२

शम एव पर तीर्थं, शम एव पर तप ।
शम एव पर ज्ञान, शमो योग परस्तथा ॥

१३

ज्ञान्तिरेव महादान, ज्ञान्तिरेव महातपः ।
ज्ञान्तिरेव महाज्ञान, ज्ञान्तिरेव महादम ॥

१४

पुनर्वाच कर्त्तव्यं कर्म समप्राप्तिति सुखये ।।
प्रादुर्भवति सप्तार्चिर्नभिताप्यन्वयापि ॥

१५

समया वीचते कर्म शुक्लद पूर्वसञ्चितम् ।
चित्तं च भावते तदा विद्वेषमथचञ्चितम् ॥

१६

प्रादुर्भवेत् इतो नैव इतो वा न द्विधाकृता ।
मारिणो च इतो कर्मो मदीयोऽन्वेन यन्मुदा ॥

१७

धिराम्बस्तेन हि तेन समेषास्त्रैश्च वा कदाच ।
स्वर्धोभवति बलमर्थे समुत्पन्ने शरीरिणात् ॥

अभिमान ।

१

परं प्राणं परिहाणते मा मावपरिहाणयाम् ।
प्राणुस्तु वदित्वा पीडा मानसोऽहो पदे पदे ॥

२

अगाधजलसंचारी, न गर्वं याति रोहितम् ।
अगुणोदकमात्रेण, शफरी फर्फरायते ॥

३

खद्योतो द्योतते तावद्भावन्नोदयते शशी ।
उदिते तु सहस्राक्षौ, न खद्योतो न चन्द्रमा ॥

४

विषभारसहस्त्रेण, गर्वं नायाति वासुकिः ।
चृश्रिको विन्दुमात्रेण, ऊर्ध्वं वहति कण्टकम् ॥

५

दिव्य आम्बरस पीत्वा, गर्वं नो याति कोकिल ।
पीत्वा कर्दमपानीय, मेको टरटरायते ॥

६

गङ्गादीनां सकलसरिता प्राप्य तोयं समुद्रम् ।
किञ्चिद्गर्वी न भवति पुनर्दिव्यरत्नाकरोऽपि ॥
एको मेकः परममुदितः प्राप्य गोप्पादनीरम् ।
को मे को मे रटति बहुधा स्पर्धया विश्वमुच्चैः ॥

१२

अल्पतोयश्रलतकुम्भो, ह्यल्पदुग्धाश्च धेनवः ।
अल्पत्रिघो महागर्वा कुरुपी बहुचेष्टित ॥

१३

अत्यहकारयोगेन, ते भवन्ति खरा नरा ।
अद्यापि तत्स्वभावेन, हु हु कुर्यन्ति सर्वदा ॥

१४

अरण्यज तरो पुष्प, समुद्राम्भश्च शीतलम् ।
स्लावण्य दग्निना तद्वन्मानिमान निर्धकम् ॥

१५

मा तात ! साहस कार्षीर्विभवैर्गर्धमागतः ।
स्वगात्राण्यपि भाराय, भवन्ति हि विपर्यये ॥

१६

इतिनयश्रुतशीलानां, त्रिवर्गस्य च घातकः ।
विवेकलोचन लुम्पन्, मानोऽन्धक्करयो नृणाम् ॥

१७

अहङ्कारो हि लोकाना, नाशाय न तु वृद्धये ।
अथा विनाशकाले स्यात् . प्रतीपस्य शिखोज्ज्वला ॥

२

असृजतस्य जननी, परशु. जीलशासिन ।
जन्मभूमिरविद्यानां, माया दुर्गतिकारणम् ॥

३

दौर्भाग्यजननी माया, माया दुर्गतिदायिनी ।
नृणा स्त्रीस्वप्रदा माया, ज्ञानिभिस्त्यज्यते तत ॥

४

कौटिल्यपटव पापा मायया बकवृत्तय ।
भुवन वद्ध्यमाना, वद्ध्यन्ते स्वमेव हि ॥

५

दम्भेन व्रतमास्थाय, यो वाञ्छति पर पदम् ।
लोहनाव समाख्य, सोऽब्धे पारं यियामति ॥

६

प्राक् पादयोः पतति खादति पृष्ठमांस ।
कर्णे कल किमपि शैति शनैर्विचित्रम् ॥
छिद्र निरूप्य महसा प्रविशत्यशकः ।
सर्वं खलस्य चरित् । मशक करोति ॥

दम्भ ।

१

जटाभारविनिर्युक्ता, टासिका ज्ञेयधारिण ।
भ्रमन्ति ज्ञानिवसुरेके, आमयन्ति जनानपि ॥

२

मृद्गसोधूलनादेव, मुक्ता स्युर्यदि मानवा ।
मृद्गसवासी नित्य श्वा, स किं मुक्तो भविष्यति ॥

३

घृणपर्णोदकाहारा सतत वनवासिन ।
जम्बुकाखुमृगाद्याश्च, तापसास्ते भवन्ति किम् ॥

४

आजन्ममरणान्त च गङ्गादितदिनीस्थिता ।
सण्डूका सस्यप्रमुखा योगिनस्ते भवन्ति किम् ॥

५

पारावता शिखाहाराः, कदाचिदपि चातका ।
न पिबति महीतोय, व्रतिनस्ते भवन्ति किम् ॥

लोभ ।

१

लोभमूलानि पापानि, रममूलानि व्याधय ।
स्नेहमूलानि दुःखानि, त्रीणि त्यक्त्वा सुखी भव ॥

२

गुरवो यत्र पूज्यते, वित्तं यत्र नयार्जित ।
अदन्तकलहो यत्र, तत्र शक्र ! वसाम्यहम् ॥

३

द्यूतपोषी निजद्वेषी, धातुर्वादी सदात्स ।
आयव्ययमनालोची तत्र तिष्ठाम्यहं हरे ॥

४

अति लोभो न कर्तव्यो, लोभो नैव च नैव च ।
अति लोभाभिभूतात्मा, सागर सागर गत ॥

५

जनक सर्वदोषाणां, गुणप्रसन्नराक्षस ।
कंदो व्यसनवल्लीना, लोभ सर्वार्थत्राधक ॥

११

एकं दृष्ट्वा शत दृष्ट्वा, दृष्ट्वा पञ्चशतान्यपि ।
अतिलोभो न कर्तव्यश्चक्र भ्रमति मस्तके ॥

१२

लोभमूलानि पापानि, लाभाल्लोभो विवर्धते ।
त्रिमापघटित कार्यं, त्रिकोट्यापि न पुर्यते ॥

१३

लोभश्चेदगुणेन किं पिशुनता यद्यस्ति किं पातके ।
सत्यचेत्तपसा च किं शुचिमनो यद्यस्ति तीर्थेन किम् ॥
सौजन्य यदि किं गुणं सुमहिमा यद्यस्ति किं मण्डनै ।
सद्विद्या यदि किं धनैरपयशो यद्यस्ति किं मृत्युना ॥

१४

शेते नित्यं शटितपटके मचके भङ्गपादे ।
भुङ्क्ते स्तोक तदपि कुथित जीर्णमन्नं क्षुधार्तं ॥
धत्ते शीर्णं मलमलिनतर वस्त्रखण्डं च कथ्या-
मेव लोभी द्रविणमधिकं प्रत्यहं सचिनोति ॥

१५

वस्त्राणि सीव्यति तनोति विचित्रचित्र,
मृत्काष्ठलोहकनकादिविधिं चिनोति ।

२१

वर्धस्व जीव जय नन्द विभो चिर त्व—

मित्यादिचाटुवचनानि विभाषमाण. ।

दीनाननो मलिननिदितरूपधारी,

लोभाकुलो वितनुते सधनस्य सेवाम् ॥

२२

यद्दुर्गामटवीमटन्ति विकट क्रामन्ति देशान्तर ।

गाहन्ते गहनसमुद्रमतनुक्लेशा कृषिं कुर्वते ॥

सेवन्ते कृपणा पतिं गजघटासघट्टदुस्सञ्चर ।

सर्पन्ति प्रधन धनान्धितधियस्त्रलोभविस्फूर्जितम् ॥

२३

दिनयामिन्यौ साय प्रात , शिशिरवसन्तौ पुनरायात ।

कालं क्रीडति गच्छत्यायु , तदपि न मुञ्चत्याशावायु ॥

२४

आशा हि लोकान् बध्नाति, कर्मणा बहुचिंतया ।

ध्यायु क्षय न जानासि, तस्माज्जागृत जागृत ॥

२५

भूशय्या भैक्षमशन, जीर्णं वासो वन गृहम् ।

तथाऽपि नि स्पृहस्याहो, चक्रिणोऽप्यधिक सुखम् ॥

३२

प्राप्योपशान्तमोहत्व, क्रोधादिविजये सति ।
लोभांशमात्रदोषेण, पतन्ति यतयोऽपि हि ॥

३३

सर्पोऽनिष्टोऽथवा लोभो, द्वयोर्लोभस्त्रनिष्टक ।
दशेच्च मर्दित. सर्पो, लोभो दशति सर्वदा ॥

३४

न सहस्राङ्गवेत्तुष्टिर्न, लक्षान्न च कोटिभि ।
न राज्यान्न च देवस्वान्नेन्द्रस्वादपि देहिनाम् ॥

३५

आकांक्षितानि जन्तूनां, सपद्यन्ते यथा यथा ।
तथा तथा विशेषासौ, मनो भवति दुःखितम् ॥

३६

इच्छति शती सहस्र, सहस्री लक्षमीहते ।
लक्षाधिपस्ततो राज्य, राज्याच्च स्वर्गमीहते ॥

६

उत्खात निधिशङ्कया क्षितितल्ल ध्याता गिरेर्धातवो ।
निस्तीर्णं सरितां पतिर्नृपतयो यत्नेन सन्तोषिता ॥
मन्त्राराधनतत्परेण मनसा नीता श्मशाने निशाः ।
प्राप्त काण्वराटकोऽपि न मया तृष्णेऽधुना मुञ्च माम् ॥

७

श्रान्त देशमनेकदुर्गविषम प्राप्त न किञ्चित्फल ।
त्यक्त्वा जातिकुलाभिमानमुचित सेवा कृता निष्फला ॥
भुक्त मानविवर्जित परगृहेष्वशङ्कया कारुवत् ।
तृष्णे ! जृम्भसि पापकर्मनिरते ! नाद्यापि संतुष्यसि ॥

८

नि स्वो वष्टिशत शती दशशतं लक्ष सहस्राधिपो ।
लनेश क्षितिराजता क्षितिपतिश्चक्रेशता वाञ्छति ॥
चक्रेश सुरराजतां सुरपतिर्ब्रह्मास्पदं वाञ्छति ।
ध्वहा विष्णुपद हरि शिवपद तृष्णाऽवधि को गतः ॥

९

बद्धो हि को ? यो विषयानुरागी,
को वा विमुक्तो ? विष ये विरक्त ।

१४

बलिभिर्मुखमाक्रान्त, पलितैरङ्कित शिर ।
गात्राणि शिञ्जिलायन्ते, तृष्णैका तस्त्रयायते ॥

१५

श्रुता दम्ता सिता केशा, दृढनिरोध. पदे पदे ।
प्रातसज्जामिम देह, तृष्णा साध्वी न मुञ्चति ॥

१६

न जातु काम कामानामुपभोगेन शाम्यति ।
हविषा कृष्णावर्धेव भूय एवाभिवर्द्धते ॥

१७

धनेषु जीवितव्येषु स्त्रीषु भोजनवृत्तिषु ।
श्रतृप्ता मानवा सर्वे याता यास्यन्ति यान्ति च ॥

१८

यावती यावती जन्तोरिच्छोदेति यथा यथा ।
तावती त्रावती दुःखबीजमुष्टिं प्ररोहति ॥

१९

हते भीष्मे हते द्रोणे, कर्णे च त्रिदिव गते ।
आशा बलवती राजन् !, शत्रयो जेष्यति पाण्डवान् ॥

२५

आशादासस्तु- यो जातो, दासस्त्रिभुवनस्य स ।
आशा दासीकृता येन, तस्य दास्ये जगत्त्रयी ॥

२६

को वा वित्त समादाय, परलोक गतः पुमान् ।
येन तृष्णाग्निस्तप्त, कर्म बध्नाति दास्यम् ॥

२७

भुक्त्वाऽप्यनतशो भोगान्, देवल्लोके यथेप्सितान् ।
यो हि तृप्तिं न सप्राप्त, स किं प्राप्स्यति साम्प्रतम् ? ॥

२८

तृष्णाऽन्धा नैव पश्यन्ति, हित वा यदि वाऽहितम् ।
सतोपाञ्जनमासाद्य, पश्यन्ति सुधियो जनाः ॥

२९

आशैव मदिराऽश्वाणामाशैव विषमञ्जरी ।
आशामूलानि दुःखानि, प्रभवन्तीह देहिनाम् ॥

३०

आशामपि न सर्पन्तीं य क्षयां रक्षितु क्षमः ।
तस्यापवर्गसिद्धयर्थं वृथा मन्ये परिश्रमम् ॥

३

अकिञ्चनोऽप्यसौ जन्तु, साम्राज्यसुखमश्नुते ।
आधिण्याधिविनिर्मुक्त, सन्तुष्टं यस्य मानसम् ॥

४

अन्तो नास्ति पिपासाया, सतोष परम सुखम् ।
तस्मात्सन्तोषमेवेह, पर पश्यन्ति परिहृता ॥

५

न योजनशत दूर, बाध्यमानस्य तृष्णया ।
सन्तुष्टस्य करप्राप्तेऽप्यर्थे भवति नादर ॥

६

वृत्त्यर्थं नाति चेष्टेत, सा हि धात्रैव निर्मिता ।
गर्भादुत्पतिते जन्तौ, मातु प्रस्रवत स्तनौ ॥

७

सतोष परमास्थाय, सुखार्थी सयतो भवेत् ।
सन्तोषमूल हि सुख, दुःखमूल विपर्यय ॥

८

सन्तोषैश्वर्यसुखिना, दूरे दुर्गतिभूमय ।
भोगाशापाशबद्धानामवमाना पदे पदे ॥

(२२३)

१३

तृण ब्रह्मविद् स्वर्गस्तृण शूरस्य जीवनम् ।
जितघ्नस्य तृण नारी, निस्पृहस्य तृण जगत् ॥

१४

उदारस्य तृण वित्त, शूरस्य मरणं तृणम् ।
विरहस्य तृण भार्या, निस्पृहस्य तृण जगत् ॥

१५

आशेव राक्षसी पुत्तामाशेव विपमञ्जरी ।
आशेव जीर्णमदिरा, नराशय परम सुखम् ॥

१६

पितृ-पूर्वाजिता भूमिर्दरिद्रापि सुखावहा ।
अपि स्वर्णमयी लङ्का, न मे लक्ष्मण ! रोचते ॥

१७

सौमित्रिर्घटति त्रिभीषणाय लङ्का,
देहि त्व भुवनपते विनैय कोशम् ।
एतस्मिन्-रघुपतिराह वाक्यमेतत्,
विक्रीते करिणिं किमह्क्लेशे विवाद ॥

(२१५)

राग-द्वेष ।

१

इच्छा मूर्च्छा काम , स्नेहो गाध्यं ममत्वमभिनन्द ।
अभिलाष इत्यनेकानि, रागपर्यायवचनानि ॥

२

दृष्टिरागो महामोहो, दृष्टिरागो महाभवः ।
दृष्टिरागो महामारो, दृष्टिरागो महाज्वरः ॥

३

रागान्धो हि जनः सर्वो न पश्यति हिताहितम् ।
रागं तस्माच्च कुर्वीत यदीच्छेदात्मनो हितम् ॥

४

स्वस्वकर्मकृतावेशा , स्वस्वकर्मभुजो नरा ।
न रागं नापि च द्वेष, मध्यस्थस्तेषु गच्छति ॥

५

रे रे चित्त कथं भ्रात , प्रधावसि पिशाचवत् ।
अभिध पश्य चात्मानं, रागत्यागात्सुखी भव ॥

जीव स्वरूप ।

१

ज्ञानदर्शनसपन्न आत्मा चैको ध्रुवो मम ।
शेषा भावाश्च मे बाह्याः, सर्वे सयोगलक्षणा ॥

२

अच्छेद्योऽयमभेद्योऽयमविकारी म उच्यते ।
नित्य सततग स्थाणुरचलोऽथ सनातनः ॥

३

केवल केवलज्ञान, प्राप्नुवन्ति स्ववीर्यतः ।
स्ववीर्यैव गच्छन्ति, जिनेन्द्रा परम पदम् ॥

४

समस्तलोकाकाशेऽपि, नानारूपै स्वकर्मतः ।
बालाग्रमिव तज्जास्ति, यत्र स्पृष्ट शरीरिभिः ॥

५

नैन छिन्दन्ति शस्त्राणि, नैन दहति पावकः ।
न चैन क्लेद्यन्त्यापो, न शोषयति मारुतः ॥

१२

नरकेषु देवयोनिषु तिर्यग्योनिषु च मनुजयोनिषु च ।
पर्यटति घटीयन्त्रवदात्मा विभ्रन्शरीराणि ॥

१३

विभवश्च शरीरं च, बहिरात्मा निगद्यते ।
तदधिष्ठायको जीवस्त्वन्तरात्मा सकर्मकः ॥

१४

यो न साधयते धर्मं, कामक्रोधौ तदाश्रयौ ।
महामोहविमूढेन, तेनात्मा वचितो ध्रुवम् ॥

१५

स्वहितं तु भवेज्ज्ञानं, चारित्र्यं दर्शनं तथा ।
तपः सरक्षणं चैव, सर्वविद्भिस्तद्गुच्यते ॥

१६

तैलक्षये यथा दीपो, निर्वाणमधिगच्छति ।
कर्मक्षयात् तथा जन्तुः, शरीरास्त्राशमृच्छति ॥

१७

ससारी कर्मसधन्धात्तटवत् परिभ्राम्यति ।
अनन्तकालपर्यन्तं, जीवः संसारवर्त्मनि ॥

२३

नलिन्या च यथा नीर भिन्न तिष्ठति सर्वदा ।
अयमात्मा स्वभावेन देहे तिष्ठति सर्वदा ॥

२४

अनन्तब्रह्मणो रूप निजदेहे व्यवस्थित ।
ज्ञानहीना न पश्यन्ति जात्यन्धा इव भास्कर ॥

२५

लोकमात्रप्रमाणो हि निश्चये न हि मशय ।
तनूमात्र व्यवहारो कथयन्ति मुनीश्वरा ॥

२६

द्रव्यकर्मविनिर्मुक्त भावकर्मविवर्जित ।
नोकर्मरहित विद्धि निश्चयेन चिदात्मनः ॥

पुण्य ।

१

अग्निस्तम्भो जलस्तम्भः, शस्त्रस्तम्भस्तथैव च ।
दुष्टानां दमनं चैव, पुण्यकारस्य - दशनात् ॥

८

जनो धर्म प्रकटविभवः सद्गतिः साधुलोके ।
विद्वद्गोष्ठिर्वचनपटुता, कौशल सस्क्रियासु ॥
साध्वी लक्ष्मीश्वरणकमलोपासन सद्गुरूणा ।
शुद्ध शील सुमतिरमला प्राप्यते नाल्पपुर्यै ॥

९

पत्नी प्रेमवती सुत सविनयो भ्राता गुणालङ्कृत ।
स्निग्धो बन्धुजनः सखाऽति चतुरो नित्यं प्रमदन्न प्रभु ॥
नितोभोऽनुचरः स्वबन्धुसुमुनिप्रायोपयोग्य धन ।
पुण्यानामुदयेन सन्ततमिदं कस्यापि सम्पद्यते ॥

१०

तावच्छन्द्रबलं ततो ग्रहबलं ताराबलं भूबलं ।
तावत्सिद्ध्यति वाञ्छितार्थमखिलं तावज्जनं सज्जनं ॥
विद्यामण्डलमन्त्रतन्त्रमहिमा तावत्कृतं पौरुषम् ।
यावत्पुण्यमिदं नृणां विजयते पुण्यक्षये क्षीयते ॥

पाप ।

१

पापदुःखया मयेत् पापं को मुग्धोऽपि न वेदयत् ।
बर्मेदुःखया तु नत् पापं तद्विन्द्यं निपुणैर्दुभैः ॥

२

न स मन्त्रो न सा पुत्रिर्न स दोष्यां वराक्रमः ।
अपुत्रपोपस्त्रित वेन म्वसन् प्रतिदम्बते ॥

३

मयेयुः प्राणिनः शपात् कामयामउग्राहया ।
सन्नायोऽरि कर्वाय पापधीयन्ऽहीतये ॥

४

अमृतं कषयन् शान्तिं मित्रं हृद्युः सुधीरवीर्य ।
सन्नायो तु नः पापादिपरीतं च्छि र्द्विद्व ॥

५

एतन्न जन्मनाऽर्धे मृदाः कुर्वन्ति चानि पापानि ।
जन्मयन्ति तानि दुःखं तेषां जन्मान्तरसंघम् ॥

६

हिंसाऽनृतान्य पञ्च, तत्र श्रद्धानमेव च ।
क्रोधादयश्च चत्वार इति पापस्य हेतवः ॥

७

श्रीमहदत्तो नमचक्रवर्ती,
मृत्वा गत सोऽपि हि सप्तमीं च ।
निर्गत्य तस्मान्नवपद्ममग्न ,
तत्रापि हेतु किल पातकस्य ॥

८

बन्धुर्ऋजनायते गुणवती कान्ता च सर्पायते ।
मित्र चापि खलायते गुणनिधि पुत्रोऽप्यमित्रायते ॥
श्रीखण्डं दहनायते श्रवणयो सूक्त तु शूलायते ।
जाते पुण्यविपर्यये तनुभृतामर्थोऽप्यनर्थायते ॥

९

जीवित यस्य धर्मार्थं, धर्मो ज्ञानार्थमेव च ।
ज्ञान च ध्यानयोगार्थं, सर्वपापैः स मुच्यते ॥

सवर ।

१

सर्वेषामात्मवाद्यां तु निरोधः संवतः स्पृष्टः ।
स पुनर्मिच्छते श्रेया इत्यभाषिसेदज्ज ॥ ४

२

स कर्मपुण्यादात्मध्येयः स इत्यसवरः ।
भवद्देतुद्विषाम्नाः स पुनर्मावर्तयति ॥

३

सर्वेषामात्मवाद्यां यो शेषहेतुः स सवरः ।
कर्मणां भवद्देतुनां, ज्ञानादीनां निर्वृता ॥

४

विहाय कर्माणां च लक्षणे निवृत्तं मनः ।
वदाद्यत्तं तद्वत् क्षान्तिभ्योः परमसवरः ॥

५

यच्छ्रमवितिष्ठतिः संवतोऽहमकारणः,
मरामधिपुत्रशालो कर्मपुण्यावधिर्षः ।
सर्विच्छच्छ्रमवैश्वानुरो भाषयामि—
संवति विवदियत्तः संवतोऽहमकारणः ॥

मनः ।

१

चक्षुःपूत न्यसेत्पाद, वस्त्रपूत जल पिवेत् ।
सत्यपूतां वदेद्द्वारिणीं, मन पूत समाचरेत् ॥

२

मनो मधुकरो मेघो, मानिनी मदनो मरुत् ।
मा मदो मर्कटो मत्स्यो, मकारा दश चञ्चला ॥

३

मनसैव कृत पाप, न शरीरकृतम् कृतम् ।
येनैवालिङ्गिता कान्ता, तेनैवालिङ्गिता सुता ॥

४

मन एव मनुष्याणां, कारण वधमोक्षयोः ।
सप्तम्या क्षणके यान्ति, जीवास्तण्डुलमत्स्यवत् ॥

५

वश मनो यस्य समाहित स्यात्,
किं तस्य कार्यं नियमैर्यमैश्च ।
हत मनो यस्य च दुर्विकल्पैः,
किं तस्य कार्यं नियमैर्यमैश्च ॥

६
दाम शुचिष्वातपोऽर्चयामि
बुधा मनो निप्रदमण्डरेण ।
कथापथिन्ताकुञ्जलोनिष्ठवस्त्र
परा हि वो भे मवसो बरुत्वम् ॥

७
योगश्च हेतुर्नवमः समाधिः
परं निदानं तपसञ्च बोधः ।
तपस्यमूर्त्तं शिवशर्मवद्वता—
मनःसमाधिं भज्य तत्कथयामि ॥

८
प्राप्तावतपोर्गैश्चरन्तु क्रियासु—
व्यापारैर्दुर्गुणमावनाधिः ।
सुपीथि गीर्वाण सद्मच्छब्दिति—
अज्ञोपयोगश्च मनो निदध्यात् ॥

९
मनः सद्गुण हे विद्वन् ! अतंसूतमवा वताः ।
वाचि तदुक्तमन्सो प्राक् सप्तमीं वरुणवकीम् ॥

१०

मन एव मनुष्याणां, कारणं घघमोक्षयोः ।
अधाय विषयासक्त, मुक्त्यै निर्विषयं स्मृतम् ॥

११

मनोयोगो घलीयांश्च, भाषितो भगवन्मते ।
यः सप्तर्षी चणार्धेन, नयेद्वा मोक्षमेव च ॥

१२

घषु कुञ्जीभूतं गतिरपि तथा यष्टिशरणा ।
विशीर्णा दन्ताली श्रवणविकल श्रोत्रयुगलम् ॥

१३

घशिरः शुक्लं चक्षुस्त्रिमिरपटलैरावृतमहो ।
मनो मे निर्लज्ज तदपि विषयेभ्यः स्पृहयति ॥

१४

रात्रिर्गोमिष्यति भविष्यति सुप्रभाते ।
भास्वानुदेष्यति हसिष्यति पंकजश्रीः ॥
एवं विचिन्तयति कोशगते द्विरेफे ।
हा हन्त हन्त नलिनीं गज उज्जहार ॥

६

दाम श्रुतस्यापतपोऽर्चयामि
 कृपा मयो तिप्रदमण्डराय ।
 कपायकिष्णाकुङ्कुमोत्थितस्य
 परो हि यो गो मयसो वरुणम् ॥

•

योषस्व हेतुर्मनसः समाधिः
 परं निदानं तपसञ्च योमाः ।
 तपसामूर्धं शिबकर्मचक्षुषाः—
 मयासमाधि मञ्ज तत्कथञ्चिद् ॥

८

ज्ञानापापयोगैश्चरथ विधासु—
 ज्ञानापापैर्द्वांशुमावनामि ।
 सुधीश्चिरोपी सदसत्कृति—
 अज्ञोपयोत्तर मयो विद्वंश्वात् ॥

९

मनाः सद्गच्छ हे विद्वद् !, अज्ञं ह्युच्यते यथा ।
 चास्ति तदुच्यते मत्सो मत्सु सप्तमी वरुणवर्षीम् ॥

२०

मनःऋपिरय विश्वपरिभ्रमणालम्पटः ।
नियन्त्रणीयो यत्नेन, मुक्तिमिच्छुभिरात्मन ॥

२१

चञ्चल हि मन कृष्ण !, प्रमाथि बलवद् दृढम् ।
तस्याह निग्रह मन्ये, वायोरिव सुदुष्करम् ॥

२२

असशय महाबाहो !, मनो दुर्निग्रहं चलम् ।
अभ्यासेन तु कौन्तेय !, वैराग्येण च गृह्यते ॥

२३

मानस प्राणिनामेव, सर्षकमैककारणम् ।
मनोरूप हि वास्य च, वाक्येन प्रस्फुट मनः ॥

२४

अन्तश्चित्त न चेच्छुद्ध, बहिः शौचे न शौचमाक् ।
सुपक्वमपि निम्बस्य, फल बीजे कटु स्फुटम् ॥

२५

दानं पूजा तपश्चैत्र, तीर्थसेवा श्रुतं तथा ।
सर्वमेव वृथा तस्य, यस्य शुद्धं न मानसम् ॥

१२

आहमानं रविने विधि, शरितं रवमेव तु ।
हुदिन्तु सारयि विधि, मया प्रमदमेव च ॥

१३

शाल तीर्थं प्रतिस्तीर्थं, पुष्यं तीर्थमुदाहृतम् ।
तीर्थानामपि तत्तीर्थं विद्युद्विर्मनसा परा ॥

१४

सुखाय सुखाय च निव देवा
व चापि काकाः सुहृदोऽगणो वा ।
मधोत्पर मालसमेव चन्द्रो
ससारथाङ्गमवकरोतु ॥

१५

सुखं महाधार्मिकं सुखं सुखं तपः ।
सुखोऽवनिरोचनं सुखं विचरोचकम् ॥

१६

मनो वि अयतं कर्तुं, मनो वि पुष्पक स्पृता ।
मनोऽकर्तुं कर्तुं बोधे, च शरीरकर्तुं । मन्त्र ॥

२६

चित्तं रागादिभिः क्रिहमसौकर्यवैकुण्ठम् ।
जीवहिंसारिभिः कायो, गङ्गा वन पराङ्मुखी ॥

२७

सद्येन दुष्कृते ब्रह्मी, मयो ज्ञानेन दुष्कृति ।
दुष्कृत्तया कथः दुश्चिरेवा सवस्त्री ॥

२८

कपो व सुख्ये व तपो हिमेव
व संपमो नादि दमो व भीमम् ।
व साधवार्त्त परमादिहस्त
किं लोकमन्तःकरार्थं सुराण्यम् ॥

२९

ये विच वेदि तव किं तु मयापराधं,
नर दुर्गती विवक्षि मां इति कल्पवृक्षी ।
जालाधि मम्मथमपास्व शिबैः इधि यन्ता,
उरिह व अन्वि तव वापनर्दं कर्मकथा ॥

३०

अन्तर्गतं महाशक्त्य-मस्थैर्यं यदि नोद्घृतम् ।
क्रियौषधस्य को दोषस्तदा गुणमयच्छतः ॥

३१

प्रसन्नचन्द्रराजर्षेर्मनःप्रसरसवरौ ।
नरकस्य शिवस्यापि, हेतुभूतौ ज्ञानादपि ॥

३२

मनो हि द्विविध प्रोक्तं, शुद्धं चाशुद्धमेव च ।
अशुद्ध कामसकल्प, शुद्ध कामविवर्जितम् ॥

३३

यदि वहसि त्रिदण्डं नभसुण्ड जटा वा ।
यदि वससि गुहायां पर्वताग्रे शिलायाम् ॥
यदि पठसि पुराण वेद सिद्धान्ततरुं ।
यदि हृदयमशुद्ध सर्वमेतन्न किञ्चित् ॥

३४

विद्या हि का ? ब्रह्मगतिप्रदा या,
बोधो हि को ? यस्तु विमुक्तिहेतुः ।

को काम ? चारमाद्यगमो हि वो वै

चितं चापत्येव ? मनो हि वैव ॥

३२

पद्मिनी सरो भाति सभा सप्तशैलिना ।

कद्रुशैलिना कम्बु मालस शिप्यैलिना ॥

जिह्वा यवन ।

१

विद्धे ! प्रभाषं जम्बीदि मोक्षने यथने तथा ।

अतिमुहमति चोत्स्य, प्राणिना मरणावशम् ॥

२

कथन्माक्षिमतिःकन्त सर्वं तदश्वं समं ।

अथमात्रमुक्तकार्ये क्षीरव कुर्वीत वो तुवय ॥

३

न जारजावक सञ्जातश्च कुक्षमसूते न च पाक्षिपथं ।

वदा वदा मुह्यति वाक्यैशान्ती तदा तदा तस्य कुक्षममाश्रय

४

रे जिह्वे ! कटुके स्नेहे, मधुर किं न भापसे ।
मधुरं वद कल्याणि, लोकोय मधुरप्रिय ॥

५

रे जिह्वे ! कुरु मर्यादां, भोजने वचने तथा ।
वचने प्राणसन्देहो, भोजने च स्वजीर्णता ॥

६

जिह्वाया खण्डन नास्ति, तालुको नैव भिद्यते ।
अक्षरस्य क्षयो नास्ति, वचने का द्रिद्रता ? ॥

७

न तथा शशी न सलिल, न चन्दनरसो न शीतजा छाया
आह्लादयन्ति पुरुष, यथा हि मधुराक्षरा वाणी ॥

८

न तथा रिपुर्न शस्त्रं न विष, न हि दारुणो महाव्याधि ।
वद्वेजयन्ति पुरुष, यथा हि कटुकाक्षरी वाणी ॥

९

स्वजिह्वा नो वशे यस्य, जल्पने भोजने तथा ।
स भवेद् द्व स्वितो नित्यमात्मनो दुष्टत्रेष्टितैः ॥

१०

इन्द्रिदन्तसमाप्तं हि निरुत्तं मह्यं वचः ।
कुर्ममीदेष श्रीचाना पुनएवाति वाति वः ॥

११

अस्मीदति विद्वामे विद्वामे मित्रपण्डवाम ।
विद्वामे वन्द्य मत्त विद्वामे मर्यां तुपम् ॥

१२

असंभवं व वाङ्मयं, मन्त्रमपि एवते ।
शिखा एवति पत्नीर्ष मीतं वापति वावरः ॥

१३

विद्वाहीस्वामसत्प्रमां बहुमन्त्रनिवासीनाम् ।
अविश्रित्ये वचोऽङ्गानां मीनात्वाग्निव वापते ॥

१४

अवसरवटिवा वाशी शुक्लव्यरहितानि शोमते पुमान् ।
प्रिसमये पुषतीनां भूषाहाभिर्दिसूच्यं मवति ॥

१५

एवजितेन्द्रियो व स्वाश्रितितान्पेन्द्रिया पुमान् ।
न अचेद्रसनां वापतिवत् सर्वं जिते एव ॥

(२३७)

१६

आस्वाद्यस्य हि सर्वस्य, जिह्वाम्रे षणसङ्गमः ।
कण्ठनाडीमतीतं च, सर्वं, चैवाशन समम् ॥

१७

अनुद्वेगकरं वाक्य, सत्य प्रियहितं च यत् ।
स्वाध्यायाभ्यसनं चैव, वाङ्मयं तप उच्यते ॥

१८

यस्य वाण्यस्ति मधुरा, तस्यैव सफलं तपः ।
नो चेज्जीवन्ति पशवोऽप्यनिशं पुष्टिशालिनः ॥

१९

मदरक्रस्य हसस्य, कोकिलस्य शिखरिडनः ।
हरन्ति न तथा वाचो, यथा वाचो विपश्चिताम् ॥

२०

यदीच्छसि वशीकर्तुं, जगदेकेन कर्मणा ।
परापवादशस्येभ्यो, गां चरन्तीं निवारय ॥

२१

अवसरपठिता वाणी, गुणागणरहितापि शोभते पुसाम् ।
वामे प्रयाणसमये, रासभशब्दोपि मगलं कुरुते ॥

२२

बाळा रोदनं मुञ्चन्ति श्लेषं मुञ्चन्ति कञ्चपः ।
हरिश्चः प्राणान्मुञ्चन्ति नास्ति नादसमो रमः ॥

२३

विराजं बभौ श्रुतिं प्राणवचनैर्विः ।
प्रवासा नक्तं चोर्षं बभूवाभादधो मुचम् ॥

२४

इहामुत्र च वराप दुर्वाचो नरकच च ।
अधिदग्धाः प्ररोहन्ति दुर्दिग्दय पुचर्न दि च

२५

अथ एव विना वीणाकमलादकेरकोजवम् ।
अथघादिमिषा मुञ्चन्तिमवचूगोऽति न ॥

२६

परस्परस्व मर्माक्षि ये प्राणन्ते वराचमय
त एव विचरं वान्ति वरमीश्वेदत्तर्वचः

२८

केयूरा न विभूषयन्ति पुरुष हारा न चन्द्रोज्ज्वला ॥
न स्नान न विलेपन न कुसुम नालकृता मूर्धजा ।
वाग्येका समलं करोति पुरुष या सस्कृता धार्यते ।
क्षीयन्ते खलु भूषणानि सततं वाग्भूषण भूषणम् ॥

२९

परपरिवाद परिषदि न कथञ्चित् पण्डितेन वक्रव्य ।
सत्यमपि तन्न वाच्य, यदुक्रमसुखावह भवति ॥

३०

रोहते शायकैर्विद्ध, वन परशुनाऽऽहतम् ।
घाचा दुस्क्रु वीभरस, नापि रोहति वाक्चतम् ॥

३१

वचन हारित येन, सुकृत तेन हारितम्- ।
इति मत्वा मया कार्यम्, वाचाया मोचन ध्रुवम् ॥

३२

यदि न दीयते राज्य, वाक्य मे याति निश्चितम्- ।
यदि वा दीयते राज्य, रामो निष्काश्यते कथम् ॥

२५

बाह्या रोदनं सुखमिति, श्लेषे सुखमिति कथयाम ।
हरिष्या प्राञ्चान्मुखमिति, नाथिनादलसमी रसा ॥

२६

मिदमस्य बन्धो हृदि प्राणव्यवधानैर्विधा ।
मपाता बन्धं पोरं, बहुतायादधो मुतम् ॥

२७

इहामुच्यते च वैराग्यं दुर्वाच्ये वरप्रभ ॥
अधिष्ठाता मरोहमिति हृदिद्वेषता पुनर्न हि ॥

२८

अथ एव विद्या हीनात्मज्ञानाशयेष्वोद्भवम् ।
अथसाधिमिवा मुमुक्षुर्नामवसूतोऽसि ॥

२९

पारस्परिक्य मर्माधि ये साधन्ते वराधमाः ।
त एव विद्वान् भवन्ति बहसीश्लोदत्सर्ववत् ॥

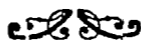
३०

अर्धं अर्धं तर्धं अर्धं मज्जुं हितं अन्ते वाच्यम् ।
मिपरीतं मोक्षार्थं मिनवचनविद्याविद्विजम् ॥

(२४१)

३६

प्रस्तावे भाषित वाक्य प्रस्तावे दानमगिनाम् ।
प्रस्तावे वृष्टिरह्याऽपि, भवेत्कोटिफलप्रदम् ॥

काया ।

१

पृथिवी दह्यते यत्र, मेरुश्चापि विशीर्यते ।
सुशोष सागरं नीर, शरीरे तत्र का कथा ॥

२

पुनर्वित्त पुनर्मित्र, पुनर्भार्या पुनर्मही ।
एतत्सर्वं पुनः क्षभ्यं न शरीरं पुनः पुनः ॥

३

तरङ्गतरङ्गां क्षमीमायुर्वायुवदस्थिरम् ।
बुद्धिमन्तश्च पश्यन्ति, अत्रवद् अहुरं वपु ॥

४

प्रसवस्रवभिर्द्वैरैः, पूतिगन्धाभिरन्तरम् ।
स्रगन्तं पगधीनं, शशशरकलेवरम् ॥

२३

विष्ठापुरा। कथं ताव । एषते दुग्धितो वया ।
दुग्धस्य कायं दूर्णं कर्णतां वैमतो मम ॥

२४

इतीत्या सम्यक्प्रोऽपि वचनं प्राह वैतथ्यम् ।
शुभेन लक्ष्यकार्येण हि दुर्गं हि विदुर्मम ॥

२५

कटुत्वा । समागच्छ कुतश्चं वर्तते तव । ।
कटुत्वात्तर्षं वदे तर्षं न्यासितोऽपि मया मुग्धम् ॥

२६

विभीषणोऽपि त प्राह महन्तो हि बहन्ति व ।
वाप्य तु निघृतं वपञ्जदुर्गस्यैव एषो वया ॥

२७

एकमेव महद्दुर्गं स्थितं च मम मावसे ।
विभीषणस्य च वशात्तं कदापि च क्षमस्मिन्मम् ॥

२८

राजुर्गं सजो देवा वाचस्त्रिभिरा जायते ।
वसन्त्यसमैः काक्योऽपिजातां हि विर्वया ॥

(२४३)

कलेवर मूत्रपूरीषभाजन,
रमन्ति मूढा नरमति परिडता ॥

११

वासांसि जीर्णानि यथा विहाय,
नवानि गृह्णाति नरोऽपराणि ।
तथा शरीराणि विहाय जीर्णा-
न्यन्यानि सयाति नवानि देही ॥

१२

वह्मांसरुधिरस्रायु-मेदोमज्जाऽस्थिसहतौ ।
विण्मूत्रपूये रमता, कृमीणां कियदन्तरम् ॥

१३

प्रतिक्षणमय कायः, क्षीयमाणो न क्षयते ।
श्यामकुम्भ इवाम्भ.स्थो, विशीर्णं सन्निवभान्यते ॥

१४

मामासृक्पूयविण्मूत्रस्रायुमज्जाऽस्थिसहतौ ।
देहे चेत्योतिमान्मूढो, भविता नरकेऽपि स ॥

१५

जीवित विद्युता तुल्य, सयोगाः स्वप्नसन्निभाः ।
सन्ध्यारागममः स्नेहः, शरीर-तृणबिन्दुवत् ॥

३

अपसा कर्मणा कस्व कस्व मिष्टे महीपति ।
शरीर च निवा कस्व कस्व शरवा शरणा ॥

४

उवादिनमवाहार पञ्जर विद्वगोऽमिषा ।
वतिहति तदाद्यप प्रवासे विषयः कुता ॥

•

वाप्राता संसृतायां साव सवो विनरवति ।
नदीपरसविष्यद्य कान्ते क्व नाम निजवा ॥

<

मर्षोद्युधिनिधानरव ह्यजस्व विवादिवा ।
शरीरकस्यापि कृते मुक्ता पापापि कुर्वते ॥

५

अजसमिदिय कस्वं कुहवापिः पतवं मिरो ।
विमिष किञ्चिदासाद्य बेही मन्वापिमुञ्जति ॥

६

अमेवपूर्वं इमिजम्बासहस्रं
असाधुर्गाभ्यधीयममुदय - ।

(२४३)

कलेवर मूत्रपूरीषभाजन,
रमन्ति मूढा नरमति पण्डिता ॥

११

वासांसि जीर्णानि यथा विहाय,
नवानि गृह्णाति नरोऽपराणि ।
तथा शरीराणि विहाय जीर्णा-
न्यन्यानि सयाति नवानि देही ॥

१२

त्वङ्मांसरुधिरस्नायु-मेदोमज्जाऽस्थिसंहतौ ।
विण्मूत्रपूये रमतां, कृमीणां कियदन्तरम् ॥

१३

प्रतिक्षणमय कायः, क्षीयमाणो न लक्षयते ।
ग्रामकुम्भ इवाम्भ स्थो, विशीर्णं सन्निवभाष्यते ॥

१४

मांसासृक्पूयविण्मूत्रस्नायुमज्जाऽस्थिसंहतौ ।
देहे चेत्प्रीतिमान्मूढो, भविता नरकेऽपि स ॥

१५

जीवितं विद्युता तुल्य, सयोगाः स्वप्नसन्निभाः ॥
सन्ध्यारागमम. स्नेह, शरीर-तृणबिन्दुवत् ॥

१६

ससारे सुखादवाप्तिरदहन्मन्वासाकराहिते ।
बमे मृगार्भकस्येव शरणं नयति देविषा ॥

१७

पम्बद् बपुरिद बीषाञ्जीवमान्वाः शरीरका ।
आनन्दपीथि को दया करोति ममतां तवी ? ॥

१८

कम्पा सुमन्त्रि ताम्बूळं सुप्तो विरपुत्रिषताः प्रये ।
सुगुप्तते बकगान्धं बह वत् किं वदुः शशि ? ॥

१९

कताः सुगन्धको पम्बद्बपुरिषताम्बाः ।
पम्बद्बपुरिषताम्बाः शोभति को दयां शशि ? ॥

२०

दोषश्चुमन्वाञ्जीवन्तं सुमिमन्त्रिपदात्पदात् ।
शोभनोपिगन्धैर्गन्धं, शरीरं को बदेत् शशि ? ॥

२१

सुखादन्वयपायानि शरीरेषुविह्वली अपि ।
सुखादन्वयपायानि, शरीरं को बदेत् शशि ? ॥

(२४५)

२२

शुक्रशोणितसम्भूतो, मल्लानि स्यन्दे वेधितः ।
गर्भे जरायुसङ्घर्षः, शुचिः कायः कथं भवेत् ? ॥

२३

रसासृग्मांसमेदोऽस्थिमज्जाशुक्रान्प्रवर्धयाम् ।
अशुचीनो पदं कायः, शुचित्व तस्य तत् कुत ? ॥

२४

न शक्यं निर्मलीकर्तुं, गात्रं स्नानशतैरपि ।
आश्रान्तमिव श्रोतोभिर्नवभिर्मलमुद्गिरत् ॥

२५

वसासुधिरमांसास्थियकृद्विण्मूत्रपुरिते ।
वपुष्यशुचिनिलये, मूर्च्छां कुर्वीत कः सुधीः ? ॥

२६

यत् परित्यज्य गतव्यं, तत् स्वकीयं कथं भवेत् ? ।
इत्यालोच्य शरीरेऽपि, विद्वानाशां परित्यजेत् ॥

२७

क्रमिजालशताकीर्यो, रोगप्रघयपीडिते ।
जराजर्जरिते काये, कीदृशी महतां रतिः ? ॥

पदीन् शोष्यन् दृषाच्छरीरं सागरास्तुमिः ।
नृपयस्यपि तस्यैव शोष्यमानमपि चये ॥

कन्तव्यमिदं न स्वाद्यदि चर्माद्यगुच्छिद्यम् ।
मत्तिकाहृत्तिकाहृत्तः स्वाद्यातु कस्तदा प्रमुः ॥

सर्वे इव तृक्षाश्चान्न सर्वैर्देवाद्युच्युहम् ।
सर्वेना एतन्नपाय देहिना देहपञ्चम् ॥

कपुःकृत्कृत्वागुरुसुरामद्दरिचम्पनादि वस्तुनि ।
सद्योऽप्यपि समर्गोऽन्मक्तिनवति कक्षेवरं मृषाम् ॥

अधिनपटङ्गगुण पत्रं स्त्रीकस्यानाम्
कुम्भितकुम्भपगन्धै पुरितं मूढ ! पादम् ।
एतन्नवतनियन्तरी रोगमाशीन्प्रगोहं
कथमिह मनुजानां प्रीत्ये स्वाच्छरीरम् ॥

। संस्तुत रुद्रैः कर्त्तव्यैः प्रथमं भाग समाप्तम् ॥

